

Vepsän kielen kvanttorigonominit

Pro gradu -tutkielma
Heini Hienonen
Helsingin yliopiston
suomalais-ugrilainen laitos
Elokuu 2009

SISÄLLYS

Lyhenteet

1 Johdanto	1
2 Aineisto: vepsän kvanttoripronominin leksikaalisena ongelmana	2
2.1 Vepsän kieliopit ja sanakirjat.....	2
2.2 Murrenäytteet ja transkription karkeistamisperiaatteet	5
2.3 Nykyvepsän näytteet	7
3 Metodit ja teoreettinen tausta	8
3.1 Sanaluokkajako.....	9
3.1.1 Pronominien tyypillisiä piirteitä	11
3.1.2 Suomen kielen pronominien ryhmittely	12
3.2 Kielitypologia	15
3.2.1 Indefiniittipronominin	16
3.2.1.1 Formaali määritelmä	18
3.2.1.2 Funktionaalinen määritelmä	19
3.2.2 Semanttisten karttojen metodologia	20
3.2.3 Indefiniittipronominien implikaationaalinen kartta.....	22
4 Vepsän kvanttoripronominien ryhmittely	24
4.1 Indefiniittiset kvanttoripronominin	26
4.1.1 <i>Eraz</i>	27
4.1.2 Interrogatiivi + liite <i>-ni</i>	30
4.1.2.1 <i>Ken-ni</i>	31
4.1.2.2 <i>Kudamb-ni</i>	33
4.1.2.3 <i>Mi-ni</i>	34
4.1.2.4 <i>Mitte-ni</i>	35
4.1.3 Interrogatiivi + liite <i>-se</i>	36
4.1.3.1 <i>Ken-se</i>	37
4.1.3.2 <i>Kudamb-se</i>	38
4.1.3.3 <i>Mi-se</i>	39
4.1.3.4 <i>Mitte-se</i>	40
4.1.4 Spesifiset indefiniittiset kvanttoripronominin	42
4.1.4.1 <i>Üks'</i>	42
4.1.4.2 <i>Koje-</i> + interrogatiivi.....	48
4.1.5 Perusinterrogatiivit.....	49

4.2	Universaaliset kvanttorigonominit.....	52
4.2.1	<i>Kaik</i>	52
4.2.2	Distributiiviset kvanttorigonominit	57
4.2.2.1	<i>Joga</i>	57
4.2.2.2	<i>Jogahine</i>	58
4.2.2.3	<i>Jogajitte</i>	60
4.2.2.4	<i>Kaikutte</i>	61
4.2.2.5	<i>Migo</i>	64
4.2.2.6	<i>Molembad, mougotid</i>	64
4.2.2.7	Ryhmittelyn ulkopuolelle rajatut: <i>kudambgi ja säkei</i>	66
4.3	Kieltohakuiset kvanttorigonominit: liite <i>ni-</i> + interrogatiivi.....	67
4.3.1	<i>Ni-ken</i>	70
4.3.2	<i>Ni-kudamb</i>	71
4.3.3	<i>Ni-mi</i>	72
4.3.4	<i>Ni-mitte</i>	74
4.3.5	Ryhmittelyn ulkopuolelle rajatut: <i>ni-üks ja ni-</i> + voimasana	75
4.4	Samantekevyyden kvanttorigonominit	76
4.4.1	Interrogatiivi + <i>taht</i>	77
4.4.2	Interrogatiivi + <i>melhež</i>	79
4.4.3	Interrogatiivi + <i>putui</i>	80
4.5	Lukumäärän kvanttorigonomini <i>äjad</i>	81
4.6	Luokittelun ulkopuolelle rajattuja tapauksia.....	83
4.6.1	<i>Itše</i>	84
4.6.2	<i>Toine</i>	85
4.6.3	<i>Mugoine ja ningoine</i>	85
4.6.4	* <i>Sama</i>	86
4.6.5	<i>Kogoneine</i>	86
4.6.6	Proadverbit	87
5	Vepsän indefiniittipronominisarjojen distributionaalinen kaava	88
5.1	Indefiniittipronominisarjojen funktiot.....	89
5.1.1	<i>Eraz</i>	89
5.1.2	Interrogatiivi + liite <i>-ni</i>	90
5.1.3	Interrogatiivi + liite <i>-se</i>	92
5.1.4	Liite <i>ni-</i> + interrogatiivi	95

5.1.5 Interrogatiivi + <i>taht, melhež, putui</i>	97
5.2 Kaavan hahmottelu.....	97
6 Yhteenveto	101
Lähteet	103

Lyhenteet

A	finiittiverbin	PTCP	partisiippi
	kieltomuoto	Q	kysymys
ABE	abessiivi	REFL	refleksiivi
ABL	ablatiivi	SG	yksikkö
ADE	adessiivi	SUP	superlatiivi
ADI	aditiivi	TRA	translatiivi
ALL	allatiivi	V	verbi
APPR	approksimatiivi	veE	etelävepsä
CAUS	kausatiivi	veK	keskivepsä
CMPR	komparatiivi	veP	pohjoisvepsä
COM	komitatiivi		
CON	konnegatiivi		
COND	konditionaali		
EGR	egressiivi		
ELA	elatiivi		
ENCL	enkliitti		
EQU	ekvatiivi		
ESS	essiivi-instruktiivi		
FACT	faktiivi		
FREQ	frekventatiivi		
GEN	genetiivi		
ILL	illatiivi		
IMP	imperatiivi		
IMPF	imperfekti		
INCH	inkoatiivi		
INDF	indefiniitti		
INE	inessiivi		
INF	infinitiivi		
MOM	momentaani		
NEG	kielto		
PL	monikko		
POSS	possessiivi		
PART	partitiivi		
PASS	passiivi		
PROL	prolatiivi		

1 Johdanto

Tutkin pro gradu -työssäni vepsän kielen kvanttoripronomineja. Olen halunnut perehtyä tähän laajaan, jopa kirjavaan pronomien osajoukkoon, koska vepsän pronominijärjestelmää on ylipäätään tutkittu melko vähän. Vepsän kieliopissa esitetään usein jonkinlaisia listoja pronomineista, mutta esimerkiksi niiden morfologisia, syntaktisia ja semanttisia ominaisuuksia ei käsitellä kovinkaan laajasti, jos lainkaan. Perinteisissä kieliopissa kvanttoripronomit, toiselta nimitykseltään myös indefiniittipronomit, ovat saaneet melko vähän huomiota. Indefiniittipronomien distribuutio on kuitenkin erittäin kompleksista ja mielenkiintoista. Indefiniittipronomineja tutkimalla voidaan luoda uusia, typologisia generalisaatioita ja kasvattaa ymmärrystämme ihmiskielen luonteesta ylipäätään (Haspelmath 1997: 235).

Työni tarkoituksena on selvittää, millainen vepsän kvanttoripronomien järjestelmä on, mitä pronomineja järjestelmään kuuluu, miten näitä pronomineja voidaan ryhmitellä sekä millaisia ominaisuuksia pronomineilla on. Olen joutunut soveltamaan erilaisia teoreettisia näkökulmia eri kvanttoripronominiryhmiin. Tämä johtuu siitä, että pronomit ovat sanaluokkana ylipäätään hankalasti kuvattavissa minkään yksittäisen teorian valossa. Kvanttoripronomien ominaisuuksista olen selvittänyt niin morfologista, syntaktista kuin semanttistakin puolta: pronomien taipumista, esiintymistä lauseissa sekä niiden merkityksiä, mutta olen keskittänyt kuvaamaan toisia kvanttoripronominiryhmiä perusteellisemmin kuin toisia. Vepsän kvanttoripronomien järjestelmä osoittautui niin laajaksi ja moninaiseksi, että minun on ollut pakko rajata työtäni tältä osin.

Esittelen luvussa 2 käyttämäni aineistoa, joka koostuu jo olemassa olevista vepsän kieliopista ja sanakirjoista, vanhoista murrenäytteistä sekä nykyvepsän näytteistä. 3. luvussa pohdin teoreettisia kysymyksiä kuten sanaluokkajaon ongelmia sekä kielitypologista lähestymistapaa indefiniittipronominien tutkimukseen. Tämän työn keskeisimmät osuudet ovat luku 4, jossa esittelen luomani vepsän kvanttoripronominien ryhmittelyn sekä luku 5, jossa sovellan typologista pronominitutkimusta vepsään ja hahmottelen vepsän prosanojen distributionaalisen kaavan. Hypoteesini on, että vepsän kvanttorijärjestelmä on yksilöllinen, vaikka se saattaa muistuttaa joiltakin osin lähisukukielensä suomen tai prestiisikielensä venäjän järjestelmää. Koska äidinkieleni on suomi, vepsän kvanttoripronominien semantiikan ja funktioiden hahmottaminen on ollut haasteellista. Ulkopuolisesta näkökulmasta on toisinaan hyötyä, toisinaan haittaa. Vaarana on, että suuremman kielen malli ja perspektiivi vaikuttavat liikaa pienemmän kielen tarkasteluun.

2 Aineisto: vepsän kvanttoripronomit leksikaalisena ongelmana

2.1 Vepsän kieliopit ja sanakirjat

Aloittaessani tätä tutkimusta minulla ei ollut vielä selvää kuvaa siitä, millainen on vepsän kvanttoripronominien järjestelmä ja mitä siihen voisi kuulua, joten jouduin lähtemään liikkeelle vepsän kielioppien tarjoamien pronominilistojen pohjalta. Vepsän kieliopissa pronominien luokittelu seurailee pääasiassa venäjän kielioppien mallia,

jolloin kvanttoripronominien nimityksenä on perinteiseen tapaan indefiniittipronominit. Toisaalta osa etsimistäni pronomineista on saatettu vepsäläisissä kieliopissa sijoittaa johonkin toiseenkin pronominiryhmään kuten definiittisiin, kielteisiin tai relatiivisiin pronomineihin.

Vanhin käyttämäni lähteistä on August Ahlqvistin *Anteckningar i nord-tschudiskan*, joka sisältää muun muassa lyhyen listauksen vepsän indefiniittipronomineista (1859: 77). Vuodelta 1934 on peräisin Hämäläisen ja Andrejevin kielioppi *Vepskijan kelen grammatik* (1934: 29–31), jossa käsitellään lyhyesti myös pronomineja ja niiden taivutusta. Hämäläisellä ja Andrejevillä pronominit on jaoteltu viiteen alaryhmään, joista indefiniittisten ryhmä sisältää yhteensä viisi pronominia. Seuraavalta vuosikymmeneltä eli 1940-luvulta on peräisin Lauri Kettusen *Vepsän murteiden lauseopillinen tutkimus* (1943). Kettusen tutkimus on tarkastelemistani kieliopillisista esityksistä kaikkein laajin indefiniittipronominien osalta: se sisältää esimerkiksi pitkän, aakkostetun listan vepsän indefiniittipronomineista sekä lukuisia esimerkkilauseita.

Huomattavasti uudempi esitys on Maria Zaicevan kielioppi *Грамматика вепского языка* (1981), jossa pronominin *eraz* lisäksi luetellaan myös kolmella eri tunnuksella muodostettuja indefiniittipronomineja. Saman tekijän teoksen *Vepsän lauseoppi* luvussa *Lausekkeiden rakenteellis-semanttiset perustyypit* on käsitelty definiittisten ja indefiniittisten pronomien osallistumista lausekkeiden muodostukseen (M. Zaiceva 2001: 55–56). Nina Zaicevan kieliopissa *Vepsän kelen grammatik* (1995: 104–105) indefiniittipronomineja luetellaan useita, sillä Zaicevan mukaan indefiniittipronominien ryhmä on vepsän pronominiryhmistä suurin. Zaiceva

jaottelee indefiniittipronominit taivutuksen mukaan kolmeen pienempään ryhmään mutta toteaa samalla, että indefiniittipronomineja olisi mahdollista ryhmitellä myös merkityksen perusteella. Kieliopissa käsitellään myös lyhyesti yksittäisten pronomien taivutuskategorioita.

Kielioppien lisäksi olen etsinyt kvanttoripronomineja ja esimerkkilauseita myös sanakirjoista. Laajin ja vanhin näistä on Maria Zaicevan ja Maria Mullosen (1972) sanakirja Словарь вепского языка. Se pohjautuu vepsän murteisiin ja sisältää paljon arvokasta tietoa lekseemien taivutuksesta, kieliopillisista kategorioista sekä niiden murteellisesta levikistä. Lekseemeille annetaan myös venäjänkieliset käännökset ja niiden käyttöä esitellään lukuisin esimerkkilausein. Vepsän kirjakieli elää nyt uutta kukoistus- ja kehittämisvaihettaan, ja tähän kauteen liittyvät Nina Zaicevan ja Maria Mullosen (1995) Vepsä-venälaine, venä-vepslaine vajehnik eli vepsäläis-venäläinen, venäläis-vepsäläinen sanasto, sekä uusimpana sanakirjana Новый русско-вепский словарь (2007). Tästä venäläis-vepsäläisestä sanakirjasta olenkin etsinyt vepsän kvanttoripronomineja käänteisesti venäjän pronomineista käsin.

En halunnut karsia pronomineja vielä työn alkuvaiheessa, joten otin tutkittavikseni myös kaikki pronomien rajatapauksiltakin vaikuttavat sanat. Työn edetessä pronominjoukkoni hieman muuttui, kun jotkut kieliopista poimitut sanat osoittautuivatkin proadverbeiksi tai proadjektiiveiksi. Esittelen työssäni lyhyesti myös nämä ryhmittelyn ulkopuolelle jääneet tapaukset. Toisaalta tutkimusjoukkooni liittyi työn aikana myös uusia tapauksia, esimerkiksi sellaisia indefiniittisyyden osoittamisen keinoja, joita kieliopit eivät olleet maininneet. Yksi tutkimuksessani ilmenneistä ongelmista olikin pronominilistan muuttuminen työn aikana, mikä vaikeutti hieman

pronominiin lukumäärien laskua. Olen kuitenkin pyrkinyt pitämään kirjaa pronominiin esiintymistä, sillä lukumäärien perusteella saa aika helposti käsityksen kunkin pronominiin yleisyydestä tai harvinaisuudesta.

2.2 Murrenäytteet ja transkription karkeistamisperiaatteet

Vaikka olenkin aloittanut työni kielioppien pohjalta, varsinainen analyysini perustuu vepsän kielen tekstinäytteisiin. Tärkein osa aineistostani ovat vanhat vepsäläiset murrenäytteet, jotka ovat puhutun kielen painettuja litteraatteja ja edustavat kulloisenkin keräämisajan aitoa, standardoimatonta vepsän puhekieltä. Murrenäytteet sopivat aineistoksi hyvin myös siksi, että niiden alkuperä on tarkkaan tiedossa, ne eivät ole tekstilajiltaan käännöstekstejä eikä muiden kielten vaikutus niihin ole niin suuri. Niiden genrevalikoimakin on laajempi kuin esimerkiksi uuden kirjakielen lähteiden. Vaikka en työssäni varsinaisesti tarkastelekaan pronominiin murteellista levikkiä, olen kuitenkin pitänyt tärkeänä poimia sanoja tasaisesti kaikilta murrealueilta, jotta otos olisi myös alueellisesti mahdollisimman kattava.

Tärkein murrekokoelmani on E. N. Setälän ja J. H. Kalan keräämä ja E. A. Tunkelon ja Reino Peltolan julkaisema sekä suomentama Näytteitä äänis- ja keskivepsän murteista (MSFOu 100). Aineistonsa Setälä ja Kala keräsivät vuosina 1888–1889 vepsäläiskyliin suuntaamallaan tutkimusmatkalla. Toiseksi kielennäytekokoelmakseni olen valinnut Lauri Kettusen Näytteitä etelävepsästä II (1925). Tämän samoin kuin kokoelman edellisen osan (1920) näytteet Kettunen keräsi Vepsän eteläisimmiltä alueilta viisi kuukautta kestäneellä matkallaan vuosina 1917–

1918. Näytteensä Kettunen tallensi sekä sanelun mukaan että äänitallenteina (Kettunen 1920 III).

Tunkelo muistuttaa julkaisemansa tekstikokoelman (MSFOu 100: VI) esipuheessa, että äänteiden merkintä oli vielä hapuilevaa 1800-luvun lopun suomalais-ugrialaisten kielten tutkijoilla. Koska työni tarkoitus ei ole käsitellä pronominiin äänteellisiä piirteitä, olen pitänyt tarkoituksenmukaisena hieman yksinkertaistaa ja karkeistaa käyttämieni murrenäytteiden transkriptiota. Takaista l-äännettä (л) olen merkinnyt tavallisella l-merkillä ja ŋk-yhtymien ŋ-äännettä n-merkillä. Murre-esimerkeissä olen säilyttänyt affrikaattojen c ja č kirjoitustapana ts ja tš, mutta nykyvepsän näytteissä olen kirjoittanut ne vepsän kirjakielen standardien mukaisesti c ja č. Diakriittisistä merkeistä olen säilyttänyt ainoastaan keskivokaalisuuden merkin (i, e), sekä liudennusmerkin (í, í) silloin, kun liudennus esiintyy muissa asemissa kuin etuvokaalin edellä tai kun se liittyy konsonanttiin d tai g. Myös kaksoiskonsonantteihin olen jättänyt liudennuksen näkyviin. Liudennusmerkit olen murre-esimerkeissä merkinnyt diakriittisesti konsonanttien päälle, mutta nykyvepsän näytteissä kirjakielen standardien mukaisesti yläviistoon kirjaimen perään. Vokaalin konsonanttisen funktion merkin (u, i) olen säilyttänyt silloin, kun se on ollut tarpeen tekstin luettavuuden takia. Äänteiden kestoasteisiin en ole puuttunut eli lyhyiden äänteiden lisäksi olen jättänyt näkyviin myös pitkäkestoiset äänteet (ū, ō).

2.3 Nykyvepsän näytteet

Martin Haspelmathin mukaan (1997: 16) indefiniittipronominit ovat aika heikosti pysyvä kielen järjestelmä. Olen sen vuoksi halunnut ottaa vanhojen murrenäytteiden rinnalle vertailun vuoksi myös uutta nykyvepsäläistä aineistoa. Käytettävissäni ei ole ollut nykyvepsäläistä puhekielen aineistoa, mutta olen sen sijaan tutkinut kirjoitettua nykyvepsää. Uuden kirjakielen näytteiden ongelmana voisi pitää sitä, että kirjoittajien lukumäärä on vähäinen ja siten yksittäisen kirjoittajan käsitykset kielestä saattavat ylikorostua. Tapa käyttää kieltä heijastaa esimerkiksi sitä, milloin kirjoittaja on oppinut kielen tai ryhtynyt käyttämään sitä aktiivisesti. Kirjoittajan käsitys kielestä voi vaikuttaa paljon myös pronomien valintaan ja käyttötapaan.

Ensimmäinen nykyvepsän näytteistäni on Petroskoissa julkaistava lehti Kodima. Kodima ilmestyy kerran kuussa ja sisältää vepsän- ja venäjänkielisiä paikallis- ja kulttuuriuutisia, kirja-arvosteluja, satuja ja tarinoita. Juuri lehden sisältämän aineiston monipuolisuus houkutti minua valitsemaan sen lähteekseni. Kodima-lehteen kirjoitettavia vepsäläisiä on useita, joten myös yksittäisten kirjoittajien merkitys hieman tasoittuu. Kodima-lehden hankalan saatavuuden takia olen joutunut käyttämään kokonaisten vuosikertojen sijaan 13:a irtonumeroa vuosilta 1999–2008.

Toiseksi nykylähteekseni olen valinnut Markan Evangeliin -evangeliumin eli Markuksen evankeliumin koepainoksen vuodelta 1992. Myös Uz' Zavet eli Uusi Testamentti on ilmestynyt kokonaisuudessaan vepsäksi vuonna 2006, mutta tämän työn aineistoksi se olisi ollut liian laaja. Evankeliumin on kääntänyt vepsäksi kielentutkija Nina Zaiceva. Vepsänkielisen käännöksen pohjatekstinä on ollut

kreikankielinen tekstilaitos ja lähtötekstinä Kirkkoraamatun suomennos vuodelta 1992. (Pekkanen 2005: 163–164.)

Mikäli murre- ja nykyvepsän näytteistä ei ole löytynyt mielestäni riittävästi esimerkkejä jostakin tietystä pronominiasta, olen etsinyt lisää esimerkkilauseita myös vepsän kieliopista sekä sanakirjoista. Esimerkkilauseet on numeroitu, ja niiden käännökset olen laatinut itse. Murrenäytteiden valmiita käännöksiä olen käyttänyt silloin, kun ne ovat olleet mielestäni riittävän tarkkoja. Osan evankeliumin jakeiden suomenkielisistä käännöksistä olen ottanut vuoden 1992 Kirkkoraamatusta.

Esitän morfosyntaktisessa ja semanttisessa analyysissäni jokaisen väitteeni tueksi todellisen vepsän kielen esimerkkilauseen, koska olen halunnut osoittaa, että kukin esittelemäni ominaisuus todella esiintyy vepsässä. Olen glossannut kaikki esimerkkilauseeni, ja glossauksissa käyttämäni lyhenteet olen esitellyt työn alussa. Glossauksissa en ole merkinnyt näkyviin verbien preesensmuotoa tai nominien sijamuodoista nominatiivia tai lukua, silloin kun se on yksikkö.

3 Metodit ja teoreettinen tausta

Olen työtäni varten tutustunut suomen kielioppien terminologiaan ja pronominiin luokitteluun sekä vepsän kielioppeihin ja sanakirjoihin pronominiin osalta. Hyödynnän Ison suomen kieliopin (2004) mallia kvanttoripronominiin luokittelussa sekä pronominiin morfologisessa ja syntaktisessa tarkastelussa. Lisäksi olen tutustunut

kansainväliseen typologiseen pronominitutkimukseen. Kielitypologia lingvistiikan tutkimussuuntauksena pyrkii luomaan käsitteistöä, jota voidaan käyttää kieltenvälisesti ilman kielikohtaisia konventioita. Sovellankin työssäni kielitypologian metodeja ja terminologiaa, kuten indefiniittipronominien typologista määritelmää (Haspelmath 1997) ja semanttisten karttojen metodologiaa (Haspelmath 2003).

3.1 Sanaluokkajako

Sanaluokkiin jakoa on sovellettu kielentutkimuksessa eri aikakausina eri tavoin. Tiukinta ajattelutapaa noudatti strukturalismi, jonka mukaan jokaiselle kielelle oli luotava omat, juuri siihen kieleen soveltuvat sanaluokat. T-kieliopissa puolestaan pyrittiin etsimään universaalejakin kielioppikategorioita. Suomalaisissa kieliopissa sanaluokat on totuttu yleensä määrittelemään morfologisesti ja toisaalta semanttisestikin, mutta syntaktisia kriteerejä on yleensä käytetty vain kategorioiden tarkempaan jaotteluun. (Hakulinen–Karlsson 1979: 74–75.)

Itkosen (2008: 332–334) mukaan sanaluokkien määrittelyyn vaikuttaa se, onko merkitysten lukumäärä avoin vai suljettu. Leksikaalisten merkitysten lukumäärä on avoin, jolloin niitä ilmaisevien sanojenkin määrä on avoin. Kieliopillisten merkitysten lukumäärä on sen sijaan suljettu, joten ilmaustenkin määrä on suljettu tai ainakin rajallinen. Jos grammatikaaliset merkitykset ilmaistaan itsenäisillä sanoilla, ne kuuluvat suljettuja luokkia muodostaviin sanaluokkiin. Suljetut sanaluokat voidaan jakaa kolmeen alatyyppiin: pro-muotoihin sekä verbi- ja substantiiviadjunkteihin. Pro-

muodot voivat korvata joko sanan tai jopa kokonaisen lauseen. Promuotojen yleinen luokittelu perustuu kahteen kriteeriin: mihin sanaluokkaan kuuluvan sanan promuodot korvaavat ja mitä alatyyppejä (esimerkiksi demonstratiivinen tai indefiniittinen) ne edustavat. Logiikan kvanttoireita ilmaistaan joko indefiniittisillä pro-substantiiveilla tai indefiniittisillä pro-adjektiiveilla.

Pro-muodoista käytetään hieman erilaisia nimityksiä eri kieliopissa. Esimerkiksi Martin Haspelmathilla termi pronomini merkitsee itse asiassa pro-muotoja (pro-forms). Tällöin termi ei kata ainoastaan pronomineja vaan myös proadverbit, proadjektiivit ja jopa proverbit. (Haspelmath 1997: 10.) Ison suomen kieliopin merkitykseltään pronominimaisia sanoja ovat joko pronominit tai pro-sanat. Pro-sanat ovat joko proadverbeja tai proadjektiiveja, jotka on johdettu pronominikannasta. (ISK 2004: § 715.)

Pronomineja voi pitää omana sanaluokkana niiden syntaktisten erityisominaisuuksiensa vuoksi (ISK 2004: § 715). Rajankäynti pronominien ja muiden sanaluokkien, kuten substantiivien, adjektiivien ja lukusanojen, välillä ei ole kuitenkaan aina täysin selvä. Mikäli perinteisestä sanaluokkajaosta ei haluta luopua, voidaan näiden sanaluokkien välisiä syntaktisia samanlaisuuksia osoittaa esimerkiksi muodostamalla kvanttoripronominien alakategoria. Vaihtoehtona on olettaa kvanttoireille kokonaan oma sanaluokkansa. (Hakulinen–Karlsson: 1979: 80–81.) Tämän työn lähtökohtana on olettamus nimenomaan pronomineista sanaluokkana ja kvanttoripronomineista pronominien alakategoriana.

3.1.1 Pronominien tyypillisiä piirteitä

Pronominit muodostavat suppean, lueteltavissa olevan sanaluokan (ISK 2004: § 713). Nykysuomen lauseopin termein ilmaistuna ne muodostavat umpiluokan. Tämä tarkoittaa sitä, että pronomineja on muihin nomineihin verrattuna vähän, niitä ei voi johtaa muiden sanaluokkien sanoista eikä niistä itsestäänkään voi johtaa monia johdoksia. (Hakulinen–Karlsson: 1979: 79–80.) Pronomineille on tyypillistä, että yksi morfeemi voi kuulua useampaan kuin yhteen sanaluokkaan (mts. 75).

Pronominit poikkeavat kuitenkin monella tavalla muista nomineista, kuten esimerkiksi substantiiveista ja adjektiiveista. Pronominit ovat nomineja, joilta puuttuu muiden nominien luokittava ja kuvaileva merkitys eli niin sanottu luontainen merkitys, intensio (ISK 2004: § 713; Hakulinen–Karlsson 1979: 79). Mikäli pronominilla on tarkoitteen luokasta kertovia luontaisia piirteitä, ne ovat hyvin yleisluonteisia. Pronomini voi esimerkiksi osoittaa, puhutaanko ihmisestä vai asiasta. (ISK 2004: § 713.)

Seuraavat määritelmät koskevat suomen kielen pronomineja, mutta pätevät yhtä hyvin vepsäänkin. Tyypillinen pronomini on kieliopilliselta luokaltaan nomini, eli sillä on sekä substantiivista että adjektiivista käyttöä (ISK 2004: § 715). Substantiiviset pronominit ovat itsenäisiä ja adjektiivisesti käytetyt sidonnaisia pronomineja, vaikkakin monet pronominit voivat esiintyä sekä itsenäisinä että sidonnaisina (Hakulinen–Karlsson 1979: 80). Toisin sanoen pronomini voi esiintyä joko itsenäisesti, kuten substantiivilauseke eli NP, tai toimia substantiivin kongruoivana etumääritteenä eli tarkenteena. Tarkenteena pronomini esiintyy adjektiivin asemassa, mutta ei ilmaise

ominaisuutta kuten adjektiivi. (ISK 2004: § 715.) Nominien taivutukseen kuuluvat luku- ja sijataivutus (ISK 2004: § 78).

Suomen kielen pronomineille on myös luonteenomaista, että ne eivät saa genetiivi- tai adjektiiviattribuutteja eikä niitä voi komparoida (Hakulinen–Karlsson: 1979: 80). Ison suomen kieliopinkaan (2004: § 740) mukaan pronominit eivät saa määritteitä lukuun ottamatta joitakin kvanttoripronomineja. Pronominien taivutuksessa esiintyy myös paljon suppleetiota, erikoisia morfofonologisia vaihteluita sekä päätteen ja vartalon liittymisiä. (Hakulinen–Karlsson 1979: 80.)

3.1.2 Suomen kielen pronomien ryhmittely

Perinteinen läntinen tapa ryhmitellä pronomineja on jakaa ne esimerkiksi persoona-, demonstratiivi-, relatiivi-, interrogatiivi- ja indefiniittipronomineihin, kuten Setälän Suomen kielen lauseopissa. Indefiniittipronominit Setälä on jakanut edelleen kolmeen ryhmään: 1) varsinaisiin indefiniittipronomineihin (esimerkiksi *joku*, *kumpikin* tai taipumaton *joka*), 2) indefiniittisiin interrogatiivi- ja relatiivipronomineihin (esimerkiksi *mikä mistäkin*, *mikä hyvänsä*) ja 3) indefiniittisiin adjektiiveihin, joilla on myös substantiivista käyttöä (esimerkiksi *eräs*, *muutama*, *kaikki*, *toinen*). (Setälä 1966: 91–95.) Myös Penttilän (1963: 508) luokittelu on samantapainen kuin Setälän ja käsittää persoona-, resiprookki-, demonstratiivi-, determinatiivi-, refleksiivi-, relatiivi-, interrogatiivi- ja indefiniittipronominien ryhmät.

Tuomikosken (1969: 50–80) luokittelu sisältää deiktisten, substitutiivisten, suffiksaalisten, relatiivisten, komparatiivisten, interrogatiivisten, konsessiivisten,

distributiivisten (esimerkiksi *joka, jokainen, kukaan*), kvantoriaalisten (esimerkiksi *kaikki, jokainen, kukaan*) sekä numeraalisten asemoilmausten (esimerkiksi *erinäiset, eräät, harva, moni*) ryhmät. Ryhmät sisältävät keskenään osin samojakin pronomineja, ja määrittelyn kannalta on keskeistä, missä merkityksessä pronominipesye kulloinkin esiintyy.

Matti Suojasella (1977: 28) indefiniittipronominien jaottelu perustuu semantiikkaan. Indefiniittipronomineja ovat Suojasen mukaan varsinaiset indefiniittiset pronominit (esimerkiksi *joku, jompikumpi, muuan*), restriktiiviset indefiniittiset pronominit (esimerkiksi *muutama, harva, moni*), indefiniittis-inkluusiiviset eli konsessiiviset indefiniittiset pronominit (esimerkiksi *kuka hyvänsä*), inkluusiiviset eli totaaliset indefiniittiset pronominit eli totalitiivit (esimerkiksi *kaikki, koko, kukaan*) ja muut indefiniittiset pronominit.

Hakulisen ja Karlssonin (1979: 80–81) mukaan pronominin luokittelu voi perustua myös niiden syntaktiseen käyttäytymiseen ja semantiikkaan. Tällöin pronominit voidaan jakaa kahteen pääryhmään: indeksisiin ja kvanttorigonomineihin. Indeksisiä pronomineja ovat puheaktipronominit (esimerkiksi *minä, sinä*), eksoforis-endoforiset pronominit eli EE-pronominit (esimerkiksi *tämä, hän; sama, muu, toinen*) ja lausesidonnaiset pronominit (esimerkiksi *itse, toinen toisensa, joka, mikä*). Kvanttoripronomineihin kuuluvat interrogatiivipronominit, varsinaiset kvanttorigonominit eli indefiniittipronominit (esimerkiksi *eräs, harva, usea, kaikki, joku, jokin*) ja geneeriset pronominit (esimerkiksi *mikä hyvänsä*). Indefiniittipronominit eli varsinaiset kvanttorigonominit ovat vähiten pronominimaisia, ja ne voidaan vaihtoehtoisesti luokitella kvanttoreiden sanaluokkaan

yhdessä lukusanojen kanssa. Kvanttorien sanaluokkaan kuuluu viisi syntaktista alaryhmää: 1) lukusanakvanttorit (esimerkiksi *kaksi, monta*), 2) lukumääräkvanttorit (esimerkiksi *harva, moni, jokunen, yksi*), 3) yksilökvanttorit (esimerkiksi *ei kukaan, eräs, jokainen, kuka tahansa, muuan, yksi*) ja 4) monikolliset kvanttorit (esimerkiksi *eräät, harvat, jotkin, kaikki, ketkä tahansa, molemmat*) ja 5) paljouskvanttorit (esimerkiksi *ei yhtään, hiukan, jonkin verran*).

Isossa suomen kieliopissa kvanttorit eivät muodosta omaa sanaluokkaansa, vaan kvanttoripronomit ovat yksi pronominiryhmistä. Muita pronominiryhmiä ovat persoona-, demonstratiivi-, refleksiivi-, resiprookki-, interrogatiivi- ja relatiivipronomit. (ISK 2004: § 713.) Kaikki muut pronominit paitsi interrogatiivi- ja kvanttoripronomit ovat ainakin jollakin tavoin deiktisiä tai anaforisia ja siten myös definiittisiä. Interrogatiivi- ja kvanttoripronomit ilmaisevat sitä vastoin epämääräisyyttä eli indefiniittisyyttä ja erilaisia joukkosuhteita. (ISK 2004: § 714.) Kvanttoripronominien tehtäväksi on nimetty kvantifiointi: kvanttoripronomit ilmaisevat jotakin tarkoitetun joukon suuruudesta suhteessa ilmauksen potentiaaliseen viittausalaan (ISK 2004: § 740).

Kvanttoripronomit voidaan Ison suomen kieliopin (2004: § 740) mukaan jakaa merkityksen perusteella viiteen alakategoriaan: indefiniittisiin, universaalsiin, kieltohakuisiin, samantekevyyden ja lukumäärän kvanttoripronomineihin. Indefiniittiset kvanttoripronomit (esimerkiksi *joku, jokin* ja *jompikumpi*) ilmaisevat, että puheena oleva joukko on identifioimaton ja yksi monista mahdollisista. Spesifiset indefiniittipronomit (esimerkiksi *eräs* ja *muuan*) ilmaisevat, että puhuja tietää tarkoitteen identiteetin, mutta ei paljasta sitä kuulijalle. Universaaliset

kvanttoripronomit (esimerkiksi *kaikki*, *koko* ja *jokainen*) eivät ole koskaan indefiniittisiä. Niiden tehtävänä on ilmaista, että sanottu pätee koko puheena olevaan joukkoon. Kieltohakuiset kvanttoripronomit (esimerkiksi *kukaan*, *mikään* ja *kumpikaan*) ilmaisevat kieltolauseessa, että joukko tai paljous, josta sanottu pitäisi paikkansa, on tyhjä. Samantekevyyden kvanttoripronomit (esimerkiksi *kuka/ mitä tahansa*) ovat merkitykseltään sekä universaalisten *kaikki*-tyyppisten että eksintentiaalisten *jokin*-tyyppisten kvanttoripronominien kaltaisia. Lukumäärän kvanttoripronomit (esimerkiksi *muutama*, *moni* ja *harva*) ilmaisevat suhteellista tai summittaista lukumäärää. (ISK 2004: § 746–762.)

Koska suomalaista pronominitutkimusta on tarjolla hyvin paljon vepsäläiseen verrattuna, olen halunnut hyödyntää sitä myös omassa työssäni. Pronominiryhmäni nimeksi olen valinnut kvanttoripronomit, sillä perinteinen nimitys indefiniittipronomit ei ole terminä täsmällinen tälle melko moninaiselle, osin ei-indefiniittiselle ryhmälleni. Olen halunnut selvittää, onnistuisiko Ison suomen kieliopin mallin mukainen kvanttoripronominien ryhmittely (2004: § 740–769) myös vepsän kielessä, joten luvussa 4 hahmottelemani vepsän kvanttoripronominien järjestelmä perustuu juuri tähän malliin.

3.2 Kielitypologia

Sovellan työssäni typologisen kielentutkimuksen tutkimustuloksia ja metodeja. Kielitypologia tarkoittaa tieteellistä tutkimusta kielten rakenteiden variaatiosta ja sen

rajoista. Typologia pyrkii löytämään vastauksia kysymykseen, kuinka ihmiskieli voi olla yhtä aikaa luonteeltaan universaalia ja muodoiltaan rajattomasti varioivaa. Systemaattinen kielten välinen rakenteellinen tutkimus on osoittanut, että variaatio ei ole missään nimessä sattumanvaraista. Kielitypologinen näkökulma on välttämätön, kun halutaan selittää tiettyjä kieliopillisia ilmiöitä ja muodostaa hyviä generalisaatioita. (Haspelmath 1997: 7.) Itkosen (2008: 18–19) mukaan kaikkia maailman kieliä koskevia yleistyksiä tehdään induktiivisesti eli yksityisestä yleiseen etenevästi. Yksittäisten kielten pohjalta pyritään tavoittamaan se, mikä on universaalia.

Kielitypologiassa tutkitaan yleensä ei-leksikaalisia, lauseen mittaisia yksiköitä, mutta alalla on kehittymässä myös uusi, leksikaalisen typologian suuntaus. Koptjevskaja-Tammin (2007: 2–18) mukaan leksikaalinen typologia olisi nähtävä kielten välisenä ja typologisena leksikologian dimensiona. Leksikaalisessa typologiassa tutkitaan esimerkiksi, millainen sana on mahdollinen, millaisia merkityksiä sanan avulla on mahdollista ilmaista sekä sitä, onko näille mahdollisuuksille olemassa universaaleja rajoitteita. Sekä synkroninen että diakroninen perspektiivi ovat tärkeitä leksikaalisessa typologiassa. Omassa työssäni synkroninen näkökulma on tärkeä, mutta diakronian olen joutunut rajaamaan työni ulkopuolelle.

3.2.1 Indefiniittipronominit

Käytän tässä luvussa termiä indefiniittipronomini Haspelmathin (1997) tapaan, jolloin termi vastaa suurin piirtein Ison suomen kieliopin (2004: § 740) määritelmän indefiniittisiä (esimerkiksi *joku, jokin*), kieltohakuisia (esimerkiksi *kukaan, mikään*) sekä samantekevyyden kvanttoripronomineja (esimerkiksi *kuka tahansa*).

Haspelmathilla käsitteeseen sisältyvät myös proadverbit, proadjektiivit ja jopa proverbit.

Käsitteelle indefiniittipronomini on mahdollista antaa typologinen määritelmä, jota voidaan käyttää kieltenvälisesti ilman kielikohtaisia ominaisuuksia. Indefiniittipronomineille on tyypillistä, että ne esiintyvät sarjoissa, joissa on yksi jäsen kustakin ontologisesta pääkategoriasta. Näitä pääkategorioita ovat esimerkiksi persoona, esine, asia, ominaisuus, paikka, aika, tapa tai määrä. (Haspelmath 1997: 21.) Suomen kielessä indefiniittipronominisarjoja ovat *eräs-*, *-kin-*, *hyvänsä-* ja *-kaan -* sarjat. Esimerkiksi pronominit *joku*, *jokin* ja *jompikumpi* kuuluvat *-kin-* sarjaan, ja esimerkiksi *kukaan* ja *mikään* kuuluvat *-kaan-* sarjaan (mts. 293). Venäjän kielen indefiniittipronominien sarjoja ovat *koe-*, *-to*, *-libo*, *-nibud'*, *by to ni bylo*, *ni-* ja *ljuboj/ugodno* (mts. 273). Indefiniittipronominisarjojen välillä esiintyy funktionaalisia eroja (mts. 9).

Indefiniittipronominin määritelmän tulisikin olla kahtalainen: formaali ja funktionaalinen. Pelkkä formaali määritelmä olisi typologisessa tutkimuksessa epäkäytännöllinen, koska on olemassa hyvin vähän, tuskin lainkaan, sellaisia rakenteellisia ominaisuuksia, jotka esiintyvät kaikissa kielissä. Toisaalta pelkkä funktionaalinen määritelmä olisi huono, koska funktionaalisiin kriteereihin poimitut ilmaisut olisivat keskenään liian heterogeenisia. (Haspelmath 1997: 9.) Synkroniselta formaalilta rakenteeltaan kielet ovat indefiniittipronominien osalta typologisesti hämmästyttävän samanlaisia. Kuitenkin sarjojen ilmaisemissa erilaisissa merkityksissä tai funktioissa on nähtävissä erittäin mielenkiintoista kieltenvälistä variaatiota. (mts. 2.)

3.2.1.1 Formaali määritelmä

Formaalin määritelmän mukaan indefiniittipronomit ovat pronomineja eli kieliopillisia elementtejä (Haspelmath 1997: 9). Tyypillisimmillään indefiniittipronomini koostuu vartalosta, joka ilmaisee ontologista kategoriaa, sekä formaalista elementistä, joka on yhteinen koko indefiniittipronominisarjalle. Tätä elementtiä kutsutaan indefiniittisyyden tunnukseksi (indefiniteness marker). Tunnus on joko affiksi tai partikkeli, ja se voi koostua useammastakin osasta. Kun tunnus on affiksi, se on yleensä ulommaisena eli ekstrasiksiinä. Silloin sijatunnukset tulevat indefiniittisyyden tunnusten sisäpuolelle. Kun tunnus ei ole affiksi vaan partikkeli, se sijaitsee joko johdinvartalon edessä tai lausekkeen reunamalla. Indefiniittisyyden tunnukset ovat yleensä juuri tällaisia segmenttijonoja, mutta indefiniittisyyttä voidaan toki ilmaista muutenkin, esimerkiksi reduplikaatiolla tai vartalon modifikaatiolla. (mts. 22–24.)

Voidaan yleistää, että indefiniittipronomit ovat luonnollisissa kielissä aina johdettuja muotoja. Indefiniittipronominien kantasanojen kaksi päätyyppiä ovat interrogatiivipronomit ja geneerisen ontologisen kategorian nominit. Päätyyppien lisäksi indefiniittipronomineja voidaan johtaa numeraalista 'yksi'. Maailman kielten enemmistössä indefiniittipronominien kantasanoina ovat interrogatiivit. Haspelmathin mukaan johtaminen tapahtuu aina interrogatiiveista kohti indefiniittejä. Päinvastainen suunta ei ole todennäköinen, sillä indefiniittipronomit ovat typologiselta kannalta tunnusmerkkisiä muotoja, koska niitä ilmaistaan yleensä useammalla morfeemilla kuin interrogatiiveja. Ainoastaan esperanton kielen indefiniitti on tunnusmerkitön, mutta esperanto ei ole luonnollinen ihmiskieli. Interrogatiivi- ja indefiniittipronomit voivat

olla joskus myös identtisiä eli samannäköisiä keskenään, mutta tällöinkin puhutaan niin sanotuista nollajohdetuista muodoista. (Haspelmath 1997: 24–27.)

3.2.1.2 Funktionaalinen määritelmä

Typologisesti indefiniittipronomineille voidaan määritellä yhdeksän perusfunktiota eli merkitystä ja/tai kontekstia. Jokainen yksittäinen kieli ei tietystikään erottele näitä funktioita formaalisti, mutta eri kielten indefiniittipronominisarjojen ilmaisemien merkitysten tai funktioiden erot näkyvät funktionaalisten alueiden eroina. Perusfunktioita ovat: 1) spesifi, puhujalle tuttu, esimerkiksi *Somebody called while you were away: guess who!*, 2) spesifi, puhujalle tuntematon, esimerkiksi *I heard something, but I couldn't tell what kind of sound it was*, 3) ei-spesifi, irrealis, esimerkiksi *Please try somewhere else*, 4) polaarinen kysymys, esimerkiksi *Did anybody tell you anything about it?*, 5) konditionaalinen protasis, esimerkiksi *If you see anything, tell me immediately*, 6) epäsuora negaatio, esimerkiksi *I don't think that anybody knows the answer*, 7) suora negaatio, esimerkiksi *Nobody knows the answer*, 8) komparatiivi eli vertailun standardi, esimerkiksi *In Freiburg the weather is nicer than anywhere in Germany* ja 9) vapaa valinta, esimerkiksi *Anybody can solve this simple problem*. (Haspelmath 1997: 2–3.)

Ovatko indefiniittipronomininit välttämättömiä, vai pystyisikö kieli tulemaan toimeen ilman niitä, joko ilman niiden kaikkia funktioita tai osaa niistä? Yleensä maailman kielistä löytyy neljä vaihtoehtoista tapaa ilmaista näitä funktioita: generiset nominit, eksistentiaalilauseet, ei-spesifit vapaat relatiivilauseet ja universaalit kvanttorit. (Haspelmath 1997: 52–56.) Kieliä, joista indefiniittipronomininit puuttuisivat

kokonaan, on vaikea, jopa mahdoton löytää. Kieli voi esimerkiksi joissakin funktioissa korvata indefiniitin mutta toisissa funktioissa taas käyttää indefiniittejä. Mikäli indefiniittejä ei mainita kielen kieliopissa, ei tästä voida vielä päätellä, etteikö kielessä ole indefiniittejä. Kieliopin kirjoittaja on ehkä vain epäonnistunut kuvauksessaan. On toki myös mahdollista, että indefiniitit eivät olekaan universaali ilmiö. Aika harvat kieliopilliset ilmiöt ovat loppujen lopuksi absoluuttisia universaaleja. (mts. 56–57.)

3.2.2 Semanttisten karttojen metodologia

Semanttisten karttojen metodologia on luotu kuvaamaan kieliopillisten morfeemien eri käyttötapoja tai merkityksiä eli niin kutsuttuja monifunktionaalisuuden keinoja. Koska lähestymistapa on melko uusi eikä terminologia ole aivan vakiintunutta, kutsutaan semanttisia karttoja toisissa tutkimuksissa myös konseptuaalisiksi tiloiksi, mentaalikartoiksi tai kognitiivisiksi kartoiksi. Metodoin lähtökohtana on kieltenvälinen vertailu. Semanttinen kartta tarkoittaa geometristä, useimmiten kaksiulotteista tapaa kuvata konseptuaalisessa eli semanttisessa tilassa esiintyviä funktioita. Kartalla funktiot yhdistyvät toisiinsa verkostomaisesti, ja funktioiden välisiä yhtenevyyksiä osoitetaan paitsi noodien keskenäisellä läheisyydellä myös niitä yhdistävillä viivoilla (lines). Semanttisen kartan tärkein periaate on se, että morfeemin monifunktionaalisuutta esiintyy vasta, kun funktiot ovat riittävän samantapaisia. Kartan kuvaaman funktioiden muodostelman voidaan katsoa olevan universaali. (Haspelmath 2003: 211–213.)

Funktioiden tutkimusta on tehty toki aiemminkin, mutta sopivaa lähtötasoa ei ole löydetty. Strukturalistisessa lähestymistavassa on edetty niin sanotusti alhaalta ylös eli

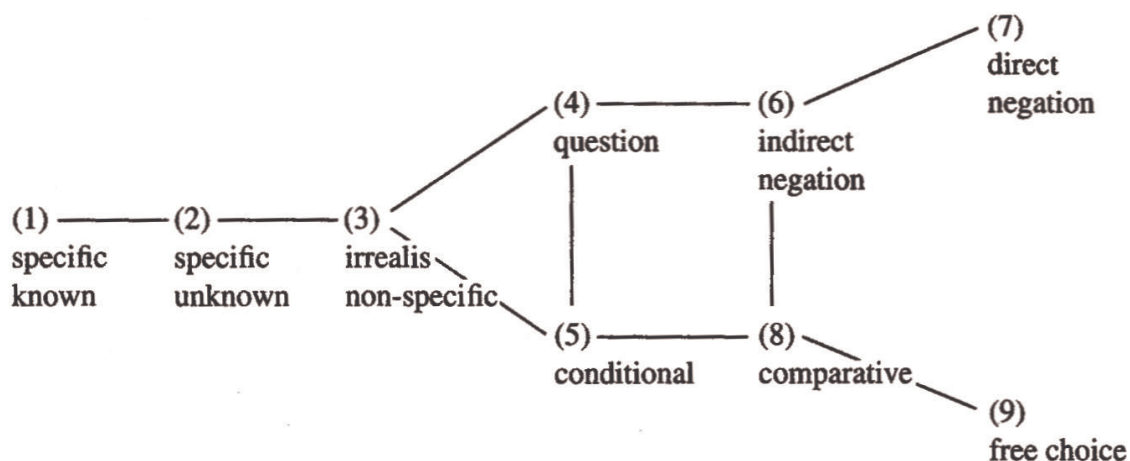
yritytty muodostaa abstrakteja, yleisiä merkityksiä yksittäiskielten kieliopillisille kategorioille. Kieltenvälisiä samanlaisuuksia ja eroavaisuuksia ei ole kuitenkaan kyetty kuvaamaan riittävän hyvin, sillä tällaisia yleisiä merkityksiä on käytännössä mahdotonta verrata toisiinsa. Toisessa, deskriptiivikielioppien suosimassa lähestymistavassa on edetty päinvastoin eli luettelonomaisesti ylhäältä alas. Tavoitteena on ollut luoda kattava lista kaikista kuviteltavissa olevista funktionaalisista eroista kyseisellä alalla, mutta jo pelkän listan luominen osoittautuu mahdottomaksi tehtäväksi. (Haspelmath 2003: 214.)

Typologien suosima semanttisten karttojen metodologia asettuu näiden kahden ääripään välille. Tunnistettavat funktionaaliset erot ovat käytön (funktoiden) tasolla. Jokaisella kieliopillisella kategoriolla on monia käyttötapoja, ja kun kaksi verrattavissa olevaa kategoriata eroaa ympäristöltään tai merkitykseltään, riittää tämä muodostamaan erillisen funktion eli käytön. Lähestymistapaa rajoittaa paisumasta liian monimutkaiseksi se fakta, että kieltenvälinen variaatio on tiukkaan rajoitettua myös kieliopillisen merkityksen alueella. Vaikka ihmismieli pystyy luomaan lukemattoman määrän ajatuksia, vain pieni joukko mahdollisia konsepteja ilmaistaan kieliopillisilla kategorioilla. Semanttisten karttojen lähestymistapa ei auta ainoastaan ilmaisemaan semanttista samankaltaisuutta eri käyttötapojen välillä vaan antaa myös testattavissa olevia ennusteita siitä, millainen mahdollinen kielellinen systeemi voi olla. (Haspelmath 1997: 60–62.)

3.2.3 Indefiniittipronominien implikationaalinen kartta

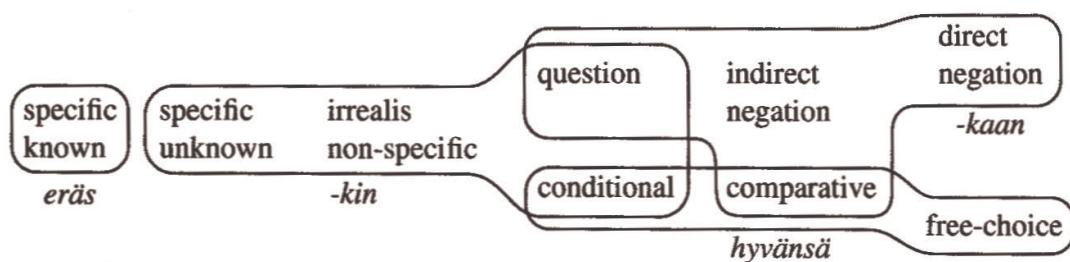
Monet kielelliset ilmiöt eivät ole täysin universaaleja eivätkä toisaalta rajoitu vain pieneen kieliryhmään. Typologien käyttämillä tekniikoilla on mahdollista löytää universaaleja generalisaatioita myös ei-universaaleille ilmiöille. Implikationaalisten universaalien avulla osoitetaan ominaisuuksia, jotka pätevät kaikissa niissä kielissä, joilla on annettu ominaisuus. (Haspelmath 1997: 8.) Semanttisten karttojen voi ajatella kertovan jotain myös implikationaalisista universaaleista. Jos esimerkiksi kartan kaksi käyttötapaa eli funktiota ilmaistaan samalla tunnuksella, semanttinen kartta ennustaa, että kaikilla käyttötavoilla tai funktioilla, jotka sijoittuvat kartassa noodien a:n ja b:n välille, on sama tunnus kuin a:lla ja b:llä. Voidaan siis puhua myös implikationaalisista kartoista. (mts. 62.)

Haspelmathin (1997: 63–64) mukaan yleisimmät kieltenväliset indefiniittipronominien distribuutiota koskevat implikationaaliset yleistyksset on mahdollista esittää implikationaalisen kartan muodossa. Indefiniittipronominisarjojen yhdeksän perusfunktiota Haspelmath on järjestänyt kaksikulotteisesti siten, että funktiot, joita ilmaistaan samalla kielipillisellä tunnuksella ainakin yhdessä kielessä, ovat kartalla vierekkäisiä. Funktiot on numeroitu, jotta olisi mahdollista viitata eri positioihin kartalla mahdollisimman yksinkertaisesti. Mikäli indefiniittipronominisarja ilmaisee kahta ei-vierekkäistä funktiota kartalla, voidaan implikoida, että se ilmaisee myös kaikkia funktioita näiden välillä. Kuitenkaan mitkä tahansa yhdistelmät kartalla eivät ole mahdollisia. Ensinnäkin kartan keskiosassa eli funktioiden 4, 5, 6 ja 8 alueella ei voi olla yhdistelmiä, joissa on vähemmän kuin kolme funktiota. Toiseksi, funktiot 9 ja 8 eivät koskaan yhdisty funktioon 1. (Kuvio 1)

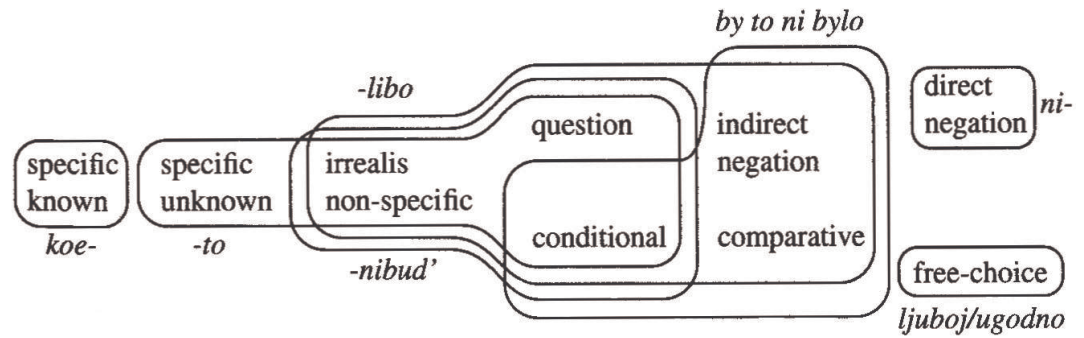

Kuvio 1. Implikationaalinen kartta indefiniittipronominisarjojen funktioista (Haspelmath 1997: 64)

Kartan avulla on mahdollista paitsi osoittaa eri käyttötapojen semanttista samankaltaisuutta myös luoda testattavissa olevia ennusteita siitä, minkälainen kielellinen järjestelmä on ylipäätään mahdollinen (Haspelmath 1997: 62). Erityisen paljon hyötyä kartasta on, jos halutaan tarkastella funktioiden kielten välisiä distribuutioita synkronisesti (mts. 129). (Kuviot 2–3)

Kuvio 2. Suomen kielen indefiniittipronominien distributionaalinen kaava (Haspelmath 1997: 293)

Kuvio 3. Venäjän kielen indefiniittipronominien distributionaalinen kaava (Haspelmath 1997: 273)

Implikationaalisen kartan avulla voi paitsi vertailla funktioiden distribuutioita synkronisesti myös tarkastella ja ennustaa mahdollisia diakronisia muutoksia. Haspelmathin mukaan semanttinen kategoria voi saada vain sellaisen uuden funktion, joka on kartalla sen viereinen. Indefiniittipronominien sarjat laajentavat asteittaisesti omia käyttötapojaan seuraamalla ainoastaan kartan sallimia polkuja. (Haspelmath 1997: 129.) Tunnukset siis saavat uusia funktioita laajenemalla ensin niihin funktioihin, jotka sijaitsevat kartalla niiden viereisinä ja vasta sitten niihin funktioihin, jotka sijaitsevat kauempana (mts. 63).

4 Vepsän kvanttoripronominien ryhmittely

Tämä hahmottelemani vepsän kvanttoripronominien ryhmittely perustuu pitkälti Ison suomen kieliopin malliin (2004: § 726–769). Pronomit olen jakanut indefiniittisiin, universaalsisiin, kieltohakuisiin, samantekevyyden ja lukumäärän kvanttoripronominien

ryhmiin. Universaalisista kvanttoripronomineista olen erotellut omaksi ryhmäkseen distributiiviset universaaliset kvanttoripronominit. Indefiniittiset, kieltohakuiset ja samantekevyyden kvanttoripronominit olen jakanut edelleen alaryhmiin niiden johtamistavan perusteella. Näiden kolmen ryhmän funktioita käsittelen alaryhmä kerrallaan luvussa 5.1.

Morfologisia ja syntaktisia ominaisuuksia tarkastelen pronomini kerrallaan. Kustakin pronominista kerron, esiintyykö se itsenäisesti eli substantiivisesti vai määritteenä eli adjektiivisesti. Muita käsiteltäviä ominaisuuksia ovat pronominin taipuminen sekä adjektiivisen pronominin kongruenssi ja suhde pääsanaan. Noudatan analyysissäni Ison suomen kieliopin (2004: § 439) lausekerakennemallia, jossa tarkastelun kohteena ovat lausekkeet ja niiden laajennukset, eli ilmaukset, joiden kanssa sana muodostaa lausekkeen. Laajennukset voivat olla joko määritteitä tai täydennyksiä.

Apuna analyysissä olen käyttänyt myös vepsän kielioppeja. Maria Zaicevan lauseopista (2001) on huomautettava, että se käsittelee vain niitä indefiniitti- ja definiittipronomineja, jotka Zaicevan mukaan osallistuvat lausekkeiden muodostukseen eli toisin sanoen toimivat määritteinä. Itsenäisiä eli substantiivisia pronomineja Zaiceva ei siis ole käsitellyt.

Vepsän kielen indefiniittiset, kieltohakuiset ja samantekevyyden kvanttoripronominit eli niin sanotut indefiniittipronominit on lähes kaikki muodostettu siten, että vartalona on ollut interrogatiivipronomini, johon on liitetty jokin tunnus. Haspelmathin (1997: 26) mukaan juuri interrogatiivipronominit ovat toinen maailman kielten indefiniittipronominien kantasanojen päätyypeistä. Esimerkiksi venäjän kielessä

ja monissa suomalais-ugrilaisissa kielissä indefiniittipronomit johdetaan juuri näin. Vepsän indefiniittipronomit taipuvat siten, että vain vartalo voi taipua sijassa ja/tai luvussa, mutta tunnus on aina taipumaton. Sijatunnukset tulevat indefiniittisyyden tunnusten sisäpuolelle.

4.1 Indefiniittiset kvanttoripronomit

Indefiniittisten kvanttoripronominien avulla ilmaistaan, että tarkoitettu entiteetti tai joukko on identifioimaton, vain yksi monista mahdollisista, mutta että on olemassa ainakin yksi, johon sanottu pätee. Indefiniittisten pronominien avulla on mahdollista ilmaista, onko puhuja tai kuulija selvillä tarkoitteen identiteetistä. (ISK 2004: § 746.)

Vepsän indefiniittiset kvanttoripronomit on lähes kaikki johdettu interrogatiivipronomineista. Indefiniittisyyden tunnuksina käytetään venäjän kielestä lainattuja affikseja. Lainaaminen on voinut ollut suoraa kuten affiksien *-ni* ja *kojo-* kohdalla. Tällöin tunnus *-ni* palautuu venäjän affiksiin *-нибудь* ja tunnus *kojo-* venäjän affiksiin *кое-*. Lainaaminen on voinut olla myös merkityslainaa kuten tunnuksen *-se* tapauksessa, jonka esimerkkinä on toiminut venäjän affiksi *-то*.

4.1.1 *Eraz* 'eräs, joku, muu', 'некий, какой-то другой'

Vepsän indefiniittisistä kvanttoripronomineista *eraz* on lähes ainoa, joka ei pohjaudu interrogatiivipronomineihin. Ojansuu (1922: 105) oletti aikanaan *eräs*-pronominin olevan karjalaista alkuperää. Hänen mukaansa *eräs* tunnetaan karjalassa, aunuksessa ja vepsässä, mutta se esiintyy lisäksi myös suomessa, vaikka aivan varhaisissa suomen kielen sanakirjoissa sitä ei vielä tavatakaan. Pronominin kantana on Ojansuun mukaan todennäköisesti sana *erä*, ja *s*-aines on ilmeisesti johdinta, joka ei ole olennaisesti muuttanut kantasanan merkitystä. Samalla kannalla on myös etymologinen sanakirja Suomen sanojen alkuperä (1992: 108). Sana *erä* ei ole suinkaan geneerisen ontologisen kategorian nomini tai muu Haspelmathin (1997: 26) mainitsema tyypologisesti tyypillinen kantasana. Olisikin mielenkiintoista selvittää, kuinka harvinaisesta tai yleisestä tyypistä tyypologisesti on kyse.

Vepsän sanan *eraz* ovat luokitelleet indefiniittiseksi pronominiksi Ahlqvist (1859: 77), Kettunen (1943: 410), Nina Zaiceva (1995: 105) ja Maria Zaiceva (1981: 172). Lauseopissaan Maria Zaiceva (2001: 55) on luokitellut sen kuitenkin definiittiseksi pronominiksi. Hämäläinen ja Andrejev (1934: 30) ovat puolestaan sijoittaneet *eraz*-sanana refleksiivipronominien ryhmään (*ichized nimensijas vaihed*).

Aineistossani *eraz*-pronomini oli verrattain yleinen. Etelävepsän näytteissä (Kettunen 1925) se esiintyi vain kerran mutta keski- ja pohjoisvepsän näytteissä (MSFOu 100) 29 kertaa. Kodima-lehden artikkeleissa *eraz* esiintyi 33 kertaa ja Markan evankelii -evankeliumissa (1992) 34 kertaa.

Aineistoni perusteella pronomini *eraz* voi esiintyä sekä substantiivisena että adjektiivisena.

Näytteissäni *eraz*-pronominia käytetään erityisen paljon substantiivisesti. Substantiivinen *eraz* on yleinen etenkin rinnasteisissa lauseissa, kuten esimerkissä (1).

- (1) *eraz anda-b sutk-i-kš, eraz anda-b koum-i-kš* – –
 eräs antaa-3SG vuorokausi-PL-TRA eräs antaa-3SG kolme-PL-TRA
sutk-i-kš
 vuorokausi-PL-TRA

'Joku antaa vuorokaudeksi, toinen antaa kolmeksi – – vuorokaudeksi.' (MSFOu 100: 208)

Eraz-pronominilla on sekä lukutaivutus (esimerkki 2) että sijataivutus (esimerkki 3).

- (2) *Borisovo-Sudskoje -küla-s ei pagiš-koi vepsä-ks,*
 Borisovo-Sudskoje kylä-INE NEG puhua-A.CON vepsä-TRA,
vaiše erase-d.
 vain eräs-PL

'Borisovo-Sudskojen kylässä ei puhuta vepsää, vain jotkut (puhuvat).'

- (3) *Ni-ke-lle ei mülu: – – erase-le o-m sūr i erase-le*
 NEG-kuka-ALL NEG mahtua.A eräs-ALL olla-3SG suuri ja eräs-ALL
o-m peñ.
 olla-3SG pieni

'Kenellekään ei sovi: – – mille on iso ja mille on pieni' (MSFOu 100: 52)

Nina Zaiceva (1995: 62) huomauttaa, että *eraz* taipuu samalla tavoin kuin muutkin nominit, joilla on *-se-*, *-še-*loppuinen vartalo, esimerkiksi *il'bez*, *hibus*, *piduz'* tai *lehtez*.

Eraz voi esiintyä kokonaisuuden elatiivikonstruktioiden (esimerkki 4). Myös ablatiivikonstruktiot (esimerkki 5) on mahdollinen, vaikka se ei ole yhtä yleinen.

- (4) *Erase-d he-i-špäi o-ma tul-nude-d edahanpäi-ki.*
 eräs-PL he-PL-ELA olla-3PL tulla-2PTCP-PL kaukaa -ENCL

'Jotkut heistä ovat tulleet kaukaakin.' (Mark. 8:3)

- (5) *Lidna-s eras-i-l he-i-lpäi ei ole iče-ze*
 kaupunki-INE eräs-PL-ADE he-PL-ABL NEG olla.A itse-POSS.3SG

elosija-d.

asunto-PART

'Joillakin heistä ei ole kaupungissa omaa asuntoa.' (Kodima 2008/3: 1)

Adjektiivisesti pronomini *eraz* voi toimia substantiivin tai substantiivisesti käytetyn adjektiivin indefiniittisenä tarkenteena (esimerkki 6). Komponenttien välillä vallitsee kongruenssisuhde luvussa ja sijassa.

- (6) *Golläižo-u vello-u eras-t rado-d ei le*
 köyhä-ADE veli-ADE eräs-PART työ-PART NEG olla.A

'Köyhällä veljellä muuta työtä ei ole (ei ole muuta tehtävänä)' (MSFOu 100: 215)

Tarkenteena *eraz* voi sijaita joko pääsanana edellä tai jäljessä (esimerkit 7–8).

- (7) *Erase-d elokaha-d ando-i-ba äi.*
 eräs-PL rikas-PL antaa-IMPF-3PL paljon

'Jotkut rikkaat antoivat paljon.' (Mark. 12:41)

- (8) *Me-i-den openika-d erase-d nügiid iče jo rada-ba*
 me-PL-GEN oppilas-PL eräs-PL nykyään itse jo työskennellä-3PL

opendaj-i-n

opettaja-PL-ESS

'Eräät meidän oppilaistamme työskentelevät nykyään jo itse opettajina.' (Kodima 2000/12: 2)

Pääsana ja tarkenne voivat myös sijaita erillään toisistaan, jolloin väliin voi tulla esimerkiksi predikaattiverbi (esimerkki 9).

- (9) *erase-l o-ma kala-l majku-d, a erase-l oma ikr*
 eräs-ADE olla-3PL kala-ADE maiti-PL mutta eräs-ADE olla.3PL mätä

'Jollakin kalalla on maitia, mutta jollakin on mätä.' (Kettunen 1943: 410–411)

Indefiniittiset tarkenteet, kuten tarkenne *eraz*, tulevat ennen substantiivin muita määritteitä, esimerkiksi adjektiivi- tai genetiivimääritteitä (esimerkit 10–11).

- (10) *eraz primetlivi ženih*
eräs huomaavainen sulhanen
'Joku huomaavainen sulhanen.' (MSFOu 100: 339)

- (11) *eras-i-š Evropa-n ma-i-š*
eräs-PL-INE Eurooppa-GEN maa-PL-INE
'Eräissä Euroopan maissa.' (Kodima 2008/3: 4)

Määritteenä voi olla myös definiittisen ja indefiniittisen pronominin tai kahden indefiniittisen pronominin yhdistelmä (esimerkit 12–14).

- (12) *ken ni eraz mänö-b, i hän*
kuka NEG eräs mennä-3SG NEG hän
'Joku muu menee, ei hän.' (Kettunen 1943: 410)

- (13) *eras-t jo ni mi-da e-d homātše tšome-mba-d*
eräs-PART jo NEG-mikä-PART NEG-2SG huomata.A kaunis-CMPR-PART
'Muutapa et mitään näe kauniimpaa (=tule kokemaan parempaa).' (Kettunen 1943: 410)

- (14) *nece eraz rad*
tämä eräs työ
'Tämä muu/vieras työ.' (M. Zaiceva–M. Mullonen 1972: 81)

4.1.2 Interrogatiivi + *-ni*

Tämän pronominiryhmän indefiniittisyyden tunnus *-ni* on lainaa venäjän kielen tunnuksesta *-нибудь* (ks. Ojansuu 1922: 103; Gilojeva 2001: 43). Lainan alkuperä on erityisen selvästi nähtävissä tässä löytämässäni vepsän kielen esimerkissä (15):

- (15) *ken ni but nevesta-n pole-späi ak*
kuka-NEG morsian-GEN puoli-ELA nainen

'Joku morsiamen-puoleinen nainen (= nainen morsiamen suvusta).' (MSFOu 100: 341)

Tunnus on yleinen myös lähisukukielissä varsinaiskarjalassa ja lyydissä, ja etenkin karjalan kielen foneettiseen ja morfologiseen rakenteeseen se on mukautunut hyvin. (Gilojeva 2001: 43.) Noudatan työssäni yhdysviivallista kirjoitustapaa Nina Zaicevan mukaan, koska tunnus on pitkälti suffiksoitunut.

Lauri Kettusen (1943: 417–418) mukaan vepsän liite *-ni* antaa pronominin jälkeen liitettynä sille saman indefiniittisen merkityksen kuin suomen liite *-kin*. Liittyessään muihin sanoihin kuin pronomineihin se antaa niille merkityksen 'jokin', kuten esimerkissä (16).

(16) *vöü löüdä-mǟ kondj-ī-d-ni*

vielä löytää-1PL karhu-PL-PART-NEG

'Vielä löydämme joitakin karhuja.' (Kettunen 1943: 418)

Omassa aineistossani oli myös lause, jossa *-ni* oli liittyneenä kvanttoripronominiin (esimerkki 17).

(17) *Vot ku tanj kaik-i-đ-ni minä tonj-iži-ń*

kas kun taannoin kaikki-PL-PART-NEG minä tuoda-COND-1SG

'Kas kun minä taannoin olisin kaikki tuonut.' (MSFOu100: 473)

4.1.2.1 *Ken-ni* 'joku', 'кто-нибудь'

Ken-ni -pronominin luokittelevat indefiniittiseksi Ahlqvist (1859: 77), Kettunen (1943: 418), Maria Zaiceva (1981: 172) ja Nina Zaiceva (1995: 104). Hämäläinen ja Andrejev (1934) tai Maria Zaiceva (2001) eivät sitä mainitse.

Tämä pronomini oli aineistossani melko harvinainen. Tutkimissani etelävepsän murrenäytteissä (Kettunen 1925) se esiintyi kerran, pohjois- ja keskivepsän näytteissä (MSFOu 100) kolme, Kodima-lehdissä viisi ja Markan evangeliin -evankeliumissa (1992) kuusi kertaa.

Aineistoni perusteella *ken-ni* voi toimia sekä substantiivisesti että adjektiivisesti. *Ken-ni* taipuu sijassa ja luvussa, kuten seuraavat substantiiviset esimerkkini (18–20) osoittavat:

(18) *ken-ni ka sin-dā opeńź*
 kuka-NEG niin sinä-PART opettaa.IMPF.3SG
 'Joku sinua opetti.' (Kettunen 1925: 99)

(19) *māno-ba ken-en-ni toiž-he pert-he.*
 mennä-3PL kuka-GEN-NEG toinen-ILL talo-ILL
 'Menevät jonkun toiseen taloon.' (MSFOu 100: 211)

(20) *vali-tas ke-d-ni korovnitsa-ks*
 valita-PASS kuka-PL-NEG piika-TRA
 'Valitaan jotkut lehmäpöiiksi (kolhoosiin).' (Kettunen 1943: 418)

Adjektiivisesti *ken-ni* esiintyi omilla esimerkeilläni substantiivin tai pronominaalisen adjektiivin *toine* indefiniittisenä tarkenteena. *Ken-ni* kongruoi aina pääsanansa kanssa (esimerkki 21).

(21) *hän toiže-le anda-p ke-le-ni*
 hän toinen-ALL antaa-3SG kuka-ALL-NEG
 'Hän antaa jollekin toiselle.' (Kettunen 1943: 418)

Indefiniittinen tarkenne tulee ennen substantiivin muita tarkenteita kuten tässä esimerkissä ennen adjektiivimääritettä. Jos indefiniittisiä tarkenteita on useampi, tulee spesifinen niistä ensiksi (esimerkki 22).

- (22) *üks' ken ni kir'nik mez ota-b obraza-n*
 yksi kuka-NEG lukutaitoinen mies ottaa-3SG pyhimyksenkuva-GEN
 'Joku lukutaitoinen mies ottaa pyhimyksen kuvan.' (MSFOu 100: 336)

Ken-ni voi sijaita myös erillään pääsanastaan (esimerkki 23):

- (23) *lapskulūže-d -- ke-he-ni män-he-d raffaz-he magada-m-ha*
 lapsiparka-PL -- kuka-ILL-NEG mennä-2PTCP-PL ihmiset-ILL maata-3INF-ILL
 'Lapsiparat -- (ovat) menneet johonkin ihmisiin nukkumaan.' (Kettunen 1943: 419)

4.1.2.2 *Kudamb-ni* 'joku, jokin', *который-нибудь*

Pronominin *kudamb-ni* luokittelevat indefiniittiseksi Maria Zaiceva (1981: 172; 2001: 56) ja Nina Zaiceva (1995: 104). Pronominia eivät mainitse Ahlqvist (1859), Hämäläinen ja Andrejev (1934) tai Kettunen (1943).

Aineistoni perusteella *kudamb-ni* on erittäin harvinainen. Nykynäytteissäni se ei esiintynyt kertaakaan. Ainoa löytämäni murrenäytteiden esimerkkilause oli keskivepsän Šimjärveltä (24).

- (24) *Kudame-he ni pert-he katsu-ha-b ka kaik ġoudija-d.*
 kumpi-ILL-NEG talo-ILL katsoa-MOM-3SG niin kaikki tyhjä-PL
 'Katsahtaa johonkin taloon; kaikki (ovat) tyhjinä.' (MSFOu 266)

Nina Zaicevan (1995: 105) mukaan *kudamb-ni* taipuu sekä sijassa että luvussa, ja Maria Zaicevan (2001: 56) mukaan se voi toimia adjektiivisesti. Myös ainoa esimerkkilauseeni vahvistaa nämä tiedot.

4.1.2.3 *Mi-ni* 'jokin', 'что-нибудь'

Pronominin *mi-ni* luokittelevat indefiniittiseksi Ahlqvist (1859: 77), Kettunen (1943: 419), Maria Zaiceva (1981: 172) ja Nina Zaiceva (1995: 104). Sitä eivät mainitse Hämäläinen ja Andrejev (1934) eikä Maria Zaiceva lauseopissaan (2001).

Pronomini *mi-ni* esiintyi näytteissäni vain harvoin: pohjois- ja keskivepsän kokoelmassa (MSFOu 100) kaksi kertaa samoin etelävepsän kokoelmassa (Kettunen 1925). Markan evangeliin -evankeliumissa (1992) se esiintyi vain kerran mutta Kodima-lehden aineistossa sen sijaan yhdeksän kertaa.

Esimerkkieni perusteella on havaittavissa, että *mi-ni* voi toimia sekä substantiivisesti että adjektiivisesti. Nina Zaicevan (1995: 104) mukaan *mi-ni* taipuu sekä sijassa että luvussa, mutta monikko on yksikön kanssa erinäköinen ainoastaan nominatiivimuodossa *mid-ni* (mts. 102). Substantiivinen käyttö ilmenee seuraavasta esimerkistä (25):

- (25) *Voi-d ej le ka, mi-da-ni tarbiš pan-da*
 voi-PART NEG olla.A niin, mikä-PART-NEG täytyy panna-1INF

kaš-ha.

puuro-ILL

'Voita ei ole. Jotakin täytyy puuroon panna.' (MSFOu 100: 270)

Adjektiivisesti *mi-ni* toimii substantiivin tai substantiivisesti käytetyn adjektiivin tarkenteena. *Mi-ni* kongruoi pääsanana kanssa sijassa ja luvussa, kuten esimerkeissä (26–27).

- (26) *hondo-mbāže-m mi-n ni valáš, kláškulūže-n*
 huono-SUP-GEN mikä-GEN-NEG valjastaa.IMPF.3SG, koni pahainen-GEN
 'Huonoimman valjasti, koni pahaisen.' (Kettunen 1925: 119)

- (27) *kaikutte päiv to-b ristitu-i-le – – mi-dä-ni u-t*
 'jokainen päivä tuoda-3SG ihminen-PL-ALL – – mikä-PART-NEG uusi-PART'
 'Jokainen päivä tuo ihmisille – – jotakin uutta.' (Kodima 2000/11: 4)

Lisäksi *mi-ni* esiintyi adpositioilmauksessa (esimerkki 28).

- (28) *löüdu-b-ik pu-s mi-dä-ni sömä-n täht.*
 löytyy-3SG-Q puu-INE mikä-PART-NEG ruoka-GEN tähden
 'Löytyykö puusta mitään syötävää.' (Mark. 11:13)

Esimerkin (29) kaltaiset tapaukset olen määritellyt proadverbeiksi, koska näiltä puuttuu sijakongruenssi.

- (29) *lapskulūže-d mi-š-ni ikna-n ā maga-tas*
 lapsiparka-PL mikä-INE-NEG ikkuna-GEN alla maata-PASS
 'Lapsiparat jossakin ulkona (ikkunan alla) nukkuvat.' (Kettunen 1943: 419)

4.1.2.4 *Mitte-ni* 'jonkinlainen, jokin', 'какой-нибудь'

Pronominin *mitte-ni* määrittelevät indefiniittipronominiksi Kettunen (1943: 419), Maria Zaiceva (1981: 172; 2001: 56) ja Nina Zaiceva (1995: 105). Vanhoissa lähteissä (Ahlqvist 1859; Hämäläinen–Andrejev 1934) tätä pronominia ei mainita.

Pronomini *mitte-ni* oli aineistossani melko harvinainen. Se esiintyi vanhoissa murrenäytteissäni (MSFOu 100) vain kerran, keskivepsän Tšiklassa. Markan evangeliinien -evankeliumissa (1992) se esiintyi myös vain kerran mutta Kodima-lehden artikkeleissa seitsemän kertaa.

Oman aineistoni perusteella pronomini *mitte-ni* voi toimia ainoastaan adjektiivisesti eli nominin tarkenteena. Nina Zaicevan (1995: 105) mukaan pronomini

mitte-ni taipuu sekä luvussa että sijassa. Myös oma ainestoni perusteella *mitte-ni* kongruoi pääsanansa kanssa, kuten myös esimerkistä (30) huomataan.

- (30) *mittše-n ni puhude-n sarv-i-ĭ mudža-ht-ĵta-n*
 mikä-GEN-NEG puu-GEN sarvi-PL-ADE lekkua-MOM-CAUS-1SG
 'Jotakin puuta lekahdutan sarvillani.' (MSFOu 100: 468)

Indefiniittisen tarkenteen paikka on ennen muita tarkenteita (esimerkki 31).

- (31) *mičče-d-ni toiže-d materiala-d*
 mikä-PL-GEN toinen-PL materiaali-PL
 'Jotkut toiset materiaalit.' (Kodima 2000/12: 3)

Tarkenne voi kuitenkin sijaita myös pääsananjäljessä kuten esimerkissä (32).

- (32) *an-ka-t min-ĭ-ń rad mitte-ni hoť*
 antaa-IMP-2PL minä-ALL-1SG työ mikä-NEG vaikka
 'Antakaa minulle vaikka jotakin työtä.' (M. Zaiceva–M. Mullonen 1972)

4.1.3 Interrogatiivi + *-se*

Tämän pronominiyhmän tunnus *-se* on merkityslainaa venäjän indefiniittisyyden tunnuksesta *-to*. Vepsäläisissä kieliopeissa ja sanakirjoissa kaikki *-se*-tunnuksiset pronominit on tyypillisesti luokiteltu indefiniittipronomineiksi. Näin ovat tehneet Hämäläinen ja Andrejev (1934: 30), Maria Zaiceva (1981: 172) sekä Nina Zaiceva (1995: 104). Ahlqvist (1859) ei tämän ryhmän pronomineja mainitse lainkaan, ei myöskään Lauri Kettunen (1943). Matti Larjavaaran demonstratiivipronominien tutkimuksessa (Larjavaara 1986: 307–323) itämerensuomen *se*-enklittejä kyllä käsitellään, mutta indefiniittipronominien johtamista tämän tunnuksen avulla ei ole mainittu.

4.1.3.1 *Ken-se* 'joku', 'кто-то'

Pronominin *ken-se* luokitelevat indefiniittiseksi pronominiksi Hämäläinen ja Andrejev (1934: 30), Maria Zaiceva (1981: 172) ja Nina Zaiceva (1995: 104). Sitä eivät mainitse Ahlqvist (1859), Kettunen (1943) tai Maria Zaiceva lauseopissaan (2001).

Pronomini *ken-se* oli kielennäytteissäni melko harvinainen. Murrenäytteissäni (MSFOu 100) se esiintyi vain kerran, Tšiklassa (veK). Myös nykyvepsän näytteissäni se oli melko harvinainen: se esiintyi Kodima-lehden artikkeleissa kolme ja Markan evangeliin -evankeliumissa (1992) kuusi kertaa. Näin harvojen esimerkkien perusteella on vaikea sanoa, onko *ken-se* kenties yleistymässä, mutta ainakin vuoden 1995 sanakirjassa (N. Zaiceva–M. Mullonen) se on jo omana lekseeminaan.

Aineistoni perusteella *ken-se* voi toimia sekä substantiivisesti että adjektiivisesti. Nina Zaicevan mukaan (1995: 104) se taipuu sekä sijassa että luvussa. Taivutus noudattaa *ken*-interrogatiivin taivutusta: monikon nominatiivi on *ked*, mutta muut monikkomuodot ovat samannäköisiä yksikkömuotojen kanssa (ks. mts. 102). Valitettavasti en löytänyt yhtään monikkomuotoista esimerkkiä. Esimerkeissä (33–34) *ken-se* toimii substantiivisesti.

(33) *Ken se ke-dä lübi-b, se se-nnost i kävelo-b*
 kuka-INDF kuka-PART rakastaa-3SG, se se-EGGR ja kävellä-3SG
 'Ken jotakuta rakastaa, hän hänen luokseen kävelee.' (MSFOu 100: 508)

(34) *Ke-lle-se kebne-mb anda-soi matematik, ke-lle-se*
 kuka-ALL-INDF helppo-CMPR antaa-REFL matematiikka, kuka-ALL-INDF
venäkel' i literatur

venäjä ja kirjallisuus

'Kenelle matematiikka on helpompaa, kenelle taas venäjä ja kirjallisuus.'
(Kodima 1999/11-12: 1)

Adjektiivisesti *ken-se* toimi löytämässäni esimerkissäni kongruoivana indefiniittisenä tarkenteena substantiivisesti käytetylle sanalle *toine* (esimerkki 35). Sen sijaan substantiivin tarkenteena toimivia *ken-se* -pronomineja en löytänyt enkä myöskään monikkomuotoisia esimerkkejä.

(35) *ned-ki o-ma pare-mba-d, mi kene-l-se toiže-l*
ne-kin olla-3PL hyvä-CMPR-PL, mikä kuka-ADE-INDF toinen-ADE
'Nekin ovat paremmat kuin kenelläkään toisella.' (Kodima 2001/1: 1)

Pääsana ja tarkenne voivat sijaita myös erillään toisistaan, jolloin väliin voi tulla esimerkiksi partikkeli (esimerkki 36).

(36) *hän o-m karjalaine vai ken-se völ toine*
hän olla-3SG karjalainen tai kuka-INDF vielä toinen
'On(ko) hän karjalainen vai vielä joku muu.' (Kodima 2006/1: 1)

4.1.3.2 *Kudamb-se* 'joku', 'который-то'

Pronomini *kudamb-se* on indefiniittinen pronomini Hämmäläisen ja Andrejevin (1934: 30), Nina Zaicevan (1995: 104) sekä Maria Zaicevan (1981: 172; 2001: 56) mukaan. Ahlqvist (1859) ja Kettunen (1943) eivät mainitse sitä lainkaan.

Pronomini *kudamb-se* lienee hyvin harvinainen, sillä en löytänyt murrenäytteistä, sanakirjoista enkä nykyvepsän teksteistä yhtään esimerkkiä sen käytöstä. Nina Zaicevan (1995: 105) mukaan *kudamb-se* taipuu sekä sijassa että luvussa.

4.1.3.3 *Mi-se* 'jokin', 'что-то'

Pronominin *mi-se* luokittelevat indefiniittipronominiksi Hämäläinen ja Andrejev (1934: 30), Maria Zaiceva (1981: 172) ja Nina Zaiceva (1995: 104). Ahlqvist (1934), Kettunen (1943) ja Maria Zaiceva kieliopissaan (2001) eivät sitä mainitse.

Vaikka *mi-se* esiintyy jo seitsemänkymmenen vuoden takaisessa kieliopissa (Hämäläinen–Andrejev 1934), en onnistunut löytämään murrenäytteistäni kuin yhden esimerkin sen käytöstä. Markan evangeliin -evankeliumissakin (1992) se esiintyi vain kerran. Sen sijaan tutkimissani Kodima-lehden artikkeleissa sitä käytettiin kahdeksan kertaa.

Harvojen esimerkkieni perusteella pystyin kuitenkin toteamaan, että *mi-se* esiintyy sekä substantiivisena että adjektiivisena. Nina Zaicevan (1995: 105) mukaan sillä on sekä sija- että lukutaivutus. Taivutus noudattaa *mi*-interrogatiivin mallia: monikon nominatiivimuoto on *mid*, mutta muissa sijamuodoissa yksikkö ja monikko ovat keskenään samannäköiset (ks. mts. 103). Substantiivista käyttöä on esimerkkilauseissa (37–39).

(37) *nahk mi-n-se basi-b*
 nahka mikä-GEN-INDF puhua-3SG
 'Nahka jotakin puhuu.' (Kettunen 1925: 78)

(38) *abuta, ku sinä mi-dä-se voi-d!*
 auttaa.IMP.2SG, jos sinä mikä-PART-INDF voida-2SG
 'Auta, jos sinä jotakin voit!' (Mark. 9:22)

(39) *Iekar'sizar valo-i mi-l' se minu-n pä-n*
 hoitaja valaa-IMPF.3SG mikä-ADESS-INDEF minä-GEN pää-GEN

'Hoitaja valeli jollakin minun pääni.' (Kodima 2004/11: 4)

Adjektiivisesti *mi-se* toimii substantiivisesti käytettävän adjektiivin tai pronominimaisen adjektiivin *toine* indefiniittisenä tarkenteena. Substantiivin tarkenteena se ei esimerkkieni perusteella voi esiintyä, vaan tässä tehtävässä toimii pronomini *mitte-se*. *Mi-se* kongruoi pääsanana kanssa sijassa ja luvussa (esimerkit 40–41).

(40) *Kaikučč-i-l mö ted-išta-m mi-dä-se u-t*
 jokainen-PL-ADE me tietää-FACT-1PL mikä-PART-INDF uusi-PART
 'Jokaisella (kurssilla) saamme tietää jotakin uutta.' (Kodima 2000/12: 1)

(41) *hän kaike-n mi-š-se toiže-s meleta-b*
 hän kaikki-ESS mikä-INE-INDF toinen-INE ajatella-3SG
 'Hän ajattelee koko ajan jotakin muuta' (Kodima 2004/10: 4)

4.1.3.4 *Mitte-se* 'joku, jokin, jonkinlainen', 'какой-то'

Mitte-se -pronominin luokittelevatl indefiniittipronominiksi Maria Zaiceva (1981: 172; 2001: 56) ja Nina Zaiceva (1995: 104). Sitä eivät mainitse Ahlqvist (1859), Hämäläinen ja Andrejev (1934) eikä Kettunen (1943).

Murrenäytteissäni pronomini *mitte-se* ei esiintynyt kertaakaan, ja Markan evangeli -evankeliumissakin (1992) se esiintyi vain kerran. Sen sijaan Kodima-lehden artikkeleissa se oli jopa yleinen: löysin peräti 17 esimerkkiä sen käytöstä. Mielestäni vaikuttaa vahvasti siltä, että nykyvepsässä käytetään kaikkia *-se*-ryhmän pronomineja (*ken-se*, *mi-se*, *mitte-se*) enemmän kuin aikaisemmin.

Esimerkkieni perusteella *mitte-se* -pronominin käyttö itsenäisenä eli substantiivisena on mahdollista mutta ei yleistä (esimerkki 42). Nina Zaicevan (1995:

103–104) mukaan *mitte-se* taipuu luvussa ja sijassa ja taivutus noudattaa *mitte-*interrogatiivipronominin taivutusta.

- (42) *Mitte-se šošktu-nu, paho-i-š mel-i-š o-m.*
 mikä-INDF murjottaa-2PTCP, paha-PL-INE mieli-PL-INE olla-3SG
 'Jotakin murjottaa, pahoilla mielin on.' (Kodima 2004/10: 4)

Pronomini *mitte-se* toimii yleisimmin adjektiivisesti. Löytämässäni esimerkeissäni se toimi substantiivin tai adjektiivin kongruoivana indefiniittisenä tarkenteena (esimerkki 43).

- (43) *Te-dme bol'nica-ha hän mičče-ks-se aiga-ks il'mestu-i*
 tie-PROL sairaala-ILL hän mikä-TRA-INDF aika-TRA ilmestyä-IMPF.3SG
 'Matkalla sairaalaan hän tuli joksikin aikaa tajuihinsa' (Kodima 2004/10: 4)

Indefiniittinen tarkenne tulee ennen substantiivin muita tarkenteita (esimerkit 44–45).

- (44) *Hän -- sanu-l-i mičče-d-se crazmel'hize-d vaihe-d.*
 hän -- sanoa-FREQ-IMPF.3SG mikä-PL-INDF omituinen-PL sana-PL
 'Hän -- päästeli joitakin omituisia sanoja.' (Kodima 2005/10: 4)

- (45) *kol-nu mez' vaiše läht-le-b mičče-he-se*
 kuolla-2PTCP mies vain lähteä-FREQ-3SG mikä-ILL-INDF

tundmatoma-ha ma-ha
 tuntematon-ILL maa-ILL

'Kuollut ihminen vain lähtee johonkin tuntemattomaan maahan.' (Kodima 2000/11: 4)

Pääsana ja tarkenne voivat sijaita myös erillään toisistaan, jolloin väliin voi tulla esimerkiksi intensiteettimäärite (esimerkki 46).

- (46) *nece-n kerda-n hän o-m mitte-se ani toine-jitte.*
 tämä-ESS kerta-ESS hän olla-3SG mikä-INDF hyvin toinen-EQU
 'Tällä kertaa hän on jotenkin erilainen.' (Kodima 2004/10: 4)

Vepsän kielessä genetiivimäärityksen ja kvanttorimäärityksen paikka vaikuttaa kiinteältä (47), kun taas suomessa se voisi vaihdella, jolloin tosin merkityskin hieman muuttuu: *Liisan joku ystävä* tai *joku Liisan ystävä* (ks. ISK 2004: § 571).

- (47) *miše sinä ole-d* – – *mitte-se* *Jumala-n* *sanankandai.*
 että sinä olla-2SG – – mikä-INDF Jumala-GEN profeetta
 'Että sinä olet joku Jumalan profeetoista.' (Mark. 8:28)

4.1.4 Spesifiset indefiniittiset kvanttoripronominit

Spesifisten indefiniittisten kvanttoripronominien tehtävänä on ilmaista, että puhujalla on mielessään tarkoite, jonka identiteetin hän tietää mutta jota ei paljasta kuulijalle. Spesifiset indefiniittipronominit esiintyvät lähinnä tarkenteina, eivät juurikaan itsenäisinä. (ISK 2004: § 749.)

Vepsän kielessä ei ole yhtään selvästi spesifiseksi indefiniittipronominiksi luokiteltavaa pronominia, vaan molemmat tapaukseni ovat jollakin tavalla rajatapauksia.

4.1.4.1 *üks'*'yksi, eräs'

Indefiniittipronominien johtaminen numeraalista 'yksi' on Haspelmathin mukaan melko tyypillistä maailman kielissä. Yleisintä se on niissä kielissä, joiden indefiniitit eivät pohjautu interrogatiiveihin. (Haspelmath 1997: 29.) Vaikka vepsän kielessä indefiniitit pohjautuvat nimenomaan interrogatiiveihin, kielessä on myös numeraalista 'yksi' johdettu indefiniittipronomini. Haspelmathin (mts. 29) mukaan numeraali 'yksi' on

myös tyypillinen lähde indefiniittisten artikkelien kieliopillistumisessa, joten onkin luonnollista, että sitä käytetään myös indefiniittipronominien kantana. Pronominin 'yksi' merkitys viittaa yleensä ontologiseen kategoriaan 'henkilö'. Tämä johtuu siitä, että yksilöllisyys yhdistetään helpommin ihmisiin kuin asioihin (mts. 183).

Vepsän *üks'*-sanana sanaluokka ei ole mitenkään yksiselitteinen, vaan sanan voi määritellä joko numeraaliksi, spesifiseksi indefiniittipronominiksi tai indefiniittiseksi artikkeliksi. Indefiniittipronominiksi sen on määritellyt Kettunen (1943: 414). Vuoden 1972 sanakirjan (M. Zaiceva–M. Mullonen) mukaan *üks'* on sanaluokaltaan numeraali, adjektiivi, adverbi ja indefiniittipronomini. Ison suomen kieliopin kvanttoripronominien luokittelussa suomen sana *yksi* on luokiteltu indefiniittisten kvanttoripronominien rajatapaukseksi, koska se voi kuulua merkitykseltään myös numeraaleihin (ISK 2004: § 775).

Olen joutunut itse päättämään, missä esimerkitapauksissa *üks'*-sanana merkitys on kvantifioiva eli numeraalinen ja milloin taas spesifinen. Päätelmäni olen tehnyt tarkastelemalla laajempaa kontekstia. Suomen kielessä spesifinen *yks(i)* on painottomampi kuin pääsanansa (ISK 2004: § 749), mutta käyttämäni vepsän aineisto on kirjoitettua eikä puhuttua. Näytteissä eivät näy sanapainot, joten en ole voinut käyttää tällaista argumentointia.

Olen päätenyt jättämään *üks'*-sanana osittain käsittelyni ulkopuolelle enkä ole hyväksynyt sitä mukaan esimerkiksi hahmottelemaani vepsän distributionaaliseen kaavaan. Artikkelinomaisuus tekee *üks'*-tapauksista itse asiassa leksikaalisia indefiniittisiä ilmauksia, jotka Haspelmathkin (1997: 10) on rajannut tutkimuksensa

ulkopuolelle. Esimerkiksi suomen puhekielen *yksi*-sana ei ole hänellä mukana suomen distributionaalisessa kaavassa (mts. 292–295).

Kieliopillisesti vepsän *üks'* käyttäytyy pronominin eikä numeraalin tapaan aivan kuten suomenkin *yksi*-sana (ks. ISK 2004: § 775). Erojakin löytyy: vepsän indefiniittinen pronomini *üks'* voi toimia myös substantiivisesti. *Üks'* taipuu sijassa, mutta monikollisia substantiivisen käytön esimerkkejä en löytänyt. (Esimerkit 48–49)

(48) *ühte-le vanhati o-m löumain haugo-i-d to-da.*
 yksi-ALL vanhana olla-3SG raskas halko-PL-PART tuoda-1INF
 'Hänen on vanhuuttaan raskasta tuoda halkoja.' (Kodima 2000/12: 3)

(49) *Üks ei voi ühte-d sabuta-da*
 yksi NEG voida.A yksi-PART saavuttaa-1INF
 'Toinen ei voi toista saavuttaa.' (MSFOu 100: 448)

Üks' esiintyy myös kokonaisuuden elatiivikonstruktioissa (50).

(50) *Minä ole-n üks' Nikolai Abramova-n runo-i-den kändaj-i-špäi*
 minä olla-1SG yksi Nikolai Abramov-GEN runo-PL-GEN kääntäjä-PL-ELA
 'Minä olen yksi Nikolai Abramovin runojen kääntäjistä.' (Kodima 2001/1: 1)

Suomen kielessä spesifiset indefiniittipronominit, joihin pronomini *yksi* kuuluu, toimivat yleensä substantiivin tarkenteina (ISK 2004: § 749). Puhutussa suomen kielessä tarkenne *yksi* on luonteeltaan artikkelimainen (ISK 2004: § 572). Vastaavia definiittisiä artikkelimaisia tarkenteita ovat suomen puhekielessä demonstratiivipronominit *se* ja *ne* sekä *tämä* ja *tuo* (ISK 2004: § 569). Myös vepsän kielessä *üks'*-pronominia käytetään substantiivin indefiniittisenä artikkelimaisena tarkenteena, mutta vepsässä artikkelimainen käyttö on vieläkin yleisempää kuin suomessa. Sellaista esiintyy taajaan sekä murre-esimerkeissäni että nykyvepsän näytteissä. Tämä osoittaa, että sen käyttö on levinnyt myös vepsän uuteen kirjakieleen.

Myös vastaavan definiittisen artikkelin (*se, nece*) käyttö vaikuttaa hyvin yleiseltä. (esimerkit 51–52.) Vepsän definiittistä *-se*-artikkelia ovat käsitelleet tutkimuksissaan ainakin Lauri Kettunen (1943: 399–401) ja Matti Larjavaara (1986: 319–321).

- (51) *I tul-i üks mužik – – Mužik se sanu-b*
 ja tulla-IMPF.3SG yksi mies – – mies se sanoa-3SG
 'Tuli eräs mies – –. Mies sanoo' (MSFOu 100: 75)

- (52) *Üks kohtukaz neižne – nor' ja lujas čoma – –*
 yksi raskaana oleva neito – nuori ja hyvin kaunis – –
Kohtukaz-se meletoi ol-i
 raskaana oleva-se mieletön olla-IMPF.3SG

'Eräs raskaana oleva neito – nuori ja hyvin kaunis – – Raskaana oleva oli mielipuoli.' (Kodima 2002/10: 4)

Tarkenteena pronomini *üks'* kongruoi pääsanana kanssa sijassa ja luvussa, kuten esimerkit (53–56) osoittavat. Pronominiin ei liity partitiivi-NP:tä kuten numeraaleilla liittyisi. (Ks. ISK 2004: § 775.)

- (53) *Taritsi-hez ö-ks üht-he mužika-ha.*
 pyytää-REFL.IMPF.3SG yö-TRA yksi-ILL mies-ILL
 'Hän pyysi päästä yöksi erään miehen luokse.' (MSFOu 100: 281)

- (54) *soba-t pä-upā röste-íhe, ühte-n rätiruzu-n*
 vaate-PL pää-ABL repiä-PASS.IMPF, yksi-GEN paitarievu-GEN
jäte-íhe
 jättää-PASS.IMPF

'Vaatteet päältä repivät, vain paitarievun jättivät.' (Kettunen 1925: 4)

- (55) *Üht-ū päivö-u tul-i-ba velle-d metsa-späi*
 yksi-ADE päivä-ADE tulla-IMPF-3PL veli-PL metsä-ELA
 'Eräänä päivänä veljet tulivat metsältä' (MSFOu 100: 269)

- (56) *ühte-d* *jauga-d* *tolko jä-nhe-t* *tšakakha-d*
 yksi-PL jalka-PL vain jäädä-2PTCP-PL verinen-PL
 'Pelkät jalat vain jääneet veriset.' (Kettunen 1925: 55)

Indefiniittisen tarkenteen paikka on ennen muita tarkenteita (esimerkki 57).

- (57) *Ühte-l* *nore-l* *emäga-l* *ol-i* *lehm.*
 yksi-ADE nuori-ADE emäntä-ADE olla-IMPF.3SG lehmä
 'Eräällä nuorella emännällä oli lehmä.' (Kodima 2000/2: 4)

Määritteenä voi olla myös definiittisen ja indefiniittisen pronominin yhdistelmä *se üks'* (esimerkki 58), jossa sana *se* sanan *üks'* edellä antaa ymmärtää, että asiasta tai henkilöstä on ollut puhetta aiemmin, ja sana *üks'*, että puhuja ei edellytä kuulijan tuntevan tätä henkilöä tai asiaa (ks. ISK 2004: § 572). Sanan *karabl'* perässä oleva *se* on substantiivin indefiniittinen artikkelimainen tarkenne.

- (58) *i se üks' karabl' se ol-i* *dügeda-mb*
 ja se yksi laiva se olla-IMPF.3SG painava-CMPR
 'Ja se yksi laiva oli painavampi.' (MSFOu 100: 17)

Määritteenä voi olla myös kahden indefiniittisen pronominin yhdistelmä (esimerkki 59).

- (59) *üks' ken-ni* *kifnik* *mez ota-b* *obraz-a-n*
 yksi kuka-NEG lukutaitoinen mies ottaa-3SG pyhimyksenkuva-GEN
 'Joku lukutaitoinen mies ottaa pyhimyksenkuvan' (MSFOu 100: 336)

Pronomini *üks'* voi esiintyä myös rakenteessa 'toinen – toinen' (esimerkki 60).

- (60) *üks' pajata-b, toine kukku-b*
 yksi laulaa-3SG, toinen kukkua-3SG
 'Toinen laulaa, toinen kukkuu.' (MSFOu 100: 49)

Merkitykseltään suomen ja vepsän kielen pronominit muistuttavat toisiaan.

Indefiniittistä artikkelimaista tarkennetta käytetään esimerkiksi silloin, kun joku

henkilö tai erisnimi mainitaan keskustelussa ensimmäisen kerran (esimerkit 61–62).
(Ks. ISK 2004: § 572).

- (61) *Män-i* *nets-he* *pert-he.* *Kattsu-b:* ***üks akaine***
mennä-IMPF.3SG se-ILL talo-ILL katsoa-3SG yksi akka

da ukk ištta-ze.
ja ukko istua-REFL.3(PL)

'Meni siihen taloon. Katsoo: akka ja ukko istuvat (siellä).' (MSFOu 100: 5)

- (62) *Läks* *ka i* *aja-b,* *nägu-b* ***üks*** ***pertine***
lähteä.IMPF.3SG niin ja ajaa-3SG, näkyä-3SG yksi pirttinen

o-m *lageda-s* *pöudo-s.*
olla-3SG aukea-INE pelto-INE

'Läksi ja (kun) ajaa, näkyy: on pirttinen aukealla pellolla.' (MSFOu 100: 11)

Esimerkin (63) kaltaiset tapaukset olen vielä määritellyt pronominiinien sanaluokkaan kuuluviksi.

- (63) *Hän-ō* *rege-s* *tolko ihte-t* ***kive-d,*** *ni mi-da* *ī-* *le.*
hän-ADE reki-INE vain yksi-PL kivi-PL, NEG mikä-PART NEG- olla.A

'Hänellä reessä vain yhdet kivet, mitään ei ole.' (Kettunen 1925: 15)

Sen sijaan merkityksen 'sama' saadessaan *üks'*sana on jo pronominiinien rajatapaus ja kuuluu pikemmin adjektiivien sanaluokkaan (esimerkki 64). Samanlaisen määritelmän ovat tehneet myös Maria Zaiceva ja Maria Mullonen (1972: 651).

- (64) *ol* *kōme* *velles-t,* *lubi-ba*
olla.IMPF.3SG kolme veljes-PART, rakastaa-3PL

papadja-n *kaik* ***ühte-n***
papinrouva-GEN kaikki yksi-GEN

'Oli kolme veljestä, rakastivat kaikki samaa papinrouvaa.' (Kettunen 1925: 131)

4.1.4.2 *Koje-* + interrogatiivi

Tämän ryhmän pronominit ovat luultavasti mahdollisia mutta harvinaisia aineistossani. *Koje-* tai *kojo-*alkuisia pronomineja ja adverbeja luetellaan kolmessa tutkimassani kieliopissa (Ahlqvist 1859: 77; Maria Zaiceva 1981: 172; Kettunen 1943: 412) ja kahdessa sanakirjassa (M. Zaiceva–M. Mullonen 1972; N. Zaiceva–M. Mullonen 2007), mutta murre- tai nykyvepsän näytteistäni ei löytynyt yhtään esimerkkiä niiden käytöstä. Ainoat esimerkkilauseet löytyvätkin juuri sanakirjoista.

Olen sijoittanut vepsän *koje-*alkuiset pronominit spesifisten indefiniittisten kvanttoripronominien ryhmään. Vepsäläislähteissä niiden vastineiksi annetaan lähes poikkeuksetta venäjän *коe-*alkuisia pronomineja, jotka puolestaan ovat funktioltaan spesifisiä (ks. Haspelmath 1997: 273). Vain Kettunen (1943: 412) on kääntänyt nämä vepsän pronominit toisin, esimerkiksi 'minkä mitäkin; jos mitäkin'-tyyppisiksi, mutta Kettusen suomennokset ovat epätasällisia.

Ensimmäinen tämän ryhmän pronomineista on *koje-ken* 'eräs' 'кое-кто'. Sanakirjojen esimerkkien perusteella *koje-ken* voi toimia substantiivisesti ja taipua ainakin sijassa (esimerkit 65–66).

- (65) *kojo-ken* *vüu mušta-b* *voiku-i-đ*
 INDF-kuka vielä muistaa-3SG itku-PL-PART
 'Eräs vielä muistaa itkua.' 'кое-кто ещё помнит плачи' (M. Zaiceva–M. Mullonen 1981)
- (66) *koje-ke-da* *ei ole* *tä-s*
 INDF-kuka-PART NEG olla.A tämä-INE
 'Tässä ei ole erästä (ihmistä).', 'Кое-кого здесь нет.' (N. Zaiceva–M. Mullonen 2007)

Toinen pronomineista on *koje-mi*, 'кое-что'. Sanakirjojen ja Kettusen (1943: 412) esimerkkien perusteella *koje-mi* voi esiintyä substantiivisesti ja taipua sijassa (esimerkki 67).

(67)	<i>netse ak</i>	<i>kojo mi-da-gi</i>	<i>keit</i>	<i>paštō</i>
	se vaimo	INDF-mikä-PART-ENCL	keittää.IMPF.3SG	paistaa.IMPF.3SG

'Se vaimo erästä keitti ja paistoi.' (Kettunen 1943: 412)

Kolmas pronomineista on *koje-mitte*, jonka esiintyminen on tosin epävarmaa, sillä ainoastaan Maria Zaiceva (1981: 172) mainitsee sen eikä hänelläkään ole yhtään esimerkkilauseita. Vuoden 2007 sanakirjassa (N. Zaiceva–M. Mullonen) venäjän *кое-какой* on käännetty vepsäksi 'mitte-se' eikä suinkaan 'koje-mitte'.

Koska esiintymiä on näin vähän, jätän *koje*-alkuisten pronomien käsittelyn vähälle enkä myöskään ota niitä mukaan hahmottelemaani vepsän distributionaaliseen kaavaan. Toisaalta pronomineista on kieliopissa lyhyitä mainintoja Ahlqvistin ajasta aina nykypäivään asti, joten jonkinasteista käyttöä lienee olemassa. Olisikin mielenkiintoista tietää, käytetäänkö *koje*-pronomineja esimerkiksi nykyvepsän puhekielessä.

4.1.5 Perusinterrogatiivit

Haspelmathin mukaan yleisin tapa muodostaa indefiniittipronomineja on liittää interrogatiivipronomiin indefiniittisyyden tunnus. Kuitenkin monissa kielissä jotkut indefiniitti- ja interrogatiivipronomineista voivat olla muodoltaan täysin identtisiä. Näissä kielissä käytetään siis interrogatiivipronomineja eli niin kutsuttuja perusinterrogatiiveja (bare interrogatives) indefiniittipronomineina. Identtisten

muotojen välinen kaksitulkintaisuus voidaan yleensä välttää syntaktisin tai suprasegmentaalisin keinoin. (Haspelmath 1997: 170.) Interrogatiivien kanssa identtiset indefiniittipronominit ovat Haspelmathin mukaan aina interrogatiiveista nollajohdettuja, typologiselta kannalta tunnusmerkkisiä muotoja. Tätä voi perustella esimerkiksi sillä, että indefiniittejä ilmaistaan maailman kielissä ylipäätään useammalla morfeemilla kuin interrogatiiveja. (mts. 24–27.)

Lauri Hakulinen (1979: 73) on esittänyt, että suomen interrogatiivipronominit *kuka*, *ken* ja *mikä* olisivat semanttisesti kehittyneet indefiniittisistä. Haspelmathin mukaan ei ole kuitenkaan todennäköistä, että johtamista tapahtuisi tähän suuntaan eli indefiniittipronomineista interrogatiiveihin (1997: 24–27). Hannele Forsbergin (1995: 39–40) mukaan on todennäköistä, että muodot ovat alun alkaen olleet monimerkityksisiä tai monifunktioisia. Forsberg huomauttaa myös, että kielen muotojen monifunktioisuus tulee erityisen hyvin ilmi puhuttua kieltä tutkittaessa. Haspelmathin termin (1997: 174–175) kyse onkin ennen kaikkea systemaattisesta interrogatiivipronominien polysemiasta eikä satunnaisesta homonymiasta. Yhdistävä tekijä näiden indefiniitti- ja interrogatiivipronominien semantiikassa näyttäisi olevan tietämättömyys (ignorance).

Perusinterrogatiivit esiintyvät lauseissa yleensä ei-spesifeissä funktioissa, esimerkiksi konditionaalilauseissa, kysymyksissä tai epäsuorassa negaatiossa, mutta tavallisissa deklaraatiivilauseissa ne eivät esiinny (Haspelmath 1997: 171–174).

Perusinterrogatiivien käyttö indefiniitteinä on hämmästyttävän yleistä maailman kielissä. Esimerkiksi Haspelmathin tutkimuksen sadan kielen otoksesta 64 kielen indefiniitit pohjautuivat interrogatiiveihin, ja näistä kielistä 31:ssä esiintyi

perusinterrogatiiveja. (Haspelmath 1997: 174.) Myös monissa läntisissä indoeurooppalaisissa kielissä käytetään indefiniitteinä johdettujen muotojen lisäksi perusinterrogatiiveja. Tällaisia kieliä ovat esimerkiksi latina, saksa, liettua ja suurin osa slaavilaisista kielistä. (mts. 171.) Erityisen laajalevikkistä on perusinterrogatiivien käyttö niin sanotuissa moninkertaisissa partitiivirakenteissa (multiple partitive constructions): *Tuuli puhaltaa milloin lännestä, milloin idästä*. Tässä rakenteessa perusinterrogatiivi esiintyy moninkertaisesti eli yhdessä ainakin yhden samanlaisen interrogatiivipronominin kanssa rinnasteisissa lauseissa tai lausekkeissa. Partitiivisuudella tarkoitetaan sitä, että kukin indefiniitti ilmaisee suuremman, kontekstissa annetun joukon osajoukkoa. (mts. 177.)

Myös itämerensuomalaisissa kielissä interrogatiivipronomineja voidaan käyttää indefiniittisesti sellaisenaan (Ojansuu 1922: 94). Lauri Hakulisen mukaan tämä voidaan suomen kielessä tehdä esimerkiksi toistamalla sama pronomini kerran tai useammin adversatiivisten lauseiden alussa. Vaihtoehtoisesti interrogatiivipronominin perään voidaan lisätä *-kin* tai *-kaan, -kään* -loppuinen indefiniittipronomini. Ensimmäisellä tapauksella on Hakulisen mukaan suorat vastineensa vepsän kielessä. (Hakulinen 1979: 588–589.) Hannele Forsbergin (1995: 40–41) mukaan suomen kielen murteissa on kysymyssanojen indefiniittinen käyttö hyvin laajalevikkistä ja vanhaa. Itämurteissa se on vielä paljon laaja-alaisempaa kuin länsimurteissa.

Lauri Kettunen (1943: 412; 415–417) on esitellyt melko laajasti interrogatiivis-relatiivisiksi kutsumiensa pronominiinien (*ken, konz, ku-, kudamb, kuitne, mi* ja *mitne*) indefiniittistä käyttöä vepsän kielessä. Myös omissa murre- ja nykyvepsän näytteissäni käyttötapa vaikuttaa hyvin yleiseltä: perusinterrogatiiveja käytetään vepsän kielessä

hyvin usein indefiniittisesti. Esimerkiksi *ken-*, *mi-* ja *mitte*-interrogatiivien indefiniittistä käyttöä esiintyy aineistossani melko paljon. Yleisiä olivat esimerkiksi asyndeettiset lauseet, kieltolauseet sekä kysymyslauseet (esimerkit 68–69).

(68) *zavodi-ba* – – ***ken*** *künt-ta*, *seme-ta*, ***ken*** *ägesta-da*
 ruveta-3PL – – kuka kyntää-1INF, kylvää-1INF, kuka äestää-1INF
 'Rupesivat – – ken kyntämään, kylvämään, ken äestämään.' (MSFOu 100: 275)

(69) *sö-da* ***ei*** *ol-nu* ***mi-da*** *he-i-l*
 syödä-1INF ei olla-2PTCP mikä-PART he-PL-ADE
 'Heillä ei ollut mitään syödä.' (MSFOu 100: 24)

Kieltolauseissa perusinterrogatiivit ja *ni*-liitteellä muodostetut indefiniitit vaikuttivat jopa yhtä yleisiltä. Pronominien luokittelussani perusinterrogatiivit tulisikin luokitella ainakin kielteisten kvanttoripronominien ryhmään kuuluviksi. Olen kuitenkin joutunut rajaamaan perusinterrogatiivit työni ulkopuolelle, sillä aineiston runsauden vuoksi aiheesta olisi saanut vaikka kokonaan uuden tutkimuksen.

4.2 Universaaliset kvanttoripronomininit

Universaalisten kvanttoripronominien tehtävänä on ilmaista, että sanottu pätee koko puheena olevaan joukkoon (ISK 2004: § 750).

4.2.1 *Kaik* 'kaikki, koko', 'весь, всё'

Vepsän kieliopissa *kaik*-pronomini on luokiteltu joko definiittiseksi (Hämäläinen–Andrejev 1934: 30; M. Zaiceva 2001: 55) tai indefiniittiseksi pronominiksi (Kettunen

1943: 411; N. Zaiceva 1995: 105). Ahlqvistin (1859) pronomini- ja *kaik* puuttuu. Maria Zaicevan aiemmassa kieliopissa (1981: 168) se mainitaan mutta tarkempi luokittelu puuttuu.

Esimerkkejä *kaik*-pronominin käytöstä löytyi erittäin runsaasti: etelävepsän näytteissä (Kettunen 1925) esimerkkejä oli 88, keski- ja pohjoisvepsässä (MSFOu 100) 226, Kodima-lehden artikkeleissa 232 ja Markan evangeliin -evankeliumissa (1992) 113.

Aineistoni perusteella pronomini *kaik* voi toimia sekä substantiivisesti että adjektiivisesti. Nina Zaicevan (1995: 104) mukaan sillä on luku- ja sijataivutus. Esimerkeissä (73) ja (74) on substantiivista käyttöä.

(73) *Kaik minu-n lai-tas*
 kaikki minä-GEN torua-PASS
 'Kaikki minua haukkuvat.' (MSFOu 100: 441)

(74) *Kaik-i-le ol-i vessel, kaik-i-l ol-i*
 kaikki-PL-ALL olla-IMPF.3SG iloinen, kaikki-PL-ADE olla-IMPF.3SG
hüvä meí.
 hyvä mieli

'Kaikki olivat iloisia, kaikilla oli hyvä mieli.' (Kodima 2008/3: 1)

Itse lisäisin Zaicevan antamiin tietoihin vielä, että nominatiivissa *kaik*-pronominilla on olemassa vain yksikkömuoto (esimerkit 75–76). (Ks. ISK 2004: 733).

(75) *kaik lambha-d gü-i-ba*
 kaikki lammas-PL juoda-IMPF-3PL
 'Kaikki lampaat joivat.' (MSFOu 100: 235)

(76) *Rebita-ga-t häne-l ned rista-d kaik erda-le*
 repiä-IMP-2PL hän-ADE ne risti-PL kaikki irti-ALL

'Riistäkää häneltä kaikki ne ristit irti.' (MSFOu 100: 9)

Adjektiivista käyttöä on esimerkeissäni (77) ja (78).

- (77) *Rebāne kala-n kaike-n rege-spā̄ te-dmu pääst*
 kettu kala-GEN kaikki-GEN reki-ELA tie-PROL päästää.IMPF.3SG
 'Kettu heitti kaikki kalat reestä pitkin tietä.' (Kettunen 1925: 1)

- (78) *lämī pala-b kaik-he pu-hu*
 tuli palaa-3SG kaikki-ILL puu-ILL
 'Tuli palaa pitkin koko puuta.' (MSFOu 100: 273)

Tarkenne voi sijaita joko pääsanan edellä tai jäljessä, ja sanajärjestys on ilmeisen vapaa (esimerkki 79).

- (79) *rahvas kaik kogo-ž-hō. – – kaik rahvaz*
 kansa kaikki kokoutua-IMPF-REFL – – kaikki kansa

hāne-m pä-le nägo-bad
 hän-GEN pää-ALL nähdä-3PL

'Kaikki kansa kokoontui. – – kaikki kansa katsoo häntä.' (Kettunen 1925: 23)

Sanajärjestys on vapaa myös silloin, kun pääsanana on persoona- tai demonstratiivipronomini (esimerkit 80–83).

- (80) *Kaik hō seišta-ze krūga-s hilāštši*
 kaikki he seistä-REFL.3(PL) piiri-INE hiljaa
 'Kaikki he seisovat piirissä hiljaa' (MSFOu 100: 104)

- (81) *Hō kaik nāg-i-ba hän-dast*
 he kaikki nähdä-IMPF-3PL hän-PART
 'Kaikki he näkivät hänet.' (Mark. 6:50)

- (82) *konz kaik nece tege-se*
 kun kaikki tämä tapahtua-REFL.3SG
 'Kun kaikki tämä tapahtuu.' (Mark. 13:30)

- (83) *Nece kaik o-m meckana-n joudai pagin.*
 tämä kaikki olla-3SG koppelo-GEN tyhjä puhe
 'Tämä kaikki on koppelon pötypuhetta.' (Kodima 1999/11–12: 2)

Kaik voi olla myös erillään pääsanastaan, kuten esimerkissä (84) pääsanastaan *nižuižed*.

- (84) *papad' nižuiže-d roji sigo-i-le kaik*
 papinrouva nisuinen-PL heittää.IMPF.3SG sika-PL-ALL kaikki
 'Papinrouva heitteli kaikki nisuiset sioille.' (MSFOu 100: 392)

Kaik esiintyy myös kokonaisuuden elatiivikonstruktioissa (esimerkki 85).

- (85) *kaik he-i-špäi rado-i-ba enamba 40 vo-t.*
 kaikki he-PL-ELA työskennellä-IMPF-3PL enemmän 40 vuosi-PART
 'Kaikki he työskentelivät yli 40 vuotta.' (Kodima 2008/3: 4)

Suomen kielessä universaalinen pronomini *kaikki* eroaa muista universaalisista pronomineista siinä, että sen avulla voidaan kvantifioida myös jaollisia entiteettejä, toisin sanoen ainetta ja jaollisena esitettyjä abstraktioita (ISK 2004: § 750). Vepsän kielen *kaik* näyttäisi olevan käytöltään melko samanlainen kuin suomen *kaikki*. Jaollista tarkoitettaessa vepsän *kaik* käyttäytyy yksiköllisen sanan tavoin, mikä näkyy pronominin määrittämän nominin luvusta aivan kuten suomessakin (esimerkki 86). (Ks. ISK 2004: § 750.)

- (86) *Razbainika-d pago-d, gät-i-ba si-he kaike-n elo-n*
 rosvo-PL pako-PL, jättää-IMPF-3PL se-ILL kaikki-GEN tavara-GEN
 'Rosvot (lähtivät) pakoon, jättivät siihen kaiken tavaran.' (MSFOu 100: 271)

Yksiköllisen sanan tavoin käyttäytyvällä *kaik*-pronominilla on myös kvantifioivaa käyttöä, kuten esimerkeissä (87–88). Tällöin sen merkitys on lähinnä 'koko'.

- (87) *lähtke-n ümbri kaike-n kaiva-škanz*
 lähde-GEN ympäri kaikki-GEN kaivaa-INCH.IMPF.3SG

'Alkoi kaivaa ympäri koko kaivon.' (MSFOu 100: 268)

- (88) *minak tö sit kaike-n ö-n glumeši-tā*
mitä te siellä kaikki-GEN yö-GEN kumuta-2PL

'Mitä te siellä kaiken yön kumuatte (kummittelette).' (Kettunen 1925: 67)

Joukkoa tarkoitettaessa *kaik* käyttäytyy monikollisen sanan tavoin, mikä samoin näkyy nominin luvusta (esimerkki 89). (Ks. ISK 2004: § 750.)

- (89) *mina tagaze anda-n häne-le kaik ašša-d*
minä takaisin antaa-1SG hän-ALL kaikki laiva-PL

'Minä annan hänelle kaikki laivat takaisin.' (MSFOu 100: 17)

Kun *kaik* on yksin subjektina, kvantifioitavan tyypin ilmaisee verbin tai predikatiivin kongruenssi siten, että yksiköllinen verbi ja predikatiivi välittävät jaollisen tulkinnan ja monikollinen joukkotulkinnan (esimerkit 90–91). (Ks. ISK 2004: § 750.)

- (90) *kaik rippu-škande-b raho-i-špäi*
kaikki riippua-INCH-3SG raha-PL-ELA

'Kaikki riippuu rahasta.' (Kodima 2004/11: 1)

- (91) *oí kōme velles-t, lubi-ba papadja-n*
olla.IMPF.3SG kolme veljes-PART, rakastaa-3PL papinrouva-GEN

kaik ühte-n
kaikki yksi-GEN

'Oli kolme veljestä, rakastivat kaikki samaa papinrouvaa.' (Kettunen 1925: 131)

Jaollisen ja joukon ero voi ilmetä myös predikatiivin luvusta (esimerkki 92). (Ks. ISK 2004: § 750).

- (92) *Nece kaik o-m meckana-n joudai pagin.*
tämä kaikki olla-3SG koppelo-GEN tyhjä puhe

'Tämä kaikki on koppelon pötypuhetta.' (Kodima 1999/11–12: 2)

Vepsässä on paljon *kaik*-sanana sisältävää fraseologiaa kuten suomessakin (ks. ISK 2004: § 750), mutta olen rajannut nämä tapaukset työni ulkopuolelle.

4.2.2 Distributiiviset kvanttoripronominit

Universaalit kvanttoripronominit voivat olla merkitykseltään myös distributiivisia, jolloin sanottu pätee joukon kaikkiin jäseniin, mutta asiaa tarkastellaan vain yksittäisten jäsenten kannalta. Distributiiviset pronominit eivät kvantifioi jaollisia entiteettejä, eivätkä ne esimerkiksi suomen kielessä esiinny *yhdessä*-sanana kanssa. (ISK 2004: § 752.) Myös vepsän esimerkeissäni *ühtes*-sanana kanssa esiintyi ainoastaan ei-distributiivinen *kaik* (93).

- (93) *Pida-b tul-da, pagiš-ta i ühtes kaik-i-denke meleta-da*
 pitää-3SG tulla-1INF, puhua-1INF ja yhdessä kaikki-PL-COM miettiä-1INF
 'Pitää tulla, puhua ja miettiä yhdessä kaikkien kanssa.' (Kodima 2008/3: 4)

4.2.2.1 *Joga* 'joka', 'каждый, всякий'

Ojansuun (1922: 96) mukaan itämerensuomalaisten kielten indefiniittipronominia *joka* ei olisi osoitettu vepsästä. Myöskään Ahlqvist (1859), Hämäläinen ja Andrejev (1934), Kettunen (1943) tai Maria Zaiceva (1981) *joga*-pronominia eivät mainitse. Kahdessa kieliopissa se kuitenkin esiintyy: Maria Zaicevan lauseopissa (2001: 55) se on luokiteltu definiittiseksi pronominiksi ja Nina Zaicevan kieliopissa (1995: 104) indefiniittiseksi pronominiksi.

Omassa aineistossani *joga*-pronomini esiintyi vain kerran, keskivepsän Tšiklassa, joten kyseessä on erittäin suppeakäyttöinen pronomini.

Pronomini *joga* on taipumaton, eli se ei noudata kongruenssisääntöjä (N. Zaiceva 1995: 104; M. Zaiceva 2001: 55). Myös suomen kielen *joka* 'jokainen' on taipumaton. *Joka* esiintyy vain substantiivin tarkenteena, jolloin substantiivilla ei ole muita määritteitä. (ISK 2004: § 753.) Löytämissäni harvoissa vepsän esimerkeissä *joga* toimi samalla tavoin ainoastaan substantiivin kongruoimattomana tarkenteena (esimerkit 94–95).

(94) *niń ij kazva joga sija-l*
 lehmus NEG kasvaa.A joka paikka-ADE
 'Lehmus ei kasva joka paikassa.' (M. Zaiceva–M. Mullonen 1972: 155)

(95) *a bajari-le se pidä-b ğoga ö-ks mužikk ant-ta*
 mutta pajari-ALL se pitää-3SG joka yö-TRA mies antaa-1INF

krotj-j-le sö-da
 myyrä-PL-ALL syödä-1INF

'Pajarin (herran) pitää joka yöksi antaa mies myyrille syödä.' (MSFOu 100: 490)

4.2.2.2 *Jogahine*

Pronomini *jogahine* on luokiteltu definiittiseksi pronominiksi Maria Zaicevan lauseopissa (2001: 55) mutta Nina Zaicevalla (1995: 104) indefiniittiseksi pronominiksi. Sitä eivät mainitse Ahlqvist (1859), Hämäläinen ja Andrejev (1934), Kettunen (1943) eikä Maria Zaiceva aiemmassa kieliopissaan (1981).

Jogahine on melko harvakäyttöinen: tutkimissani Kodima-lehdissä se esiintyi seitsemän kertaa mutta murreaineistossani tai Markan evangeli -evankeliumissa (1992) se ei esiintynyt kertaakaan.

Pronomini *jogahine* voi toimia sekä substantiivisena että adjektiivisena. Nina Zaicevan (1995: 105) mukaan se taipuu kuten vepsän *-ine*-loppuiset kaksivartaloiset substantiivit: sillä on *-iže*-loppuinen vokaalivartalo ja *-š*-loppuinen konsonanttivartalo: *jogahine*, *jogahižen*, *jogahišt*. Kun *jogahine* on subjektina, myös verbi ja predikatiivi ovat yksikössä (96). (ks. ISK 2004: § 752.)

- (96) *jogahine sin-dai homaiče-b*
 jokainen sinä-PART huomata-3SG
 'Jokainen sinut huomaa.' (Kodima 1999/11-12: 2)

Adjektiivisena *jogahine* toimii substantiivin tarkenteena ja kongruoi pääsanansa kanssa sijassa. Maria Zaiceva (2001: 55) väittää sen kongruoivan myös luvussa, mikä tuntuu hieman epätodennäköiseltä. Tarkenteena *jogahine* liittyy aina yksikölliseen substantiiviin (esimerkit 97–98). (ks. ISK 2004: § 752).

- (97) *Nügüd jogahine jänišnaine, jogahine hirüt min-dai – – homaiče-b!*
 nyt jokainen jänisneito, jokainen hiiri minä-PART – – huomata-3SG
 'Nyt jokainen jänisneito, jokainen hiiri minut – – huomaa.' (Kodima 1999/11-12: 2)

- (98) *Opendai ando-i – – jogahiže-le openika-le*
 opettaja antaa-IMPF.3SG – – jokainen-ALL oppilas-ALL
iče-ze koditego-n.
 itse-POSS.3SG kotiläksy-GEN

'Opettaja antoi – – jokaiselle oppilaalle oman kotiläksyn.' (Kodima 2000/2: 3)

Merkityksessä 'jokainen' *kaikutte*-pronomini on *jogahine*-pronominia yleisempi.

Esimerkissä (99) esiintyvät nämä molemmat:

- (99) *parzidenmäričii anda-b kaikučče-le mecančapaja-le häne-n*
mittamies antaa-3SG jokainen-ALL metsätyömies-ALL hän-GEN
- polosta-n – – Jogahiže-le mecančapaja-le vai kahte-le*
kaatoalue-GEN – – jokainen-ALL metsätyömies-ALL tai kaksi-ALL

'Mittamies antaa jokaiselle metsätyömiehelle oman kaatoalueen – – jokaiselle metsätyömiehelle tai kahdelle.' (Kodima 1999/11–12: 7)

Näiden pronomien käyttö eroaa siinä, että *jogahine*-pronominin kanssa esiintyvä verbi on yksikössä ja *kaikutte*-pronominin kanssa monikossa (esimerkki 100).

- (100) *kaikučče-l he-i-špäi o-ma iče-ze sü-d. – –*
jokainen-ADE he-PL-ELA olla-3PL itse-POSS.3SG syy-PL – –
- jogahiže-l o-m iče-ze sü-d*
jokainen-ADE olla-3SG itse-POSS.3SG syy-PL

'Jokaisella heistä on omat syynsä. – – jokaisella on omat syynsä.' (Kodima 2006/1: 1)

4.2.2.3 *Jogajitte* 'jokainen', 'каждый, всякий'

Pronomini *jogajitte/jogaitte* mainitaan sekä vuoden 1972 (M. Zaiceva–M. Mullonen) että vuoden 1995 (N. Zaiceva–M. Mullonen) sanakirjoissa. Sen sijaan yhdessäkään käyttämistäni kieliopista sitä ei ole mainittu, enkä löytänyt murre- tai nykyvepsän aineistostani yhtään esimerkkiä sen käytöstä. Sanakirjojen mukaan *jogajitte* toimii substantiivisesti (esimerkit 101–102).

- (101) *villeiže-t sapka-d ol-dihe jogaičče-l*
villainen-PL huopikas-PL olla-PASS.IMPF jokainen-ADE

'Jokaisella oli villaiset huopikkaat.' (M. Zaiceva–M. Mullonen 1972: 155)

(102) *jogajičče-l* *ol-i* *puzu käde-s*
 jokainen-ADE olla-IMPF.3SG kori käsi-INE

'Jokaisella oli kori kädessä.' (N. Zaiceva–M. Mullonen 1995: 32)

Vuoden 1995 sanakirjan (N. Zaiceva–M. Mullonen 1995: 32) mukaan *jogajitte*-pronomiinilla on sekä sija- että lukutaivutus: *jogaji/tte: -ččen* (GEN), *-ttuš* (PART), *-ččid* (PART. PL), mutta mielestäni monikkomuoto ei tunnu todennäköiseltä.

4.2.2.4 *Kaikutte* 'jokainen; kaikenlainen', 'каждый, всякий, разный'

Pronominin *kaikutte* (myös *kaikutne*, *kaikuine*) ovat luokitelleet indefiniittipronominiksi Ahlqvist (1859: 77), Kettunen (1943: 411) ja Nina Zaiceva (1995: 104). Hämäläinen ja Andrejev (1934: 30) ovat luokitelleet sen definiittisiin pronomineihin. Maria Zaiceva (1981; 2001) ei sitä mainitse.

Kaikutte-pronomini oli yleinen sekä murre-esimerkeissä että nykyvepsän näytteissä. Etelävepsän näytteissä (Kettunen 1925) se esiintyi 10 kertaa, pohjois- ja keskivepsässä (MSFOu 100) 27 kertaa, Markan evangeli -evankeliumissa (1992) 8 kertaa ja Kodima-lehden artikkeleissa peräti 67 kertaa.

Kaikutte voi toimia sekä substantiivisena että adjektiivisena. Se taipuu sijassa ja luvussa, ja taivutus noudattaa *mitte*-pronominin mallia: *kaiku/tte: -ččen* (GEN), *-ttuš* (PART). (N. Zaiceva 1995: 104–105). Substantiivista käyttöä on esimerkeissä (103) ja (104).

(103) *kaikutte vo-iži* *löu-ta* *iče-ze* *radsija-n*
 jokainen voida-COND löytää-1INF itse-POSS.3SG työpaikka-GEN

'Ja jokainen voisi löytää itselleen työpaikan.' (Kodima 180: 4)

- (104) *härgä-n* ***kaikutš-ō*** *bereg-ī-ba* *neitšukāže-n* *tojaš-t.*
 härkä-GEN kaikki-ADE kestitä-IMPF-3PL tyttö-GEN tuonti-PART
 'Härän kaikella kestitsivät tytön tuonnista.' (Kettunen 1925: 69)

Myös partitiivimuoto *kaikušt* on mahdollinen pohjoisvepsässä (esimerkki 105).

- (105) *Pertiže-s* *stola-l* ***kaikuš-t*** *sia-d:* *söma-d* *i*
 pirtti-INE pöytä-ADE kaikki-PART tavara-PART ruoka-PART ja

đoma-d
 juoma-PART

'Pirttisessä oli pöydällä kaikenlaatuista ruokaa ja juomaa.' (MSFOu 100: 61)

Kaikutte voi esiintyä kokonaisuuden elatiivikonstruktiossa (esimerkki 106).

- (106) ***Kaikutte he-i-špäi*** *sanel-i* *iče-ze* *problemo-i-š*
 jokainen he-PL-ELA kertoa-IMPF.3SG itse-POSS.3SG ongelma-PL-INE
 'Jokainen heistä kertoi omista ongelmistaan.' (Kodima 2000/12: 2)

Adjektiivisesti käytetty *kaikutte*-pronomini toimii substantiivin kongruoivana tarkenteena ja sijaitsee yleensä pääsanana edellä (esimerkit 107–108).

- (107) *Vot sina näge-d* ***kaikuttše-n*** ***zveri-n.***
 kas sinä nähdä-2SG jokainen-GEN eläin-GEN
 'Kas (silloin) sinä näet jokaisen metsänelävän.' (MSFOu 100: 38)

- (108) ***Kaikuttše-s*** ***kärbhaižę-s*** *lehm.*
 jokainen-INE kärpänen-INE lehmä
 'Jokaisesta kärpäsestä lehmä.' (MSFOu 100: 276)

Adjektiivinen *kaikutte* voi sijaita myös pääsanana jäljessä, mutta tämä on harvinaisempaa (esimerkki 109).

- (109) *Kümne* *mes-t* *kaikuttše-ks* *päiva-ks* *türm-ha*
 kymmenen mies-PART jokainen-TRA päivä-TRA vankila-ILL

pane-b, a ö-ks kaikuttše-ks pästa-b
 panna-3SG mutta yö-TRA jokainen-TRA päästää-3SG

'Kymmenen miestä panee joka päiväksi vankilaan mutta joka yöksi päästää (vapauteen).' (MSFOu 100: 460)

Kvantifioivana määritteenä *kaikutte*-pronominin paikka on ennen genetiivimääritettä (esimerkki 110).

(110) *kaikučč-i-š Iudeja-n agjo-i-špäi*
 jokainen-PL-INE Juudea-GEN ääri-PL-ELA
 'Joka puolelta Juudeaa.' (Mark. 1:5)

Vanhoissa murrenäytteissä *kaikutte* esiintyy monikossa vain silloin, kun sen merkitys on 'kaikenlainen' (esimerkit 111–113). Muutoin se on niissä aina yksikössä.

(111) *jo-bad hö tšaiu-n, kaikutš-i-đ zakuskō-mu.*
 juoda-3PL he tee-GEN jokainen-PL-PART ruoka.PL-COM
 'Juovat he teetä kaikenlaisten ruokien kanssa.' (Kettunen 1925: 76)

(112) *kaikutš-i-ť söndō-đ oí*
 jokainen-PL-PART ruoka.PL-PART olla.IMPF.3SG
 'Kaikenlaisia ruokia oli.' (Kettunen 1925: 117)

(113) *kaikutš-i-đ zver-i-đ mä sin-dā openda-n sa-da*
 jokainen-PL-PART eläin-PL-PART minä sinä-PART opettaa-1SG saada-1INF
 'Kaikenlaisia eläimiä minä sinut opetan saamaan.' (Kettunen 1925: 98)

Nykyvepsän näytteissä monikkomuoto on sen sijaan yleinen myös merkityksessä 'jokainen' (esimerkki 114).

(114) *Völ Maksim – – kaikučč-i-l tal've-n pühäpäiv-i-l kävele-b*
 vielä Maksim – – jokainen-PL-ADE talvi-GEN sunnuntai-PL-ADE kävelee-3SG
 'Lisäksi Maksim – – kävelee talvisin joka sunnuntai.' (Kodima 2001/1: 1)

4.2.2.5 *Migo* 'joka, jokainen', 'кажды'

Pronominin *migo* mainitsevat kieliopissaan ainoastaan Maria Zaiceva (2001: 55) ja Nina Zaiceva (1995: 104). Heidän mukaansa *migo* on taipumaton pronomini samoin kuin *joga*-pronominikin. *Migo* toimii lauseissa määritteenä (M. Zaiceva: 2001: 55).

Migo näyttää kuuluvan erittäin harvoin käytettyihin vepsän indefiniittipronomineihin. Tarkastelemisiani murrenäytteissä se ei esiintynyt kertaakaan eikä myöskään Markan evangeliin -evankeliumissa (1992). Sen sijaan yhdessä Kodima-lehdessä oli lause (esimerkki 115), joka sisälsi sen. Lauseessa sana *päiväd* on kaksitulkintainen: joko yksikön partitiivimuoto tai monikon nominatiivimuoto.

(115) *Me-i-den lidna-s* *migo päivä-d* *ole-skele-b*
 me-PL-GEN kaupunki-INE joka päivä-PART olla-FREQ-3SG

ningoiž-i-d *statjo-i-d*
 sellainen-PL-PART tapaus-PL-PART

'Meidän kaupungissamme esiintyy joka päivä sellaisia tapauksia.' (Kodima 2002/10: 4)

4.2.2.6 *Molembad, mougotid* 'molemmat', 'оба'

Pronominin *molembad* (myös asussa *mougotid*) määrittelevät indefiniittiseksi Kettunen (1943: 412) ja Nina Zaiceva (1995: 104). Hämäläinen ja Andrejev sekä Maria Zaiceva (2001: 55) ovat luokitelleet sen definiittiseksi pronominiksi (1934: 30). Ahlqvist (1859) tai Maria Zaiceva kieliopissaan (1981) eivät sitä mainitse.

Molembad/mougotid esiintyi näytteissäni melko harvoin. Keski- ja pohjoisvepsän näytteissä (MSFOu 100) se esiintyi 12 kertaa, Markan evangeli - evankeliumissa (1992) kolme kertaa mutta etelävepsässä (Kettunen 1925) ja Kodima-lehden artikkeleissa vain kerran.

Pronomini *molembad/mougotid* voi toimia sekä substantiivisesti että adjektiivisesti. Merkitykseltään se osoittaa, että esineitä tai olioita on vain kaksi (N. Zaiceva 1995 104). *Molembad/mougotid* taipuu sijassa, mutta sillä on ainoastaan monikkomuoto eikä lainkaan yksikköä. Substantiivista käyttöä on esimerkeissä (116) ja (117).

(116) *Oť* *tsaritsa* *niza-n* *älle peit* ***molembad***
 ottaa.IMPF.3PL tsaaritar nisä-GEN alle peittää.IMPF.3PL molemmat
 'Tsaaritar otti ja peitti molemmat nisänsä alle.' (MSFOu 100: 10)

(117) *Pä-n* *tšäpe-i* ***mougot-i-l***
 pää-GEN katkaista-IMPF.3SG molemmat-PL-ADE
 'Pään katkaisi molemmilta.' (MSFOu 100: 93)

Adjektiivisesti käytetyn *molembad/mougotid* -pronominin pääsana on aina monikollinen, ja määrite voi sijaita joko ennen sitä tai sen jälkeen (esimerkki 118). Ne voivat olla myös erillään toisistaan (esimerkki 119).

(118) *nuora-d* *sido-tud* ***molemb-i-he*** ***sarv-i-he***
 nuora-PL sitoa-PASS.PTCP molemmat-PL-ILL sarvi-PL-ILL
 'Kumpaankin sarveen on sidottu köydet.' (MSFOu 100: 517)

(119) *Sīd* ***molodja-d*** *kumarda-ze* *đaug-ha* ***molembad*** *mama-le*.
 sitten nuori-PL kumartaa-REFL.3(PL) jalka-ILL molemmat äiti-ALL
 'Nuoret kumartautuvat molemmat äidille jalkoihin.' (MSFOu 100: 133)

Molembad/mougotid voi esiintyä myös yhdessä persoonapronominin kanssa (esimerkit 120–121).

(120) *sigö-upäi lämī hurahť* *molomb-i-ď* *he-j-ď*
 siellä-ABL tuli leiskahtaa.IMPF.3SG molemmat-PL-PART he-PL-PART
pouť.
 polttaa.IMPF.3SG

'Sieltä leiskahti tuli ja poltti heidät molemmat.' (MSFOu 100: 254)

(121) *hö molembad o-ma ma-n eläja-d*
 he molemmat olla-3PL maa-GEN eläjä-PL
 'He molemmat ovat maan eläjiä.' (Kodima 2005/6: 4)

4.2.2.7 Työn ulkopuolelle rajatut: *kudambgi* ja *säkei*

Vepsän kielestä näyttäisivät puuttuvan tyystin indefiniittipronominin, jotka on muodostettu relatiivi- tai interrogatiivipronomineista jälkiliitteen *-ki(n)*, *-kaan (kana)* avulla. Ojansuun (1922: 101) mukaan vastaavia rakenteita on itämerensuomalaisten kielten kuten viron, suomen ja karjalan ulkopuolella myös saamessa, mordvassa, marissa, udmurtissa ja komissa. Ainoan *-gi*-liitteisen indefiniittipronominin *kudambgi* (esimerkki 122) löysin Kettusen lauseopista (1943: 412).

(122) *kudamba-le-gi tarbis sada rublá-d maks-ta*
 kumpi-ALL-ENCL täytyy sata rupla-PART maksaa-1INF
 'Kummallekin täytyy maksaa sata ruplaa.' (Kettunen 1943: 412)

Missään muissa lähteissä *kudambgi*-pronominia ei mainittu, eikä kielennäytteissänikään ollut siitä esimerkkejä. En pidä siksi todennäköisenä, että vepsässä olisi *-gi*-liitteisiä indefiniittipronomineja ja olenkin rajannut *kudambgi*-pronominin ryhmittelyni ulkopuolelle.

Sana *säkei* 'jokainen, kaikenlainen' on lainaa venäjän sanasta *всякий*. Kettusen (1943: 413) mukaan *säkei/ säkejavuitte* kuuluu indefiniittipronominien ryhmään, mutta muiden kielioppien pronominiilistoilla *säkei*-sanaa ei mainita. Vuoden 1972 sanakirjassa (M. Zaiceva–M. Mullonen) sana *säkejavuitte* on määritelty adjektiiviksi.

Säkei esiintyi keski- ja pohjoisvepsän murrenäytteissäni (MSFOu 100) kuusi kertaa. Kaikissa löytämissäni esimerkkitapauksissa *säkei* toimi kuitenkin määritteenä eli adjektiivisesti ja sen merkitys oli 'kaikenlainen' (esimerkki 123). Toisin sanoen se ilmaisi ominaisuutta kuten adjektiivit yleensä.

(123) *svadópštšika-d istu-ze* *tšaju-d* *đo-m-ha,*
 häävieras-PL istua-REFL.3(PL) tee-PART juoda-3INF-ILL

säkie-i-d *viņe-i-d.*
 kaikenlainen-PL-PART viina-PL-PART

'Häävieraat istuutuvat juomaan teetä ja kaikenlaisia viinoja.' (MSFOu 100: 121)

Mielestäni onkin luontevampaa määritellä sana *säkei* adjektiiviksi eikä pronominiksi.

4.3 Kieltohakuiset kvanttoripronomit: liite *ni-* + interrogatiivi

Vepsän kuten karjalankin kielen kieltolauseisiin voi kuulua kieltoverbin lisäksi negaatioon viittaava partikkeli *ni*. Tämä partikkeli on lainautunut venäjän negaatiojärjestelmästä, ja se tunnetaan monissa suomalais-ugrilaisissa kielissä, mutta itämerensuomalaisissa kielissä sitä esiintyy vain vepsässä ja karjalassa. Suomen kielen *nii*-partikkelin käyttö saattaa joissakin tapauksissa tulla sitä lähelle kuten Jääsken murteen esimerkissä *A mie en kuult en nii mitä*. Partikkeli *ni* on erityisen yleinen juuri

vepsässä, jossa kieltolauseista keskimäärin joka neljäs tai viides sisältää myös *ni*-partikkelin. (Savijärvi 1986: 52–53.)

Partikkeli *ni* voi esiintyä kolmessa eri lauseasemassa: 1) kielteisten pronominiin ja adverbien edessä, 2) kielteisissä rinnastuksissa (*eíle ni reboid ni kalad* 'Ei ole kettuja eikä kalaa.') ja 3) muissa yhteyksissä eli subjektin, määritteen tai predikaatin edessä. Erityisen yleinen *ni* on juuri pronominiin ja adverbien edessä. *Ni* ei voi yleensä toimia lauseen ainoana kieltosananana, vaan sen lisäksi käytetään aina myös kieltoverbiä. (Savijärvi 1986: 54–55.)

Ilkka Savijärven (1986: 55–56) mukaan kielteisten pronominiin ja adverbien tapauksissa sanajärjestys on joko: a) *ei + V – ni + PRON (ADV)*, esimerkiksi *ei lá milai ni keda*, tai b) *ni + PRON (ADV) – ei + V*, esimerkiksi *ni midä hänel ile*. Oman aineistoni perusteella mahdollisia sanajärjestyksiä ovat näiden lisäksi myös (esimerkit 124–127):

c) *ei – ni + PRON (ADV) – V*

(124) *ei ni ke-lle sanu-nu*
 NEG NEG kuka-ALL sanoa-2PTCP
 'Ei kellekään sanonut.' (MSFOu 100: 21)

d) *ni + PRON (ADV) – V + ei*

(125) *mäne-b – – ni ke-da to i*
 mennä-3SG – – NEG kuka-PART tuoda.A NEG
 'Menee – – mitään ei tuo.' (Kettunen 1925: 97)

e) *V + ei – ni + PRON*

(126) *Neižne – – pagiže ei ni mi-dä*
 neito – – puhua.A NEG NEG mikä-PART

'Neito – – ei puhu mitään.' (MSFOu 100: 395)

f) *ei* – *ni* + PRON – *ei* + V, jossa kieltoverbi esiintyy kaksi kertaa.

(127) *baba-l ei ni mi-da süo-da ei -le.*
 isoäiti-ADE NEG NEG mikä-PART syödä-1INF NEG olla.A
 'Isoäidillä ei ole mitään syötävää.' (MSFOu 100: 517)

Tavallisesti *ni*-partikkeli toistetaan jokaisen kieltävän pronominin tai adverbien yhteydessä. Savijärven mukaan (1986: 57) *ni*-partikkeli liittyy näihin pronomineihin tai adverbeihin prefiksin luonteisesti. *Ni*-partikkeli voidaankin määritellä epäitsenäiseksi morfeemiksi, joka on kirjoitettava yhteen pääsanansa kanssa. Tätä tapaa ovat noudattaneet Hämäläinen ja Andrejev (1934: 30), Maria Zaiceva (1981: 299) sekä vuoden 1972 sanakirja (M. Zaiceva–M. Mullonen). Nina Zaiceva (1995: 104) käyttää yhdysmerkkiä, kun taas Lauri Kettusen (1943: 419–420) mielestä kyse on itsenäisestä morfeemista, joka on kirjoitettava erikseen. Kirjoitetussa nykyvepsässä näkee sekä yhteenkirjoitettuja että yhdysviivallisia asuja, mutta itse noudatan työssäni Nina Zaicevan kirjoitustapaa.

Prefiksinomainen käyttö perustuu suoraan venäjän kielen malliin. Kyseessä on venäläinen käännöslaina, jonka ensimmäinen osa on omaksuttu sellaisenaan ja jälkimmäinen käännetty omalle kielelle. Mukautuminen venäjän malliin ei ole ollut täydellistä, koska toisin kuin venäjässä, vepsässä *ni*-partikkelin käyttö ei ole pakollista, esimerkiksi *söda ei olnu mida heil* 'Heillä ei ollut mitään syötävää'. (Savijärvi 1986: 58.)

Ni-alkuiset pronominit ovat luokitelleet negatiivisten pronominin ryhmään Hämäläinen ja Andrejev (1934: 30), Maria Zaiceva (1981: 172) ja Nina Zaiceva (1995:

104). Tämä luokittelu perustuu venäjän kielioppien malliin. Ahlqvist (1859: 77), Kettunen (1943: 419–420) ja Maria Zaiceva lauseopissaan (2001: 56) luokittelevat *ni*-pronominit suomalaisittain indefiniittipronomineiksi. Kaikki *ni*-alkuiset pronominit taipuvat samoin. Alkuosa *ni-* on taipumaton, ja loppuosan taivutus noudattaa interrogatiivipronominien taivutusta (N. Zaiceva 1995: 104).

4.3.1 *Ni-ken* 'ei kukaan, ei mitään', 'никто'

Pronominin *ni-ken* mainitsevat Ahlqvist (1859: 77), Hämäläinen ja Andrejev (1934: 30), Kettunen (1943: 419), Maria Zaiceva (1981: 172) ja Nina Zaiceva (1995: 104). Maria Zaicevan lauseopissa (2001) sitä ei ole käsitelty.

Omassa aineistossani *ni-ken* on melko yleinen. Etelävepsän näytteissä (Kettunen 1925) se esiintyy 14 kertaa, pohjois- ja keskivepsässä (MSFOu 100) 25 kertaa, Kodima-lehtien artikkeleissa 25 kertaa ja Markan evangeliin -evankeliumissa (1992) 26 kertaa.

Ni-ken toimii sekä substantiivisesti että adjektiivisesti. Se taipuu sijassa ja luvussa (esimerkit 128–129). Monikon ja yksikön sijamuodot ovat samannäköisiä lukuun ottamatta monikon nominatiivia.

(128) *Enamba e-n ni ke-da ota maksa-ks*
 enää NEG-1SG NEG kuka-PART ottaa.A ystävä-TRA
 'Enää en ota ketään ystäväksi.' (MSFOu 100: 22)

(129) *ni ke-ŋ il-iž mugoš-t para-d*
 NEG kuka-ADE NEG.olla-COND sellainen-PART puku-PART
 'Kellään ei olisi sellaista pukua.' (Kettunen 1925: 18)

Se esiintyy myös kokonaisuuden elatiivikonstruktioissa (esimerkki 130).

- (130) *ni-ken he-i-špäi ei voi-nd*
 NEG-kuka he-PL-ELA NEG voida-2PTCP
 'Kukaan heistä ei voinut.' (Mark. 9:18)

Adjektiivinen *ni-ken* toimii nominin kongruoivana tarkenteena. Se voi sijaita joko pääsanana edellä tai jäljessä (esimerkit 131–133).

- (131) *Hän ei pääst-nu ni ke-da goll-i-d*
 hän NEG päästää-2PTCP NEG kuka-PART köyhä-PL-PART
 'Hän ei päästänyt (luokseen) ketään köyhiä.' (MSFOu 100: 493)

- (132) *kudamba-d ei-sa-nd sö-da ni-kene-le toiž-i-le*
 joka-PL NEG-saada-2PTCP syödä-1INF NEG-kuka-ALL toinen-PL-ALL
 'Joita eivät saaneet syödä ketkään muut.' (Mark. 2:26)

- (133) *Minä naved-i-n išt-ta häne-n kombu-i-l,*
 minä rakastaa-IMPF-1SG istua-1INF hän-GEN polvi-PL-ADE

toiž-i-l ni-ke-l ei ole-nd aiga-d neci-he
 toinen-PL-ADE NEG-kuka-ADE NEG olla-2PTCP aika-PART se-ILL
 'Minä tykkäsin istua hänen polvellaan, kellään muulla ei ollut aikaa siihen.'
 (Kodima 2005/10: 4)

Pronominilla *ni-ken* on myös merkitys 'ei mitään' (esimerkki 134).

- (134) *i-le-nd he-i-l ni heboš-ť ni ke-da*
 NEG-olla-2PTCP he-PL-ADE NEG hevonen-PART NEG kuka-PART
 'Ei ollut heillä ei hevosta ei mitään.' (Kettunen 1925: 46)

4.3.2 *Ni-kudamb* 'ei yksikään, ei ainoakaan, ei kumpikaan'

Pronominin *ni-kudamb* mainitsevat Kettunen (1943: 420), Maria Zaiceva (1981: 172; 2001: 56) ja Nina Zaiceva (1995: 104). Ahlqvistin (1859) tai Hämäläisen ja

Andrejevin (1934: 30) pronominiuetteloissa sitä ei ole, eivätkä myöskään sanakirjat (1972; 1995) mainitse sitä.

Ni-kudamb oli näytteissäni hyvin harvinainen, ja ainoat neljä esimerkkiä sen käytöstä löytyivät keskivepsästä Šimjärveltä ja Šoutjärveltä (MSFOu 100). Kolme näistä esimerkeistä oli arvoituksia, jotka olivat keskenään lähes identtisiä.

Ni-kudamb esiintyy ensinnäkin substantiivisesti (esimerkki 135).

- (135) *ni kudam kudam-i-d ei vei küks-ta*
 NEG-joka joka-PL-PART NEG voida.A tavoittaa-1INF
 'Kukaan ei kykene ketään tavoittamaan.' (MSFOu 100: 529)

Se voi liittyä yksiköllisen verbimuodon lisäksi myös monikolliseen verbimuotoon (esimerkki 136).

- (136) *ni kudam kudama-d e-ba voi sabuta-da.*
 NEG-joka joka-PART NEG-3PL voida.A saavuttaa-1INF
 'Kumpikaan ei voi kumpaakaan saavuttaa.' (MSFOu 100: 322)

Ni-kudamb voi toimia myös adjektiivisesti nominin kongruoivana määritteenä (esimerkki 137).

- (137) *ej-l-iž manites-t ni kudame-s pole-späi.*
 NEG-olla-COND petos-PART NEG kumpi-INE puoli-ELA
 'Ei olisi petosta kummaltakaan puolelta.' (MSFOu 100: 332)

4.3.3 *Ni-mi* 'ei mikään', 'ничто'

Pronominin *ni-mi* mainitsevat Ahlqvist (1859: 77), Hämäläinen ja Andrejev (1934: 30), Kettunen (1943: 420), Maria Zaiceva (1981: 172) sekä Nina Zaiceva (1995: 104).

Ainoastaan Maria Zaicevan lauseopissa (2001) sitä ei mainita.

Pronomini *ni-mi* on aineistossani hyvin yleinen. Etelävepsän näytteistä (Kettunen 1925) löysin 19, pohjois- ja keskivepsästä (MSFOu 100) 50, Kodima-lehden artikkeleista 17 ja Markan evangeli -evankeliumista (1992) 20 esimerkkiä.

Ni-mi voi toimia joko substantiivisesti tai adjektiivisesti. Se taipuu sijassa ja luvussa. Monikko- ja yksikkömuodot ovat samannäköisiä lukuun ottamatta monikon nominatiivia. Substantiivista käyttöä on esimerkeissä (138–140).

(138) *E-n* *näge* ***ni mi-da***
 NEG-1SG nähdä.A NEG-mikä-PART
 'En näe mitään.' (MSFOu 100: 20)

(139) *hän gä-i* *si-he* ***ni-mi-nke***
 hän jäädä-IMPF.3SG siinä-ILL NEG-mikä-COM
 'Hän jäi siihen olemattoman kera.' (MSFOu 100: 255)

(140) *e-n* *vajehta* *hän-dast* ***ni-mi-lle***
 NEG-1SG vaihtaa.A hän-PART NEG-mikä-ALL
 'En vaihda sitä (kotimaata) mihinkään.' (Kodima 2000/12: 2)

Adjektiivisesti *ni-mi* toimii nominin kongruoivana määritteenä. Se voi sijaita joko pääsanana edellä tai jäljessä (esimerkit 141–142).

(141) *Ei* *-le* *ved* ***ni-mi-dä*** ***peitolis̄-t***
 NEG olla.A vielä NEG-mikä-PART kätketty-PART
 'Ei ole enää mitään kätkettyä.' (Mark. 4:22)

(142) *poig-i-le* *ei* *gä-nu* ***elo-d*** ***ni mi-da***
 poika-PL-ALL NEG jäädä-2PTCP omaisuus-PART NEG-mikä-PART
 'Pojille ei jäänyt mitään omaisuutta.' (MSFOu 100: 282)

Pääsana ja määrite voivat olla myös erillään toisistaan (esimerkki 143).

(143) ***Neci-da*** *minä-se* ***ni-mi-dä*** *e-n* *meleta*
 se-PART minä-ENCL NEG-mikä-PART NEG-1SG ajatella.A
 'Sitä minä en kyllä yhtään ajattele.' (Kodima 1999/11–12)

4.3.4 *Ni-mitte* 'ei mikään, ei minkäänlainen', 'никакой'

Pronominin *ni-mitte/ni-mitne* mainitsevat Kettunen (1943: 420), Maria Zaiceva (1981: 172; 2001: 56) ja Nina Zaiceva (1995: 104). Ahlqvist (1859) tai Hämäläinen ja Andrejev (1934) eivät sitä mainitse.

Aineistossani pronomini *ni-mitte* esiintyi melko harvoin: etelävepsän näytteissä (Kettunen 1925) kolme kertaa, pohjois- ja keskivepsässä (MSFOu 100) neljä kertaa ja Markan evangeliin -evankeliumissa (1992) kerran. Sen sijaan Kodima-lehden artikkeleissa se esiintyi 12 kertaa.

Ni-mitte-pronominin substantiivisesta käytöstä ei löytynyt aineistostani yhtään esimerkkiä, joten päätelmäni on, että *ni-mitte* voi toimia ainoastaan adjektiivisesti eli määritteenä. Määrite *ni-mitte* kongruoi pääsanana kanssa sijassa ja luvussa ja sijoittuu nominin muiden määritteiden edelle. (esimerkit 144–147.)

(144) *ni mituš-t häne-s touku-d ī -le*
 NEG mikä-PART hän-INE äly-PART NEG olla.A
 'Hänessä ei ole minkäänlaista älyä.' (Kettunen 1925: 4)

(145) *Ka ei ole-nd-ki hän ni-mičče-s kluba-s.*
 kas NEG olla-2PTCP-ENCL hän NEG-mikä-INE kerhotalo-INE
 'Ei hän ollutkaan millään kerhotalolla.' (Kodima 2004/10: 4)

(146) *akulkala [kitanvuitte akul] ei tege ni-mičč-i-d*
 haikala [valashai] NEG tehdä.A NEG-mikä-PL-PART

pahus-i-d ni meh-i-le, ni veziživato-i-le.
 paha-PL-PART NEG mies-PL-ALL NEG vesieläin-PL-ALL

'Valashai ei tee mitään pahaa ihmisille eikä vesieläimille.' (Kodima 2001/1: 4)

(147) *ei ole-nd häne-n pä-s ni-mičč-i-d toiž-i-d*
 NEG olla-2PTCP hän-GEN pää-INE NEG-mikä-PL-PART toinen-PL-PART

mel-i-d – *vaiše kondja-s*
 ajatus-PL-PART vain karhu-INE

'Ei ollut hänen päässään mitään muita ajatuksia – vain karhua ajatteli.' (Kodima 2004/10: 4)

4.3.5 Ryhmittelyn ulkopuolelle rajatut: *ni-üks'* ja *ni* + voimasana

Sana *ni-üks'* mainitaan indefiniittipronominien listalla ainoastaan Kettusen lauseopissa (1943: 420). Muissa kieliopissa sitä ei mainita lainkaan. *Ni-üks'* -tapauksia löysin aineistostani jonkin verran: keski- ja pohjoisvepsän näytteistä (MSFOu 100) neljä, Markan evangeliin -evankeliumista (1992) kaksi ja Kodima-lehden artikkeleista yhdeksän, esimerkiksi:

(148) *minä e-n* *teda-nd* *ni* *üh-t* *vepsä-n*
 minä NEG-1SG tietää-2PTCP NEG yksi-PART vepsä-GEN

kele-n *sana-d*
 kieli-GEN sana-PART

'Minä en tiennyt yhtään vepsän kielen sanaa.' (Kodima 2004/11: 1)

Kaikissa esimerkeissä *ni-üks'* -sanan sanaluokka oli mielestäni pikemminkin numeraali kuin pronomini, joten omaan luokitteluuni en tätä tapausta hyväksynyt mukaan.

Toinen luokitteluni ulkopuolelle rajattu tapaus on voimasana kieltohakuksen pronominin korvikkeena. Lauri Kettusen (1943: 440) mukaan tämänkaltainen kielto on affektiltaan voimakas ja jossakin määrin säädytön, mutta runsaan käytön takia säädyttömyydestä on voinut jäädä jäljelle vain vivahdus. Tutkimistani murreläheteistä löytyi vain yksi esimerkki tällaisesta Kettusen metaforiseksi kieltoabstraktiksi kutsumasta ilmiöstä (esimerkki 149):

- (149) *hän netse-n* *vode-n* *ombel' – –* ***ni núña-d*** *ī*
 hän se-GEN vuosi-GEN ommella.IMPF.3SG NEG penis-PART NEG
vō-le-nt *sa-da.*
 voida-FREQ-2PTCP saada-1INF

'Hän sen vuoden ompeli – – ei mitään voinut saada.' (Kettunen 1925: 135)

Kettusen mukaan myös muut sanat, kuten *perze* 'perse', *joudja* 'tyhjä' (myös 'joutava, pöty') ja *sitta* 'paska', voivat toimia tällaisina kieltoabstraktioina, tosin harvemmin kuin *ni núñad* (esimerkki 150).

- (150) *purāz-ī-n* ***jouđja-n***
 puraista-IMPF-1SG tyhjä-GEN
 'Tyhjää puraisin.' = 'En mitään puraisut.' (Kettunen 1943: 92)

Samankaltainen tapaus on mielestäni myös sana *mets* esimerkissä (151).

- (151) ***ni*** ***metsa-d*** *e-n* *kule*
 NEG metsä-PART NEG-1SG kuulla
 'En metsääkään/piruakaan/mitään tottele.' (Kettunen 1943: 418)

Tapauksissa on kuitenkin kyse pronominin korvikkeista eikä suinkaan pronomineista, joten olen rajannut ne luokitteluni ulkopuolelle.

4.4 Samantekevyyden kvanttoripronominit

Samantekevyyden kvanttoripronominit muistuttavat merkitykseltään sekä universaalisia että eksistentiaalisia kvanttoripronomineja. Universaalinen merkitys syntyy siitä, että sanotun taataan pitävän paikkansa sovelluksesta riippumatta. Eksistentiaalista merkitystä puolestaan on se, että puhutaan yhdestä tarkemmin

ilmaisemattomasta yksilöstä kerrallaan. Samantekevyyden kvanttoripronomineja käytetään yleistyksissä ja modaalisisissa lauseissa, mutta niitä ei käytetä, kun viitataan tiettyyn aikaan ja paikkaan sijoittuvien tapahtumien osallisiin. (ISK 2004: § 759.)

Kaikki vepsän samantekevyyden kvanttoripronominin on muodostettu saman periaatteen mukaan: interrogatiivipronominin kanssa esiintyy partikkeli tai muu sana kuten verbi. Interrogatiivipronomini taipuu sijassa, mutta partikkeli tai muu sana on taipumaton.

4.4.1 Interrogatiivi + *taht* 'tahansa', 'любой, угодно'

Ojansuun (1922: 100) mukaan indefiniittipronomineja voidaan itämerensuomalaisissa kielissä muodostaa myös liittämällä jokin *tahtoa* (**tahtaa*) -verbin muoto interrogatiivipronomiiniin. Gilojevan (2001: 40-41) mukaan tällaisia indefiniittipronomineja on ainakin karjalassa, livvissä ja lyydissä, esimerkiksi karjalan *ken tah(to)* 'kuka tahansa, joku' ja *mi tah(to)* 'mikä tahansa, jokin'.

Indefiniittipronominien muodostaminen interrogatiivista ja 'tahtoa'-verbistä on typologisesti tarkasteltuna tavallinen ilmiö, joka ei siis rajoitu vain itämerensuomalaisiin kieliin. Esimerkkejä löytyy vaikkapa monista eurooppalaisista kielistä kuten latinasta, venäjältä tai kroatiasta. Indefiniittisyyden tunnus 'tahtoa' on kieliopillistumiskehityksen tulosta, ja sen lähtörakenteeksi voidaan hahmotella 'You may take what you want' -tyyppinen lause. 'Tahtoa'-verbiin perustuvat tunnukset ovat aina suffikseja kehittymistapansa vuoksi. Merkitykseltään 'tahtoa'-indefiniitit

ilmaisevat yleensä vapaavalintaisuutta, toisin sanoen samantekevyyttä. (Haspelmath 1997: 130–135.)

Ainoat esimerkit vepsän *taht*-liitteellisistä indefiniittipronomineista löysin Kettuselta (1943: 420) sekä sanakirjoista (M. Zaiceva–M. Mullonen 1972: 558; N. Zaiceva–M. Mullonen 2007: 465). Omasta aineistostani en esimerkkitapauksia löytänyt, mutta Kettusen ja sanakirjojen esimerkkien perusteella on kuitenkin havaittavissa, että *taht* voi liittyä pronomien *ken*, *mi* ja *mitte* lisäksi myös adverbeihin. *Taht*-liitteinen pronomini voi toimia sekä substantiivisesti että adjektiivisesti. Alkuosa taipuu sijassa kuten interrogatiivi, mutta loppuosa on taipumaton. Substantiivista käyttöä on esimerkeissä (152–154).

(152) *tänna voi-b tul-da ken taht*
 tänne voida-3SG tulla-1INF kuka INDF
 'Tänne voi tulla kuka tahansa.' (Zaiceva–Mullonen 2007: 223)

(153) *kene-le taht voi-b starinoid-ta*
 kuka-ALL INDF voida-3SG tarinoida-1INF
 'Kenelle tahansa voi tarinoida.' (Zaiceva–Mullonen 2007: 223)

(154) *kene-nke taht voi-b män-da*
 kuka-COM INDF voida-3SG mennä-1INF
 'Kenen tahansa kanssa voi mennä.' (Zaiceva–Mullonen 2007: 223)

Adjektiivisesti *taht*-pronominit toimivat nominin kongruoivina määritteinä (esimerkit 155–156).

(155) *hän tege-b mičče-n taht azja-n*
 hän tehdä-3SG mikä-GEN INDF asia-GEN
 'Hän tekee minkä tahansa asian.' (Zaiceva–Mullonen 2007: 223)

(156) *astu mičče-he taht veraja-ha*
 astua.IMP mikä-ILL INDF piha-ILL

'Astu mihin tahansa pihaan.' (Zaiceva–Mullonen 2007: 223)

4.4.2 Interrogatiivi + *melhež*

Indefiniittipronomineja voi muodostaa myös liittämällä interrogatiiviin 'pleases'- eli 'miellyttää'-tyyppinen indefiniitin tunnus. Tunnuksen kieliopillistumisprosessin lähtörakenteena on 'You may take what it pleases you to take' -tyyppinen lause. Samoin kuin 'want'-tyypissä 'pleases'-tunnukset ovat aina suffikseja kehittymistapansa takia. Merkitykseltään 'pleases'-indefiniitit ilmaisevat yleensä vapaavalintaisuutta, toisin sanoen samantekevyyttä. (Haspelmath 1997: 130–135.)

Ainoastaan Lauri Kettusen lauseopissa (1943: 420) esitellään vepsän *melhež*-liitteisiä indefiniittipronomineja. Kettusen tapaukset ovat mielestäni melko selviä (esimerkki 157).

(157) <i>heita-n</i>	<i>ajanda-n,</i>	<i>laske</i>	<i>ken melhež</i>	<i>aja-b</i>
lopettaa-1SG	ajaminen-GEN	laskea.IMP.2SG	kuka-INDF	ajaa-3SG

'Lopetan ajamisen, kuka hyvänsä ajakoon.' (Kettunen 1943: 420)

Oma murreaineistosta poimimani esimerkki (158) ei ole lainkaan näin selkeä.

(158) <i>hebo-n</i>	<i>ot-ī-bad</i>	<i>mi-lā-ń,</i>	<i>itše hebo-ta,</i>
hevonen-GEN	ottaa-IMPF-3PL	minä-ABL-1SG	itse hevonen-ABE
<i>mi melhež</i>	<i>tege.</i>		
mikä-INDF	tehdä.IMP.2SG		

'Hevosen ottivat minulta, itse hevosesta, tee mitä tahansa.' (Kettunen 1925: 71)

4.4.3 Interrogatiivi + *putui*

Tämä samantekevyyttä ilmaiseva pronomini löytyy ainoastaan Kettusen lauseopista (1943: 420) sekä Zaicevan ja Mulloksen sanakirjasta (1972: 443). Onnistuin itsekin poimimaan muutaman lause-esimerkin: Kodima-lehdistä yhden tapauksen ja keski- ja pohjoisvepsästä (MSFOu 100) kolme tapausta. Näiden vähäisten esimerkkien avulla oli mahdollista todeta, että *putui*-liitteinen pronomini voi toimia sekä substantiivisesti että adjektiivisesti. Pronominin alkuosa taipuu sijassa kuten vastaava interrogatiivi. Substantiivista käyttöä on esimerkeissä (159) ja (160).

- (159) *Se-n täht Păzare-he ei tule avtobus, i ristitu-i-le*
 se-GEN tähden Păzar-ILL NEG tulla.A bussi ja ihminen-PL-ALL
pida-b aje-l-tas rajona-n keskuse-he mi-l putub.
 pitää-3SG ajaa-FREQ-1INF alue-GEN keskus-ILL mikä-ADE INDF

'Sen vuoksi Păzariin ei tule busseja, ja ihmisten on ajeltava alueen keskukseen millä sattuu.' (Kodima 2005, 9: 1)

- (160) *mi-n putū basi-mā*
 mikä-GEN INDF puhua-1PL
 'Mitä tahansa puhumme.' (Kettunen 1943: 420)

Adjektiivisesti *putui*-liitteiset pronominit toimivat nominin kongruoivina tarkenteina (esimerkit 161–162).

- (161) *kaike-n pakits̄-i-n raffa-s mi-da putui*
 kaikki-ESS pyytää-IMPF-1SG ihmiset-INE mikä-PART INDF
surimo-i-d i taukno-i-d
 suurimo-PL-PART ja talkkuna-PL-PART

'Aina pyysin ihmisiltä, mitä tahansa/ mitä sattuu suurimoita ja talkkunoita.' (MSFOu 100: 538)

- (162) *vargast-eí kaike-d mi-da pūtub.*

varastaa-FREQ.IMPF.3SG kaikki-PART mikä-PART INDF
 'Varasteli kaikkea mitä sattuu/ tahansa.' (MSFOu 100: 517)

Samantekevyyden pronominit ovat vepsässä usein yksikkömuotoisia aivan kuten suomessakin, mutta löysin esimerkkejä myös monikkomuotoisista pronomineista (esimerkki 163). (Ks. ISK 2004: § 759.)

(163) *Teg-i-he* *häne-le* *šuvkjiž-i-d* *i* *sob-i-d*,
 tehdä-IMPF-REFL.3(PL) hän-ALL silkkinen-PL-PART ja vaate-PL-PART

mittš-i-d *pūtub*.
 mikä-PL-PART INDF

'Hänelle syntyi silkkisiä vaatteita, mitä tahansa.' (MSFOu 100: 51)

Putui-indefiniittejä voisi verrata esimerkiksi Haspelmathin (1997: 140–141) esittelemään 'no matter'-tunnustyyppiin, joka on kieliopillistunut 'it does not matter wh-' tai 'it's all the same wh-' -tyyppisestä lauseesta. Osuvampaa olisi kuitenkin verrata *putui*-indefiniittejä suomen *mitä sattuu*-ilmauksiin.

4.5 Lukumäärän kvanttoripronomini *äjad* 'monet', 'многие'

Vepsän kvanttoripronominien ryhmittelyni jää lukumäärän kvanttoripronominien osalta puutteelliseksi, sillä onnistuin löytämään vain yhden tämän kategorian jäsenen: pronominin *äjad*. *Äjad*-pronomini mainitaan myös Maria Zaicevan lauseopissa (2001) ja vuoden 1972 sanakirjassa (M. Zaiceva–M. Mullonen).

Yleisempi kuin pronomini *äjad* oli taipumaton *äi*-sana adverbina. Rajattuani *äi*-adverbit käsittelyni ulkopuolelle tutkittavakseni jäi vielä keski- ja pohjoisvepsän näytteiden (MSFOu 100) yksi esimerkkilause, Markan evangeliin -evankeliumin (1992)

kuusi, Kodima-lehden artikkelien neljä ja sanakirjan (M. Zaiceva–M. Mullonen 1972) kaksi *äjad*-pronominin sisältävää esimerkkilauseita.

Esimerkkieni perusteella voi todeta, että pronomini *äjad* voi toimia sekä substantiivisesti että adjektiivisesti. Se taipuu sijassa, mutta sillä on ainoastaan monikkomuotoja. Substantiivista käyttöä on esimerkeissä (164) ja (165).

- (164) *Äjä-d* *tul-dhe* *aig-i-š*.
 moni-PL tulla-PASS.IMPF aika-PL-INE
 'Monet tulivat aikaisin.' (M. Zaiceva–M. Mullonen 1972: 657)

- (165) *Hän, kac,* *ol-i* *teh-nu* *tervh-i-kš*
 hän katsoa-IMP.2SG olla-IMPF.3SG tehdä-2PTCP terve-PL-TRA

jo äj-i-d
 jo moni-PL-PART

'Katso, hän oli tehnyt terveeksi jo monia.' (Mark. 3: 10)

Adjektiivisesti *äjad* toimii substantiivin tarkenteena. Maria Zaicevan (2001: 55) mukaan komponenttien välillä on kongruenssisuhde luvussa ja sijassa, mutta tämä on hieman epätäsmällisesti sanottu, sillä *äjad* esiintyy ainoastaan monikkumuodoissa. (esimerkit 166–168.)

- (166) *netšə tšistind* *äj-he* *kerdo-i-he* *tege-se*
 tämä kestitseminen moni.PL-ILL kerta-PL-ILL tehdä-REFL
 'Tämä kestitseminen tehdään moneen kertaan.' (MSFOu 100: 343)

- (167) *Hän openz-i* *he-i-d* *äj-i-den* *azjo-i-den pol-he*
 hän opettaa-IMPF.3SG he-PL-PART moni-PL-GEN asia-PL-GEN puoli-ILL

ozoitesstarino-i-l.
 opetustarina-PL-ADE

'Hän opetti heille monia asioita opetustarinoilla.' (Mark. 4: 2)

- (168) *Ülembaiže-d* *papi-d* *väriti-ba* *nügüd'* *hän-dast*

ylimmäinen-PL pappi-PL syyttää-3PL nyt hän-PART

äj-i-š *azjo-i-š*
 moni-PL-INE asia-PL-INE

'Ylimmäiset papit syyttivät nyt häntä monesta asiasta.' (Mark. 15: 3)

Kvanttorimäärite tulee ennen muita määritteitä (esimerkki 169).

(169) *I* *äj-i-l* *mugoiž-i-l* *ozoitesstarino-i-l* *hän*
 ja moni-PL-ADE sellainen-PL-ADE opetustarina-PL-ADE hän

san-el-i *rahvha-le* *Jumala-n* *sana-d*
 sanoa-FREQ-IMPF-3SG kansa-ALL Jumala-GEN sana-PL

'Ja monilla tällaisilla opetustarinoilla hän kertoi ihmisille Jumalan sanaa.' (Mark. 4: 33)

Nykyvepsän näytteissä *äjad*-pronomini oli siis yleisempi kuin murrenäytteissä, mutta mistään uudesta tulokkaasta ei ole kyse, kuten vuoden 1972 sanakirjan (M. Zaiceva–M. Mullonen) murre-esimerkit todistavat.

4.6 Luokittelun ulkopuolelle rajattuja tapauksia

Eri kielioppien tietoja yhdistelemällä kokoamani vepsän indefiniittipronominien lista oli aluksi hyvin pitkä ja melkoisen kirjava. Aloin kuitenkin systemaattisesti rajata luokitteluni ulkopuolelle sellaisia sanoja, jotka eivät joko olleet sanaluokaltaan pronomineja tai joiden merkitys ei kuulunut selkeästi kvanttoripronominien ryhmään. Tässä luvussa esittelen lyhyesti näitä pudottamiani tapauksia.

4.6.1 *Itše*

Pronomini *itše* on käytöltään hyvin moninainen. Lauri Kettusen (1943: 414) mukaan *itše* on yleisluonteeltaan refleksiivinen pronomini, jota voidaan käyttää myös indefiniittisesti. Myös omassa aineistossani on runsaasti esimerkkejä refleksiivisen *itše*-pronominin indefiniittisestä käytöstä vepsässä.

Vepsän *itše*- samoin kuin suomen *itse*-sanaa voidaan käyttää kontrastoivasti. Ison suomen kieliopin (2004: § 768) mukaan kontrastoiva *itse* ei kuitenkaan toimi lauseenjäsenenä eikä tarkenteena vaan täydentää jotakin lauseenjäsentä. Sana *itse* ohjaa tarkastelemaan puheena olevaa tarkoitetta yhtenä useammasta vaihtoehdosta ja luo tulkinnan, että puheena oleva on kontekstissa keskeinen. Kontrastoiva *itse* voi sijaita kontrastoitavan jäsenen vieressä tai irrallaan siitä, ja näin on myös vepsässä, kuten esimerkit (170) ja (171) osoittavat.

(170) *a sä itše mi-špä?*
 mutta sinä itse mikä-ELA
 'Mutta mistä sinä itse olet?' (Kettunen 1943: 414)

(171) *Baía-n da mama-n paukaž kazaka-ks da*
 isä-GEN ja äiti-GEN palkata.IMPF.3SG renki-TRA ja
kazatšika-ks, a itše läks rusi-le.
 piika-TRA mutta itse lähteä.IMPF.3SG Rusi-ALL

'Isän ja äidin palkkasi rengiksi ja piiaksi, mutta itse läksi Rusille (= Venäjälle).'
 (MSFOu 100: 24)

Itse-sanaa on ylipäätään suomen kielessäkin vaikea sovittaa totunnaiseen sanaluokkajakoon: se voi toimia paitsi refleksiivipronominina tai kontrastointikeinona myös fokuspartikkelina (ISK 2004: § 768–769). Olenkin päätynyt rajaamaan vepsän *itše*-sanana kvanttoripronominien ryhmittelyn ulkopuolelle

4.6.2 *Toine* 'toinen kahdesta, eräs, muu', 'иной, другой'

Lauri Kettusen (1943: 413), Maria Zaicevan ja Maria Mullosen (1972: 573) sekä Nina Zaicevan (1995: 105) mukaan sana *toine* voi vepsässä toimia indefiniittipronominina. Myös omasta aineistostani löytyi useita hyviä esimerkkejä *toine*-sanana indefiniittisestä käytöstä (esimerkit 172–174).

- (172) *Ele-tihe* *mužik* *da ak.* *Aka-l* *se* *ol-i*
 elää-PASS.IMP mies ja vaimo vaimo-ADE se olla-IMP.3SG

maks *toine.*
 ystävä toinen

'Elipä (ennen) mies ja vaimo. Vaimolla oli toinen mieltietty.' (MSFOu 100: 19)

- (173) *Tšitši vitši itše en* *ota, toižele* *sanun.*
 – – itse NEG-1SG ottaa toinen-ALL sanoa-1SG
 'Tsitsi vitsi; itse en ota, toiselle sanon. (MSFOu 100: 260)

- (174) *toine* *udalas* *rada-b,* *toine* *hiillas*
 toinen ahkerasti työskennellä-3SG toinen hitaasti
 'Toinen ahkerasti työskentelee, toinen hitaasti.' (Kettunen 1943: 414)

Ison suomen kieliopin määritelmän mukaan suomen kielessä sana *toinen* on pronomien rajatapaus, niin kutsuttu yksilöivä adjektiivi, joskin yksilöivistä adjektiiveista kaikkein pronominimaisiin (ISK 2004: § 767). Olen itsekin päätenyt jättämään vepsän *toine*-sanana kvanttoripronomien luokittelun ulkopuolelle.

4.6.3 *Mugoine* ja *ningoine* 'tällainen, sellainen', 'такой'

Pronomit *mugoine* ja *ningoine* määrittelevät indefiniittipronomineiksi Kettunen (1943: 412–413) sekä Nina Zaiceva (1995: 105) kieliopeissaan. Hämmäläisen ja

Andrejevin kieliopissa (1934: 29) pronominit *mugoi* ja *ningoi* luokitellaan osoittaviin eli demonstratiivisiin pronomineihin kuuluviksi. Myös Matti Larjavaaran (1986: 168–177) mukaan pronominit *mugoine* ja *ningoine* ovat merkitykseltään nimenomaan deiktisiä ja kuuluvat demonstratiivipronominien ryhmään.

Tämä kaksijakoinen tulkinta johtuu ehkä siitä, että esimerkiksi suomessa voidaan puhekielessä käyttää indefiniittisinä tarkenteina demonstratiivisia proadjektiiveja *semmoinen*, *tämmöinen* ja *tuommoinen* sekä niiden *lainen*-loppuisia vastineita. Proadjektiivit nostavat esiin tarkoitteen lajin tai ominaisuudet ja esittävät tarkoitteen kyseisten ominaisuuksien edustajana. (ISK 2004: § 1411.)

Olen itse päätenyt tulkitsemaan pronominit *mugoine* ja *ningoine* nimenomaan demonstratiivisiksi proadjektiiveiksi ja olen siksi jättänyt ne luokitteluni ulkopuolelle.

4.6.4 **Sama*

Ojansuun (1922: 107) mukaan vepsän kielessä esiintyy pronomini *sama*, mutta yhtään esimerkkiä sen käytöstä ei mainita. Muut käyttämäni lähteet eivät tätä suomen kielessäkin esiintyvää pronominia tunne. Koska yhdessäkään vepsän kielennäytteessä sitä ei ole, joten Ojansuun tieto ei pitäne paikkaansa.

4.6.5 *Kogoneine*

Maria Zaicevan kieliopissa (2001: 55) on sana *kogoneine* 'koko' määritelty definiittiseksi pronominiksi. Olen rajannut *kogoneine*-sanat työni ulkopuolelle, sillä

löytämieni esimerkkien perusteella se esiintyy adjektiivin asemassa ja ilmaisee niiden tapaan ominaisuutta (ks. ISK 2004: § 715).

4.6.6 Proadverbit

Myös monet adverbit voivat olla merkitykseltään kvantifioivia, jolloin niitä kutsutaan proadverbeiksi (ISK 2004: § 741). Samaan tapaan kuin vepsän kielen interrogatiivipronomineista voidaan muodostaa kvanttoripronomineja liitteiden *-ni*, *-se* ja *ni-* avulla, voidaan samojen liitteiden avulla muodostaa myös proadverbeja. Suomen kielessä proadverbit ovat kvanttoripronominien kanssa samavartaloisia (ISK 2004: § 741), mutta vepsässä johtamistapa on siis hieman toisenlainen: vartalot ovat erinäköisiä lukuun ottamatta vartalosta *mi* johdettuja muotoja.

Kettunen on lauseopissaan (1943: 418–420) luokitellut indefiniittipronominien ryhmään joitakin sanoja, jotka eivät ole sanaluokaltaan oikeastaan pronomineja vaan proadverbeja: *konz-ni*, *kuna-ni*, *ku-ni*, *mi-ni* (esimerkiksi *miš-ni*) ja *ni-ku*. Proadverbeiksi ne paljastuvat joko merkityksensä perusteella tai siksi, että niiltä puuttuvat sija- ja lukukongruenssi (esimerkki 175).

(175) *kuverz se aiga-d proidu-i*
 montako INDF aika-PART kulua-IMPF.3SG
 'Jonkin verran aikaa kului' (MSFOu 100: 222)

Olen itsekin koonnut aineistostani lisää proadverbeja ja ryhmitellyt tapaukseni merkityksen ja muodostustavan perusteella. Proadverbeja ja niiden esiintymisympäristöjä olen poiminut sen vuoksi, että olen tarvinnut näitä tietoja hahmottelemaani vepsän promuotojen distributionaaliseen kaavaan (ks. luku 5).

Jaottelussani indefiniittisiä liitteellä *-ni* johdettuja proadverbeja ovat ajan adverbi *konz-ni* 'joskus', paikan adverbis *kus-ni* (*kuna-ni*) ja *miš-ni* 'jossakin', tavan adverbis *kut-ni* ja *mit-ni* 'jotenkin' sekä määrän adverbi *kuverz-ni* 'jonkin verran'. Liitteellä *-se* johdettuja proadverbeja ovat paikan adverbi *kus-se* (*kuna-se*) 'jossakin' sekä määrän adverbi *kuverz-se* 'jonkin verran'. Kieltohakuisia *ni*-liitteellä johdettuja proadverbeja ovat paikan adverbi *ni-kus* (*ni-kuna*) 'ei missään', tavan adverbi *ni-kut* 'ei mitenkään' sekä määrän adverbi *ni-kuverz* 'ei minkään vertaa', jonka Nina Zaiceva (1995: 104) tosin on luokittellut negatiiviseksi pronominiksi.

Mi-vartaloiset sanat ovat rajatapauksia, sillä voitaisiinhan esimerkiksi *miš-ni* tulkita myös *mi-ni* -pronominin inessiivimuodoksi. Itse olen määritellyt nämä sanat proadverbeiksi enkä pronomineiksi, koska löytämistäni tapauksista on puuttunut sijakongruenssi (esimerkki 176).

- (176) *lapskulūže-d mi-š-ni ikna-n ā maga-tas*
 lapsiparka-PL mikä-INE-NEG ikkuna-GEN alla maata-PASS
 'Lapsiparat jossakin ulkona (ikkunan alla) nukkuvat.' (Kettunen 1943: 419)

5 Vepsän indefiniittipronominisarjojen distributionaalinen kaava

Käytän tässä luvussa termiä indefiniittipronomini sen laajemmassa merkityksessä, samassa kuin Haspelmath (1997) sitä käyttää. Termi sisältää ISK:n (2004 § 740) määrittelemien indefiniittisten kvanttoripronominien lisäksi myös kieltohakuiset ja

samantekevyyden kvanttoripronomininit. Mukana on vepsän pronominiin lisäksi myös kielen proadverbeja.

Olen laatinut tutkimistani vepsän kielen indefiniittipronominisarjojen funktioista distributionaalisen kaavan eli tutkinut niiden sijoittumista Haspelmathin implikationaaliselle kartalle (1997: 64). Kaavan hahmottelun olen aloittanut tutkimalla ensiksi löytämieni yksittäisten pronominiin esiintymisympäristöjä. Seuraavaksi olen vertaillut, käyttäytyvätkö kaikki pronominiiryhmän jäsenet samoin eli esiintyvätkö ne keskenään samoissa funktioissa. Lopuksi olen piirtänyt distributionaalisen kaavan ryhmien funktioista.

5.1 Indefiniittipronominisarjojen funktiot

5.1.1 *Eraz*

Löysin pronominiinille *eraz* funktiot 1–3:

1) Spesifi, puhujalle tuttu: niin sanottu 'muu, toinen' (esimerkit 177–178):

(177) <i>E-n</i>	<i>ota,</i>	<i>minä erase-n</i>	<i>spolubi-n,</i>
NEG-1SG	ottaa.A	minä eräs-GEN	mieltyä-1SG
<i>erase-n</i>	<i>mehe-le</i>	<i>ota-n</i>	
eräs-GEN	mies-ALL	ottaa-1SG	

'En ota, minä olen toiseen mieltynyt, toisen otan vaimokseni.' (MSFOu 100: 457)

(178) <i>Eraz radnik</i>	<i>Ilja Ivanič Spiridonov</i>
eräs työntekijä	Ilja Ivanič Spiridonov

'Eräs työntekijä Ilja Ivanič Spiridonov.' (Kodima 2002/10: 4)

2) Spesifi, puhujalle tuntematon (esimerkki 179):

(179) *Erased nagraškanzi-ba Iisusa-d.*
 eräs-PL nauraa-INCH-IMPf-3PL Jeesus-PART
 'Jotkut nauroivat Jeesukselle.' (Mark. 5: 40)

3) Ei-spesifi, irrealis (esimerkit 180–181):

(180) *I vetšerinkę-i-d nen-i-d tehta-ze kaks koume,*
 ja illanvietto-PL-PART ne-PL-PART tehdä-REFL kaksi kolme

eraz tego-b i nell'
 eräs tehdä-3SG ja neljä

'Näitä illanviettoja pidetään (tehdään) pari kolme, joku pitää neljäkin.'
 (MSFOu 100: 209)

(181) *Nügudí erased neittše-d sünduma-s käu-ta-ze*
 nykyään eräs-PL neito-PL loppiainen-INE käydä-CAUS-REFL

ö-l tserkva-ha kolokolń-ha
 yö-ADE kirkko-ILL kellotapuli-ILL

'Nykyisin jotkut neidot käyvät joulun pyhien aikana kirkossa,
 kellotapulissa.' (MSFOu 100: 103)

Ei-spesifi, irrealis oli *eraz*-pronominin funktiona erityisen yleinen.

5.1.2 Interrogatiivi + liite *-ni*

Tähän ryhmään kuuluvat pronominit *ken-ni, konz-ni, kus-ni, kut-ni, kuverz-ni, mi-ni, miš-ni, mitte-ni*, ja *mit-ni*. Mahdollisia ovat funktiot 2, 3, 4 ja 5, mutta selvästi eniten esimerkkejä on funktiosta 3. Tämä selittyy sillä, ettei näytteissä esiinny kovinkaan usein kysymys- eikä konditionaalilauseita. Murrenäytteiden suomennosten mukaan ryhmällä olisi myös funktiot 7 ja 9, mutta tämä ei pitäne paikkaansa. Kyse lienee

epätarkoista käännöksistä, joista esimerkkinä funktio *9: *netsen sundugan avaitas akad lähižed, sizarəd ili ken ni but nevestan poleşpai ak* 'Kirstun avaavat läheiset naiset: sisaret taikka **ken hyvänsä** (p.o. 'joku') morsiamen-puoleinen nainen.' (MSFOu 100: 341)

Esimerkkejä löytämistäni funktioista:

2) Spesifi, puhujalle tuntematon (esimerkit 182–183):

(182) *e-t sä tändō ninga sa-škanz-ī-d,*
 NEG-2SG sinä muuten niin saada-INCH-IMPF-2SG

ken-ni *ka sin-dā opeńž*
 kuka-NEG niin sinä-PART opettaa.IMPF.3SG

'Et sinä muuten niin ruvennut saamaan, joku (oli joka) sinut opetti.'
 (Kettunen 1925: 99)

(183) *nikiš-toita-b, ka sanub: ken-ni johtut-ele-b*
 hikottaa-CAUS-3SG niin sanoa-3SG kuka-NEG muistaa-FREQ-3SG

min-dei
 minä-PART

'(Kun) nikottaa, niin sanoo: joku muistelee minua.' (Kettunen 1943: 418)

3) Irrealis, ei-spesifi (esimerkit 184–186):

(184) *Voi-đ ej le ka, mi-da-ni tarbiš*
 voi-PART NEG olla.A niin, mikä-PART-NEG täytyy

pan-da kaš-ha.
 panna-1INF puuro-ILL

'Voita ei ole. Jotakin täytyy puuroon panna.' (MSFOu 100: 270)

(185) *ol-iž mitšid-ni mamš-ī-ť ka hölskutā-žī-mā*
 olla-COND.3SG mikä-NEG eukko-PL-PART niin hölskyttää-COND-1PL

'olisi jonkinlaisiakaan eukkoja niin "hölskyttäisimme." (Kettunen 1943: 419)

- (186) *mäne* *sä* *jouḡō-špā* *kuna-ni*
 mennä.IMP.2SG sinä jalka.PL-ELA minne-NEG
 'Mene sinä jaloista jonnekin.' (Kettunen 1943: 419)

4) Kysymys (esimerkki 187):

- (187) *Ke-da* *nece holduta-b* *i* *holduta-b-ik*
 kuka-PART tämä huolestuttaa-3SG ja huolestuttaa-3SG-Q

keda-ni?
 kuka-PART-NEG

'Ketä tämä huolestuttaa ja huolestuttaako ketään?' (Kodima 2006/1: 4)

5) Konditionaalinen protasis (esimerkki 188):

- (188) *Ku ken-ni* *tahtoi-b* *elä-da* *minu-n* *mödhe,*
 jos kuka-NEG tahtoa-3SG elää-1INF minä-GEN myöten

se unohta-g-ha *iče-ze-n* *pol-he*
 se unohtaa-IMP-3SG itse-POSS.3SG-GEN puoli-ILL

'Jos joku tahtoo elää minun tapaani, hän kieltäköön itsensä.' (Mark. 8:34)

Tämä oli tyypillinen funktio etenkin Markan evangeliin -evankeliumissa (1992).

5.1.3 Interrogatiivi + liite -se

Tähän ryhmään kuuluvat pronominit *ken-se*, *kus-se*, *kuverz'-se*, *mi-se* ja *mitte-se*. Ryhmän mahdollisia funktioita olivat 2, 3, 4, 5, 6 ja 8. Vuoden 2007 sanakirjan (N. Zaiceva–M. Mullonen) myös funktio 1 olisi mahdollinen, mutta kyse voi olla myös epätarkasta käännöksestä (esimerkki 189).

- (189) *tat to-i lidna-späi mičč-i-d-se lahjo-i-d*
 isä tuoda-IMPF.3SG kaupunki-ELA mikä-PL-PART-INDF lahja-PL-PART
 'Isä toi kaupungista eräitä lahjoja.' 'Отец привез из города кое-какие подарки.'
 (Zaiceva–Mullonen 2007)

Varmojoja funktioita olivat:

2) Spesifi, puhujalle tuntematon (esimerkit 190–192):

- (190) *lekar'sizar valo-i mi-l' se minu-n pä-n*
 hoitaja valaa-IMPF.3SG mikä-ADE-INDF minä-GEN pää-GEN
 'Hoitaja valeli jollakin minun pääni.' (Kodima 2004/11: 4)

- (191) *tätä sanu-i, miše tämbei mitte-se Jumala-n*
 setä sanoa-IMPF.3SG että tänään mikä-INDF Jumala-GEN

praznik ol-i.
 juhla olla-IMPF.3SG

'Setä sanoi, että tänään oli joku Jumalan juhla.' (Kodima 2001/1: 1)

- (192) *Tul-i min-ei kerdan kirjeine: mitte-se tedomez'*
 tulla-IMPF.3SG minä-ALL kerran kirje mikä-INDF tiedemies

Silakov Aleksei Afanasjevič Moskva-späi tahto-iži
 Silakov Aleksei Afanasjevič Moskova-ELA tahtoa-COND.3SG

tul-da mecta-ma-ha me-i-den röun-ha.
 tulla-1INF metsästää-3INF-ILL me-PL-GEN seutu-ILL

'Tuli minulle kerran kirje: joku tiedemies Silakov Aleksei Afanasjevič Moskovasta tahtosi tulla metsästämään meidän seudullemme.' (Kodima 2004/10: 4)

3) Irrealis, ei-spesifi (esimerkit 193–194):

- (193) *Ke-lle-se kebne-mb anda-soi matematik,*
 kuka-ALL-INDF kevyt-CMPR antaa-REFL matematiikka,

ke-lle-se venäkel' i literatur – kaikučče-l lapse-l
 kuka-ALL-INDF venäjä ja kirjallisuus – jokainen-ADE lapsi-ADE

linne-b möhembra vali-tud iče-ze elo-n te
 olla-3SG myöhemmin valita-PASS.PTCP itse-POSS.3SG elämä-GEN tie

'Kenelle matematiikka on helpompaa, kenelle taas venäjä ja kirjallisuus – jokaiselle lapselle on olemassa hänen myöhemmin valitsemansa oma elämäntie.' (Kodima 1999/11-12: 1)

(194) *kive-d nägui-ba kuti mičče-n-se paha-n živata-n*
 kivi-PL näyttää-PL kuin mikä-GEN-INDF paha-GEN eläin-GEN

hambha-d
 hammas-PL

'Kivet näyttivät jonkun pahan eläimen hampailta.' (Kodima 2004/11: 4)

4) Kysymys (esimerkit 195–196):

(195) *I o-m-ik sid' mitte-se ühthine sü*
 ja olla-3SG-Q sitten mikä-INDF yhteinen syy
 'Ja onko sitten joku yhteinen syy.' (Kodima 2006/1: 1)

(196) *Voi-b-ik völ mi-dä-se liža-ta?*
 voida-3SG-Q vielä mikä-PART-INDF lisätä-1INF
 'Voiko vielä jotakin lisätä?' (Kodima 2004/11: 4)

5) Konditionaalinen protasis (esimerkki 197):

(197) *I ku ken-se ei pästa te-i-d iče-ze*
 ja jos kuka-INDF NEG päästää.A te-PL-PART itse-POSS.3SG

taho-ze, – – läht-ka-t sigäpäi
 paikka-ILL – – lähtee-IMP-2PL sieltä

'Jos teitä jossakin paikassa ei oteta vastaan, lähtekää sieltä.' (Mark. 6:11)

6) Epäsuora negatio (esimerkki 198):

(198) *Iisus ei tahtoi-nd, miše ken-se vo-iži*
 Jeesus NEG tahtoa-2PTCP että kuka-INDF voida-COND.3SG

ted-išta-da nece-n pol-he.

tietää-FACT-1INF tämä-GEN puoli-ILL

'Jeesus ei tahtonut kenenkään saavan tietää siitä.' (Mark. 9:30)

8) Komparatiivi (esimerkki 199):

- (199) *ned-ki o-ma pare-mba-d, mi kene-l-se toiže-l*
 ne-ENCL olla-3PL hyvä-COMP-PL mikä kuka-ADE-INDF toinen-ADE
 'Nekin ovat paremmat kuin kellään muulla.' (Kodima 2001/1: 1)

5.1.4 Liite *ni-* + interrogatiivi

Tähän ryhmään kuuluvat pronominit *ni-ken, ni-konz, ni-kudamb, ni-kus, ni-kut, ni-kuverz'* ja *ni-mi*. Mahdollisia ovat funktiot 6 ja 7:

6) Epäsuora negaatio (esimerkit 200–204):

- (200) *semenda-iži-n ni-mišud-ū gūv-ū*
 siementää-COND-1SG NEG-mikä-ADE jyvä-ADE
 'En millään jyvällä kylväisi.' (MSFOu 100: 550)

- (201) *voinu-izi hän-dast pagiš-toit-ta sanu-ma-spai*
 voida-COND.3SG hän-PART puhua-CAUS-1INF sanoa-3INF-ELA

ni-ke-lle ni-mi-da.
 NEG-kuka-ALL NEG-mikä-PART

'Voisi häntä puhutella, ettei hän sanoisi kenellekään mitään.' (Kodima 2005/6: 4)

- (202) *Iisus kel'd-i kovas he-i-d sanu-ma-spai*
 Jeesus kieltää-IMPF.3SG lujasti he-PL-PART sanoa-3INF-ELA

nece-n pol-he ni-kene-le.
 tämä-GEN puoli-ILL NEG-kuka-ALL

'Jeesus kielsi ankarasti heitä kertomasta tästä kenellekään.' (Mark. 5:43)

(203) *hän gá-i si-he ni-mi-nke.*
 hän jääädä-IMPF.3SG se-ILL NEG-mikä-COM
 'Hän jäi siihen ilman mitään.' (MSFOu 100: 255)

(204) *Hän kel'd-i he-i-d ot-ma-späi*
 hän kieltää-IMPF.3SG he-PL-PART ottaa-3INF-ELA

iče-ze-nke ni-mi-dä
 itse-POSS.3SG-COM NEG-mikä-PART

'Hän kielsi heitä ottamasta mukaansa mitään.' (Mark. 6:8)

Epäsuoran negaation esimerkeistä monet ovat niin sanotusti implisiittisesti negatiivisia ilmauksia, joiden katsotaan kuuluvan samaan kategoriaan epäsuoran negaation ilmausten kanssa. Yhdistävänä tekijänä on molempien ilmausten semanttinen piirre: anti-additiivisuus. (Haspelmath: 1997: 33)

7) Suora negaatio (esimerkit 205–208):

(205) *Devotsk ni-mi-da ej sanu.*
 tyttö NEG-mikä-PART NEG sanoa.A
 'Tyttö ei sano mitään.' (MSFOu 100: 262)

(206) *Ni-ken ei pane paika-d hudra-ha soba-ha.*
 NEG-kuka NEG panna.A paikka-PART -- hauras-ILL vaate-ILL
 'ei kukaan pane paikkaa -- hauraaseen vaatteeseen' (Mark. 2:21)

(207) *Uko-l da aka-l ei ol-nu ni-kus ni-keda.*
 ukko-ADE ja akka-ADE NEG olla-2PTCP NEG-missä NEG-kuka-PART
 'Ukolla ja akalla ei ollut missään ketään.' (MSFOu 100: 72)

(208) *Enamba-d ei tuv-nu ni-konz.*
 enemmän-PART NEG tulla-2PTCP NEG-milloin
 'Enää ei tullut konsanaan.' (MSFOu 100: 161)

Suoran negaation funktio oli ehdottomasti yleisin.

5.1.5 Interrogatiivi + *taht, melhež, putui*

Tällä pronominiryhmällä oli vain yksi funktio, vapaa valinta.

9) Vapaa valinta (esimerkit 209–211):

(209) *tánna voi-b tul-da ken taht*
 tänne voida-3SG tulla-1INF kuka INDF
 'Tänne voi tulla kuka tahansa.' (Zaiceva–Mullonen 2007: 223)

(210) *heita-n ajanda-n, laske ken melhež aja-b*
 heittää-1SG ajaminen-GEN laskea.IMP.2SG kuka INDF ajaa-3SG
 'Heitän ajamisen, kuka hyvänsä ajakoon.' (Kettunen 1943: 420)

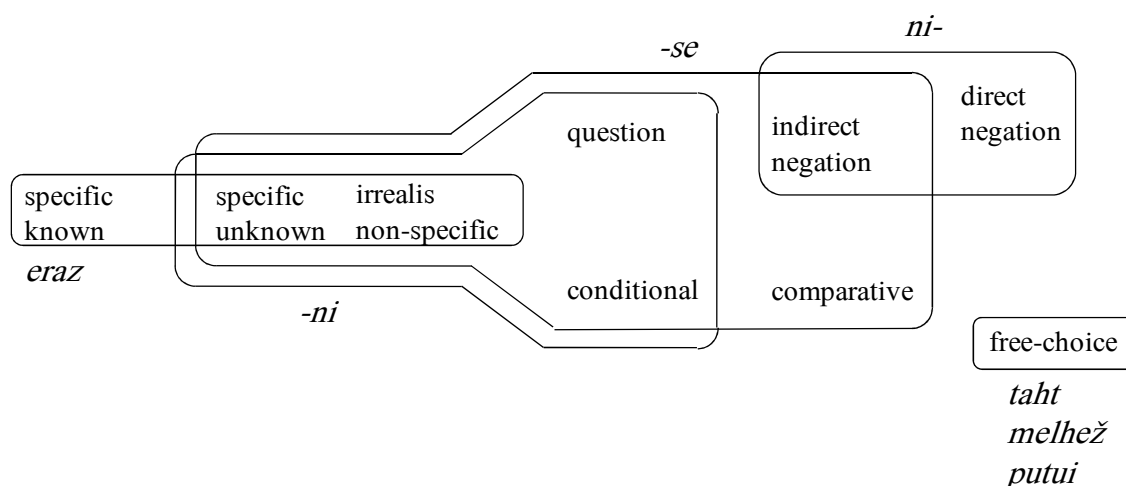
(211) *kaike-n pakitš-i-n raffa-s mi-da putui*
 kaikki-ESS pyytää-IMP.1SG ihmiset-INE mikä-PART INDF

surimo-i-d i taukno-i-d
 suurimo-PL-PART ja talkkuna-PL-PART

'Aina pyysin ihmisiltä, mitä tahansa/ mitä sattuu suurimoita ja talkkunoita.'
 (MSFOu 100: 538)

5.2 Kaavan hahmottelu

Yhdistelemällä hahmottelemieni pronominiryhmien yksittäisten pronominien esiintymisympäristöjä olen pystynyt luomaan vepsän indefiniittipronominien distributionaalisen kaavan. Pronominiryhmien jäsenet käyttäytyivät keskenään yhtenevästi, kuten olin olettanut.

Kuvio 4. Vepsän kielen indefiniittipronominien distributionaalinen kaava

Vepsän distributionaalisesta kaavasta huomataan, että Haspelmathin luoma indefiniittipronominien implikationaalinen kartta on sovellettavissa myös vepsään. Ryhmien funktiot asettuvat kaavaan kauniisti noudattaen Haspelmathin implikationaalisia sääntöjä. Alueet ovat yhtenäisiä eli muodostavat jatkumoit. Kartan keskiosa on myös odotuksenmukainen, eli funktioiden 4, 5, 6 ja 8 alueella esiintyy vain kolmen tai useamman funktion yhdistelmiä. Toisaalta alueet ovat myös tarpeeksi pieniä, eivätkä funktiot 9 tai 8 yhdisty funktioon 1.

Kaavan avulla on mahdollista tarjota selkeä ja havainnollinen esitys vepsän indefiniittipronominien järjestelmästä. Ongelmiakin on toki tullut vastaan. Kaava jää siinä mielessä vain hahmotelmaksi, ettei minulla ole ollut käytettävissäni syntyperäisiä kielenoppaita, joilla olisin voinut testata eri ympäristöjä. Funktion esiintymättömyyshän voi johtua osin aineiston vajavaisuudesta. Epäilen esimerkiksi, että distribuutiot voisivat osoittautua erilaisiksi etenkin funktioiden 4–9 osalta, mikäli käytettävissä olisi aineistoa, joka sisältäisi runsaasti esimerkiksi komparatiivi- tai

kysymyslauseita. Pro gradu -työtä varten aineiston kasvattaminen ei kuitenkaan tuntunut järkevältä.

Vepsän distributionaalinen kaava osoittaa, että kielessä on omaleimainen indefiniittipronominien järjestelmä, vaikka monia yhtymäkohtia venäjän ja suomen kaavoihin on toki olemassa. Indefiniittipronomit ja niiden muodostamien ryhmien funktiot ovat diakronisesti erittäin nopeasti muuttuvia ja siksi hyvin erilaisia jopa läheisesti sukua olevilla kielillä (Haspelmath 1997: 16).

Vepsässä ei ole selkeästi spesifisiä indefiniittipronomineja, toisin kuin suomessa ja venäjässä. Suomen ja vepsän indefiniittiset pronominit *eräs* ja *eraz'* eroavat funktioiltaan selvästi: vepsän *eraz'* on monikäyttöisempi kuin suomen *eräs*, joka on rajoittunut vain spesifiseen käyttöön. Mielenkiintoista on, että suomen ja vepsän pronominiyryhmien *-kin* ja *-ni* funktiot ovat täsmälleen samat. Vepsän *-ni*-pronomineja käytetään aivan samoissa funktioissa kuin suomen *-kin*-pronomineja, vaikka muodostustapa on aivan erilainen. Toisaalta myös venäjän *-to*-pronominien ryhmän distribuutio on näiden kanssa yhtenevä, vaikka odotettavampaa olisi, että kaava olisi samannäköinen pikemminkin venäjän *-nibud'*-pronominien osalta. Vaikka vepsän indefiniittisyyden tunnus *-se* onkin lainaa venäjän tunnuksesta *-to*, käyttötavat poikkeavat kielissä merkittävästi: vepsän *-se*-pronomineja voidaan käyttää myös epäsuoran negaation funktiossa ja komparatiivisessa funktiossa toisin kuin venäjässä. Myös vepsän *-ni*-ryhmän distribuutio on laajempi kuin venäjän *-nibud'*-ryhmän: funktioihin lukeutuu vepsässä myös spesifi tuntematon.

Voisi myös olettaa, että ryhmillä, jotka on johdettu vepsässä ja venäjässä identtisellä *ni*-tunnuksella, olisi samankaltainen distribuutio. Kaava kuitenkin osoittaa,

että vepsän *ni*-ryhmän distribuutio on laajempi: suoran kiellon lisäksi *ni*-pronomineilla on lisäksi epäsuoran kiellon funktio. Vapaata valintaa ilmaisevan funktion osalta vepsän kaava muistuttaa pikemminkin venäjää kuin suomea: ryhmän jäsenten distribuutio on rajoittunut tiukasti vapaaseen valintaan, kun taas suomessa myös konditionaalinen ja komparatiivinen funktio kuuluvat distribuutioon.

Suomea vepsän distributionaalinen kaava muistuttaa siinä, että kartta on jaettu melko harvojen ryhmien kesken: suomessa neljän ja vepsässä viiden ryhmän kesken. Venäjässä indefiniittiryhmiä on puolestaan seitsemän.

Distributionaalisen kaavan avulla olisi mahdollista jäljittää myös diakronisia muutoksia vepsän indefiniittipronominijärjestelmässä, mutta olen joutunut rajaamaan näiden käsittelyn työni ulkopuolelle. Aineistoa tulisi vielä kasvattaa entisestään sekä murre- että nykyvepsän näytteiden osalta, jotta muutosten seuraaminen olisi mahdollista.

Distributionaalisesta kaavasta on ollut hyötyä myös arvioidessani tekemääni vepsän kvanttoripronominien luokittelua: kaavan avulla olen voinut verrata kahta erilaista lähestymistapaani. Kaavani perusteella olen voinut tarkastella konkreettisesti, olenko osannut sijoittaa löytämäni vepsän pronominit oikeiden kvanttoriryhmien alle. Olen sijoittanut ryhmät *eraz*, *-ni* ja *-se* luokitteluni indefiniittisten kvanttoripronominien ryhmään. Distributionaalisen kaavan valossa luokittelu on tältä osin onnistunut. *Ni*-pronomien sijoittaminen kielteisiin kvanttoripronomineihin on myös ollut oikea ratkaisu, ja samoin on onnistunut funktioltaan vapaata valintaa ilmaisevien *taht*, *melhež* ja *putui* -pronomien sijoittaminen samantekevyyden kvanttoripronomineihin.

6 Yhteenveto

Olen pro gradu -työssäni perehtynyt aiemmin vasta vähän tutkittuun aiheeseen, vepsän kvanttoripronomineihin, ja olen lähestynyt tutkimusaiheeni erilaisista näkökulmista. Ensimmäiseksi olen selvittänyt, mitä pronomineja vepsässä järjestelmään kuuluu. Olen lähtenyt liikkeelle tutkimalla jo olemassa olevien vepsän kielioppien ja sanakirjojen pronomini- ja kvanttoripronominien lopullisen rajauksen olen luonut vasta työn kuluessa. Vanhat vepsäläiset puhutun kielen litteraatit ovat olleet aineistoni tärkein osa, mutta olen tutkinut myös kirjoitettua nykyvepsää. Työni perustuu vahvasti tekstinäytteiden todistusvoimaan, ja olen voinut tehdä perusteltuja väittämiä pronomini- ja kvanttoripronominien esiintyvyydestä ja ominaisuuksista tutkimalla todellisen kielenkäytön esimerkkilauseita. Vaikka vepsän kieltä ei ole vielä juurikaan glossattu ja malleja on vain vähän, olen itse glossannut kaikki esimerkkilauseeni. Vepsän kvanttoripronominien ryhmittelyssä olen hyödyntänyt Ison suomen kieliopin (2004) mallia, jossa pronominit jaetaan indefiniittisiin, universaalsiin, kieltohakuisiin, samantekevyyden ja lukumäärän kvanttoripronominien ryhmiin. Tämä malli on osoittautunut toimivaksi myös vepsän kielessä.

Olen soveltanut työssäni myös kielitypologian metodeja ja terminologiaa kuten indefiniittipronominien typologista määritelmää (Haspelmath 1997) ja semanttisten karttojen metodologiaa (Haspelmath 2003). Kielitypologista lähestymistapaa indefiniittipronominien tutkimukseen olen käyttänyt myös hahmotellessani vepsän indefiniittipronomineille niin kutsutun distributionaalisen kaavan. Sen hahmottelu on sujunut odotuksenmukaisesti, joten olen todennut, että Haspelmathin luoma

indefiniittipronominien implikationaalinen kartta on sovellettavissa myös vepsän kieleen. Kaavan avulla vepsän indefiniittipronominijärjestelmää on ollut helppo verrata lähisukukieleen suomeen ja prestiisikieleen venäjään. Hypoteesini mukaisesti vepsän indefiniittipronominijärjestelmä on osoittautunut yksilölliseksi, vaikka yhteneväisyyksiä venäjään ja suomeenkin on.

Tutkimusta olisi mahdollista laajentaa vielä monella tavalla. Esimerkiksi haluaisin selvittää, voisiko myös vepsän universaalisten kvanttoripronominien semantiikkaa tarkastella jonkin geometrisen mallin avulla. Minua jäi myös askarruttamaan, miksi löysin vepsästä vain yhden lukumäärän kvanttoripronominin. Distributionaalisen kaavan funktioiden osalta taas tahtoisin päästä haastattelemaan vepsäläisiä kielenoppaita. Jäljittäisin mielelläni myös mahdollisia vepsän indefiniittipronominijärjestelmän diakronisia muutoksia tämän distributionaalisen kaavan avulla.

Lähteet

- AHLQVIST, AUGUST 1859: *Anteckningar i nord-tschudiskan*. Helsingfors: Finska vetenskaps-societeten.
- FORSBERG, HANNELE 1995: Kysymyssanojen indefiniittistä käyttöä suomen murteissa. *Murteiden matkassa. Juhlakirja Alpo Räisäsen 60-vuotispäiväksi* s. 37–69. *Studia Carelica Humanistica* 6. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- GILOJEVA, NATALIA 2001: Karjalan kielen indefiniittisten pronominiin muodostuminen. – Karl Pajusalu & Jan Rahman (toim.), *Õdakumeresoomõ ütistüseq* s. 38–46. Võro: Võro instituut'.
- HAKULINEN, AULI – KARLSSON, FRED 1979: *Nykysuomen lauseoppia*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 350. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- HAKULINEN, LAURI 1979: *Suomen kielen rakenne ja kehitys*. Helsinki: Otava.
- HASPELMATH, MARTIN 1997: *Indefinite pronouns*. Oxford Studies in Typology and Linguistic Theory. Oxford: Clarendon Press.
- 2003: *The geometry of grammatical meaning: Semantic maps and cross-linguistic comparison*. <http://email.eva.mpg.de/~haspelmt/2003sem.pdf>. 31.08.2009.
- HÄMÄLÄINEN, M. – ANDREJEV, F. 1934: *Vepskijan kelen grammatik*. Leningrad: Kirja.
- ISK = HAKULINEN, AULI – VILKUNA, MARIA – KORHONEN, RIITTA – KOIVISTO, VESA – HEINONEN, TARJA-RIITTA – ALHO, IRJA 2004: *Iso suomen kielioppi*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 950. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- ITKONEN, ESA 2008: *Maailman kielten erilaisuus ja samuus*. Osa I. Yleisen kielitieteen julkaisuja 12. Turku: Turun yliopisto.
- KETTUNEN, LAURI 1920: Näytteitä etelävepsästä I. *Suomi* 4:18. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

- 1925: Näytteitä etelävepsästä II. *Suomi* 5:4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 1943: *Vepsän murteiden lauseopillinen tutkimus*. Suomalais-ugrilaisen Seuran Toimituksia LXXXVI. Helsinki: Suomalais-ugrilainen Seura.
- Kodima*. 1999/11–12, 2000/2, 2000/11, 2000/12, 2001/1, 2002/10, 2004/10, 2004/11, 2005/6, 2005/9, 2005/10, 2006/1, 2008/3, 2008/4. Petroskoi: Periodika.
- KOPTJEVSKAJA-TAMM, MARIA 2007: Approaching lexical typology. Martine Vanhove (toim.): *Towards a typology of lexical semantic associations*. http://www.ling.su.se/staff/tamm/New%20publ_07/Lextyp_revis_070424.pdf. 8.12.2008.
- LARJAVAARA, MATTI 1986: *Itämerensuomen demonstratiivit. Karjala, aunus, lyydi ja vepsä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 433. Mikkeli: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Markan evangeliä*. 1992. Saarijärvi: Biblijan Kändamižen Institut.
- MSFOu = *Mémoires de la Société Finno-Ougrienne*. Helsinki.
- MSFOu 100 = *Näytteitä äänis- ja keskivepsän murteista*. Keränneet E. N. Setälä ja J. H. Kala. Julkaissut ja suomentanut E. A. Tunkelo apunaan Reino Peltola. Helsinki 1951.
- OJANSUU, HEIKKI 1922: *Itämerensuomalaisten kielten pronominioppia*. Turun suomalaisen yliopiston julkaisuja. Sarja B, osa I, N:o 3. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kirjapainon Osakeyhtiö.
- PEKKANEN, INKA 2005: Raamattua vepsäksi. – Lasse Saressalo (toim.), *Vepsä. Maa, kansa, kulttuuri*. s. 163–170. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1005. Tampereen museoiden julkaisuja 81. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- PENTTILÄ, AARNI 1963: *Suomen kielioppi*. Porvoo: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Raamattu*. 1992. Pieksämäki: Sisälähetysseuran kirjapaino Raamattutalo.
- SAVIJÄRVI, ILKKA 1986: Venäjän partikkeli ni karjalassa ja vepsässä. – Ritva-Leena Heikkinen – Muusa Ojanen – Ilkka Savijärvi & Lea Siilin (toim.), *Rusistica II. Tutkielmia venäjän kielen ja itämerensuomalaisten kielten kontakteista* s. 52–78.

Kielitieteellisiä tutkimuksia n:o 6. Joensuu: Joensuun yliopiston keskusmonistamo.

SETÄLÄ, E. N. 1966: *Suomen kielen lauseoppi*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otavan laakapaino.

SUOJANEN, MATTI KALEVI 1977: *Mikael Agricolan teosten indefiniittipronominit: totalitiivit*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 334. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Suomen sanojen alkuperä. Etymologinen sanakirja. 1 A–K. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura ja Kotimaisten kielten tutkimuskeskus 1992.

TUOMIKOSKI, R. 1969: Asemoilmaustemme luokittelusta. *Suomi* 114:4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

ZAICEVA, MARIA 1981 = ZAJCEVA, MARIA = ЗАЙЦЕВА, МАРИЯ: *Грамматика вепсского языка: фонетика и морфология*. Ленинград: Наука.

———2001: *Vepsän kielen lauseoppia*. Suomalais-ugrilaisen seuran toimituksia 241. Helsinki: Suomalais-ugrilainen seura.

ZAICEVA, M. I. – MULLONEN, M. I. = ZAJCEVA, M. I. – MULLONEN, M. I. = ЗАЙЦЕВА, М. И. – МУЛЛОНЕН М. И. 1972: *Словарь вепсского языка*. Ленинград: Наука

ZAICEVA, NINA 1995: *Vepsän kelen grammatik: I. Nimiden kändluz*. Petroskoi: Petroskoin valtionyliopiston kustantamo.

ZAICEVA, NINA – MULLONEN, MARIA 1995: *Vepsä-venälaine, venä-vepslaine vajehnik*. Petroskoi: Karjala.

——— = ЗАЙЦЕВА, Н. Г. – МУЛЛОНЕН М. И. 2007: *Новый русско-вепсский словарь. Uz' venä-vepsläine vajehnik*. Петрозаводск: Периодика.